БУТУН ДУНЁ ПРОЛЕТАРЛАРИ, БИРЛАШИНГИЗ!

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ

ГАЗЕТА 1956 ЙИЛ 4 ЯНВАРДАН ЧИҚА БОШЛАГАН

ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР СОЮЗИ ВА ЎЗБЕКИСТОН ССР МАДАНИЯТ МИНИСТРЛИГИНИНГ ОРГАНИ

1984 йил 29 ИЮНЬ № 26 (2766) ЖУМА

Гос. книжная палата УзССР

ЎЗБЕКИСТОН КОМПАРТИЯСИ МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИ XVI ПЛЕНУМИ ҚАРОРЛАРИНИ АМАЛГА ОШИРАМИЗ!

ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ СОВЕТИ МАЖЛИСЛАРИ ТЎҒРИСИДА ИНФОРМАЦИОН БИЛДИРИШ

28 июнь куни Тошкентда ўнинчи чақириқ Ўзбекистон ССР Олий Советининг ўнинчи сессияси очилди.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети бюросининг аъзолари ва аъзоликка кандидатлари **И. Б. Усмонхўжаев, Р. Ҳ. Абдуллаева, Е. А. Айтмуротов, И. Г. Анисимкин, Ғ. Ҳ. Қодиров, М. М. Мусахонов, Т. Н. Осетров, О. У. Салимов, Н. Ж. Худойбердиев, В. А. Головин, Н. М. Маҳмудова, У. У. Умаров, В. А. Ҳайдуров,** республика Олий Совети Президиуми ва ҳукуматининг аъзолари ҳукумат ложаларидан жой олдилар.

Мажлисни Ўзбекистон ССР Олий Советининг раиси депутат **Э. Ю. Юсупов** очди.

Сессия қатнашчилари вафот этган депутат Н. Маматқодировнинг хотирасини бир дақиқа сукут сақлаб, ҳурмат билан эсга олдилар.

Ўзбекистон ССР Олий Совети мандат комиссиясининг раиси депутат **З. И. Исроиловага** сўз берилади, у Ўзбекистон ССР Олий Советининг тўққизинчи сессиясидан кейин сайланган депутатларнинг ваколатларини текшириш натижаларини маълум қилади.

Олий Совет мандат комиссиясининг докладини тинглаб: Ўзбекистон ССР Конституциясининг 102-моддасига асосан Ўзбекистон ССР Олий Советига 29-Большевистик сайлов округидан сайланган депутат **Т. Ф. Қодированинг,** 47-Жуков сайлов округидан — депутат **Ш. Р. Мирсаидовнинг,** 143-Қўрғонтепа сайлов округидан — депутат **Б. Р. Раҳимовнинг,** 152-Пахтаобод сайлов округидан — депутат **С. А. Асриянцнинг,** 182-Ғиждувон сайлов округидан — депутат **Н. Нарзуллаевнинг,** 235-Косон сайлов округидан— депутат **Э. Ғ. Ғафуржоновнинг,** 288-Олмос сайлов округидан — депутат **А. С. Воековнинг,** 235-Советобод сайлов округидан— депутат **Е. Е. Березиковнинг,** 370-Шўрчи сайлов округидан — депутат **Г. П. Стешенконинг,** 418-Олтиариқ сайлов округидан— депутат **Ф. Г. Потуремскийнинг,** 461-Боғот сайлов округидан— депутат **К. Сапоевнинг,** 492-Қўнғирот сайлов округидан сайланган депутат **К. Нўъмонов (Яшин)нинг** ваколатларини тўғри деб топиш ҳақида бир овоздан қарор қабул қилади.

Сессиянинг қуйидаги кун тартиби якдиллик билан тасдиқланади:

1. КПСС Марказий Комитети 1984 йил апрель Пленумининг «Халқ депутатлари Советлари ишини янада яхшилаш тўғрисида»ги қарори, ўртоқ К. У. Черненконинг нутқларида баён этилган йўл-йўриқлар ва тавсияларни амалга ошириш юзасидан республика халқ депутатлари Советларининг вазифалари тўғрисида.
2. СССР Олий Советининг «Умумий таълим ва ҳунар мактабини ислоҳ қилишнинг асосий йўналишлари ҳақида»ги қарорини амалга ошириш тадбирлари тўғрисида.
3. Ўзбекистон ССР Олий Совети депутати Н. Манноповнинг депутатлик бурчларини, совет ҳамда унинг органлари қарорлари ва топшириқларини қандай бажараётганлиги тўғрисидаги ахбороти.
4. Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиумининг Фармонларини тасдиқлаш тўғрисида.

«КПСС Марказий Комитети 1984 йил апрель Пленумининг «Халқ депутатлари Советлари ишини янада яхшилаш тўғрисида»ги қарори, ўртоқ К. У. Черненконинг нутқларида баён этилган йўл-йўриқлар ва тавсияларни амалга ошириш юзасидан республика халқ депутатлари Советларининг вазифалари тўғрисида» кун тартибидаги биринчи масала юзасидан Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиумининг Раиси депутат **О. У. Салимов** доклад қилди.

Кун тартибидаги биринчи масала юзасидан музокараларда депутатлардан **К. Р. Рзаев** (484-Манғит сайлов округи), **Г. П. Стешенко** (370-Шўрчи сайлов округи), **Т. А. Алимов** (79-Телов сайлов округи), **М. Узоқова** (255-Сандал сайлов округи), **Д. Ҳ. Ҳасанов** (158-Булоқбоши сайлов округи), **В. В. Локтева** (10-Шодлик сайлов округи) **Н. Нарзуллаев** (182-Ғиждувон сайлов округи), **Ф. Қўнисов** (330-Чуя сайлов округи), **П. В. Догонкин** (424-Ултарма сайлов округи), **А. Худойқулов** (299-Гагарин сайлов округи), **М. Жуманазаров** (468-Карамон сайлов округи) сўзга чиқдилар.

Сессия «КПСС Марказий Комитети 1984 йил апрель Пленумининг «Халқ депутатлари Советлари ишини янада яхшилаш тўғрисида»ги қарори, ўртоқ К. У. Черненконинг нутқларида баён этилган йўл-йўриқлар ва тавсияларни амалга ошириш юзасидан республика халқ депутатлари Советларининг вазифалари тўғрисида» бир овоздан қарор қабул қилади.

«СССР Олий Советининг умумий таълим ва ҳунар мактабини ислоҳ қилишнинг асосий йўналишлари ҳақидаги қарорини амалга ошириш тадбирлари тўғрисида» Ўзбекистон ССР Министрлар Советининг Раиси депутат **Н. Ж. Худойбердиев** доклад қилди.

Доклад юзасидан музокараларда депутатлардан **Э. Исломов** (207-Бахмал сайлов округи), **Г. Раҳимова** (267-Чуст сайлов округи), **Б. Алламуродов** (274-Ўзбекистон сайлов округи), **Н. Валиев** (Октябрь 40 йиллиги номидаги 412-сайлов округи), **Ш. Н. Ҳусенова** (308-Сиёб сайлов округи), **С. П. Пўлатов** (33-Форобий сайлов округи), **Ж. Кўчиев** (390-Комсомол сайлов округи) сўзга чиқдилар.

Олий Совет «СССР Олий Советининг умумий таълим ва ҳунар мактабини ислоҳ қилишнинг асосий йўналишлари ҳақидаги қарорини амалга ошириш тадбирлари тўғрисида» бир овоздан қарор қабул қилди.

Олий Совет депутатларидан бир группаси. Ўзбекистон ССР қишлоқ қурилиши министри Н. Ғ. Қурбонов номига сўров билан мурожаат этди. Бу сўров уй-жойлар, мактаблар, мактабгача тарбия болалар муассасалари ва даволаш муассасалари барпо этиш суръатларининг пастлигига ва улар ўз вақтида фойдаланишга топширилмаётганлигига тааллуқли эди. «Главташкентстрой» бошлиғи Т. Набиев номига ҳам худди шундай сўров берилди. Сессия сўровларни кун тартибига киритди. Н. Ғ. Қурбонов билан Т.Набиев ана шу объектларни барпо этиш топшириқларини бажариш учун қандай чоралар кўрилаётганлигини депутатларга маълум қилдилар. Олий Совет шу масала юзасидан тегишли қарор қабул қилди.

Депутатларнинг «Союзузбекгазпром» бошлиғи А. Р. Отажоновга Андижон шаҳри ва Андижон областидаги аҳоли пунктлари табиий газ билан етарлича таъминланмаётганлиги тўғрисидаги, Ўзбекистон уй-жой-коммунал хўжалик министри А. М. Илюхинга Андижон шаҳри ва области аҳолиси юқори сифатли ичимлик сув билан яхши таъминланмаётганлиги тўғрисидаги, республика автомобиль транспорти министри А. Ф. Гавриловга Самарқанд областининг Пастдарғом районида жамоат транспорти ишини яхшилаш зарурлиги ҳақидаги сўровлари ҳам кун тартибига киритилди. Сессия сўровлар йўлланган министрликлар ва идораларнинг раҳбарларига кўрилган чора ва тадбирлар тўғрисида бир ҳафта муддат ичида Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиумига ва депутатларга маълум қилишни топширди.

Олий Совет депутат **Н. Манноповнинг** ўз депутатлик бурчларини, совет ва унинг органлари топшириқларини қандай бажараётганлиги тўғрисидаги ахборотини тинглаб, шу масала юзасидан тегишли қарор қабул қилди.

Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиумининг секретари депутат **Г. К. Ҳайдарова** Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиумининг Фармонларини тасдиқлаш тўғрисида доклад қилди.

Сессия қонунлар ва Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиумининг Фармонларини тасдиқлаш тўғрисидаги қарорларни бир овоздан қабул этди.

Шу билан ўнинчи чақириқ Ўзбекистон ССР Олий Советининг ўнинчи сессияси ўз ишини тамомлади.

60

Партия ва халқ ишончини оқлаймиз

26 июнь куни Тошкентда Ўзбекистон ССР Ёзувчилар союзи правлениесининг V пленуми бўлиб ўтди. Пленум КПСС XXVI съезди, партия Марказий Комитетининг 1984 йил февраль ва апрель Пленумларининг қарорлари, КПСС Марказий Комитети Бош секретари, СССР Олий Совети Президиуми Раиси ўртоқ К. У. Черненконинг қатор нутқларида баён қилинган йўл-йўриқлар асосида «Ривожланган социализмнинг тарихий босқичи ва ўзбек адабиётининг Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети XVI пленуми қарорларидан келиб чиқадиган муҳим масалалар»ни муҳокама қилди.

Пленумда қўйилган масала юзасидан Ўзбекистон ССР Ёзувчилар союзи правлениесининг биринчи секретари **Сарвар Азимов** доклад қилди.

(Доклад тексти қисқартирилган ҳолда газетанинг шу сонида босилмоқда.)

Давоми учинчи бетда

Сарвар АЗИМОВ

ҲАЁТ, АДАБИЁТ, ТАНҚИД

ЎЗБЕКИСТОН ССР ЁЗУВЧИЛАР СОЮЗИ ПРАВЛЕНИЕСИ ПЛЕНУМИДА ҚИЛИНГАН ДОКЛАД

БУГУН Ўзбекистон ёзувчиларининг навбатдаги пленумига КПСС Марказий Комитети 1983 йил июнь ва декабрь, 1984 йил февраль ва апрель Пленумларининг қарорлари, КПСС Марказий Комитетининг Бош секретари, СССР Олий Совети Президиумининг Раиси ўртоқ Константин Устинович Черненконинг хулоса ва тавсиялари асосида, Ўзкомпартия Марказий Комитети XVI пленуми қарорларини амалга ошириш юзасидан республика Ёзувчилар ташкилоти олдида турган ғоят муҳим масалаларни муҳокама қилиб олишга йиғилдик.

Ўртоқ Константин Устинович Черненко москвалик сайловчилар билан учрашувида ижодий вазифаларни ленинча донолик билан аниқлаб, шундай деган эди: «Социализм барпо этиш ва уни такомиллаштириш —замонавий завод ва электростанциялар қуришдан, еримизнинг, қишлоқ ва шаҳарларимизнинг чиройини очищдангина иборат эмас.. Бу— коммунистларнинг доимий, аммо асло ягона юмушигина эмас. Кишиларнинг турмуш шароитини ўзгартира бориб, айни вақтда уларни ғоявий, маънавий жиҳатдан камол топтириш учун ҳамма ишни қилиш зарур. Кишиларни маънавий жиҳатдан камол топтириш, уларни социалистик руҳда тарбиялаш соҳасида катта ишлар қилмай туриб, етук социализмни такомиллаштириш вазифаларини уддалаб бўлмаслиги аён.. Июнь Пленуми қарорларининг моҳияти ҳам омманинг онглилиги ва ғоявий эътиқодида мужассамлашган барча ижодий кучларни ҳаракатга келтиришдан иборатдир...»

Партиямизнинг ленинча йўли, адабиётимизнинг бу муҳим ва масъул вазифаси ҳақида Ўзбекистон КП Марказий Комитетининг XVI пленуми ва шу йил март ойида адабиёт ва санъат вакилларининг Ўзбекистон КП Марказий Комитети раҳбарлари билан бўлиб ўтган учрашувида ғоят жиддий гаплар бўлди. Унутилмас бу учрашувда ўртоқ Иномжон Бузрукович Усмонхўжаев адабиётимиз олдига тўғри ва одил талаблар қўйди. «Ҳозирги кунда ўзбек адабиёти ва санъати катта ютуқларга эришди, —деган эди у. —Аммо кўпмиллионли кишиларимизнинг кун сайин ўсиб бораётган талаблари, эришилган бу ютуқларимиз билан кифояланишга имкон бермайди. Бундан ташқари, халқимизнинг ижтимоий-маънавий жиҳатдан бой ҳаёти тинимсиз изланиш, янги-янги бадиий кашфиётлар, кучли тарбиявий таъсирга эга бўлган ёрқин образлар яратилишини тақозо этади».

Гражданлик бурчининг олий намунаси бўлмоқ, халқнинг коммунистик кашфиётларини юксак бадиий маҳоратда ифодаламоқ ҳар бир совет ижодкори ҳаёти ва фаолиятининг асосий йўналиши, муддаосига айлангани шубҳасиздир. Совет адабиёти ривожининг барча босқичларида айнан мана шу дунёқараш ва маънавий мавқе муваффақият гарови бўлиб келди. СССР Ёзувчилар союзининг кейинги пленумида кўпмиллатли адабиётимизнинг масалалари ва истиқболи худди шу нуқтаи назардан кўриб чиқилди.

Бу пленумда республикамиз ёзувчилари яратган турли жанрлардаги асарларнинг анчаси ижобий баҳоланганлиги ҳаммамизни қувонтиради. Назир Сафаров ва Саид Аҳмаднинг публицистик мақолалари, Шукруллонинг «Аср бахси» достони, Тўлепберган Қайипбергановнинг тарихий трилогияси, Раҳмат Файзий, Мирмуҳсин, Одил Ёқубов, Пиримқул Қодиров, Ўткам Усмонов, Саъдулла Кароматов, Борис Пармузин, Худойберди Тўхтабоев, Вильям Александров, Черкез Алининг сиёсий актуал ҳам гражданлик руҳи билан суғорилган асарлари алоҳида тилга олинди.

Адабиётимизнинг сўнгги уч-тўрт йил мобайнидаги фаолиятини кўздан кечирганимизда ижодкорларимиз халқимизга марксча-ленинча дунёқараш билан суғорилган, мағзи тўқ, ифодаси мукаммал асарлар ҳадя қила билганига амин бўламиз. Бу асарларнинг айримлари, жумладан, Эркин Воҳидовнинг «Шарқий қирғоқ» шеърий китоби, Александр Удаловнинг «Ватан ўғлони», Иброҳим Раҳимнинг «Оқибат» романлари, режиссёр Анатолий Қобуловнинг Григорий Марьяновский сценарийси асосида яратган «Бўйсунмас» бадиий фильми ўтган йили Ҳамза номидаги республика Давлат мукофотига сазовор бўлди.

«Знамя» журналининг 1983 йилги мукофотига Комил Яшиннинг «Ҳамза» романи, СССР Ёзувчилар союзининг 1983 йилги мукофотига эса Пиримқул Қодировнинг «Олмос камар» романи сазовор бўлгани адабиётимизнинг чинакам ютуғидир.

ЎТГАН йилги якунлар бўйича Ўзбекистон ССР Ёзувчилар союзи правлениесининг секретариати қарори билан Ойбек номидаги мукофотни «Момақалдироқ» романи учун Назир Сафаровга, Ҳамид Олимжон номидаги мукофотни «Турналар диёри» шеърий тўплами учун шоир Тошпўлат Ҳамидга, Ғафур Ғулом номидаги мукофот «Чорраҳада қолган одамлар» ва «Сомон йўли элчилари» фантастик қиссалари учун Тоҳир Маликка, Сергей Бородин номидаги мукофот ўзбек насрий асарларининг таржимаси учун Сергей Баруздин билан Владимир Солоухинга берилди. Қорақалпоғистон АССР Ёзувчилар союзининг мукофотига Аденбой Тожимуродов, Сапарбой Солиев ва Аркадий Каникин сазовор бўлди.

Бироқ номлари тилга олинган ёзувчилар ва асарлар билангина ютуқларимиз чекланмайди. Ютуқларимиз доираси кенг ва мазмунан чуқурдир. Шу ўринда ўзбек, рус, қорақалпоқ, татар, уйғур ва корейс тилларида яратилган ўнлаб роман ва повестларни, пьеса ва киносценарийларни, достон ва шеърларни, ҳикоя ва очеркларни, публицистик ва танқидий мақолаларни, болалар ва ўсмирларга мўлжалланган асарларни айтиб ўтмоқ ўринлидир. Бугунги Ўзбекистон адабиётининг кўпмиллатли ва якдиллигида чуқур маъно бор. Мазкур маъно унинг ҳам авторлар таркиби, ҳам ғоявий йўналиши, ҳам бадиий-эстетик лафоси жиҳатидан чинакам интернационал адабиёт экани билан белгиланади.

Ўзбек прозаси, шеърияти, драматургиясининг энг яхши намуналарини Иттифоқ китобхонлари учун севимли қилган Георгий Марков, Сергей Баруздин, Владимир Солоухин, Василий Росляков, Юрий Суровцев, Евгений Евтушенко, Дмитрий Холендро, Яков Козловский, Наум Гребнев, Зоя Кедрина, Юлия Нейман, Сергей Северцев, Зоя Туманова каби сўз усталари таржималарини алоҳида миннатдорчилик билан қайд этамиз. Аммо, афсуски, асарларимиз ҳамма вақт ҳам истеъдодли таржимоннинг қўлига тушавермайди. Пала-партиш, савияси паст таржималар адабиётимиз, ёзувчиларимиз савияси ҳақида нотўғри тасаввур уйғотибгина қолмасдан, жиддий маънавий-эстетик ва иқтисодий зиён келтиради.

Кейинги ойлар мобайнида Ёзувчилар союзининг кенгашларида ва барча ижодий советларнинг йиллик ҳисобот йиғилишларида 1983 йил асарлари атрофлича, принципиал ва холисона таҳлил этилиб, муносиб баҳоланди. Республика ва марказий матбуотда эълон қилинган танқидий мақолалар ва тақризларда таҳлил этилди.

Ижтимоий фаолиятимизнинг

Давоми учинчи бетда

ПРИНЦИПИАЛ ВА ИЗЧИЛ БЎЛАЙЛИК

РЕСПУБЛИКАМИЗНИНГ барча меҳнаткашлари қатори, санъат аҳли ҳам Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг XVI пленуми материалларини диққат-эътибор билан ўрганмоқдалар.

Аввало, пленумнинг танқид ва ўз-ўзини танқид руҳида ўтганлигини қайд этиб ўтиш лозим.

Тажрибалардан шу нарса маълумки, танқид ва ўз-ўзини танқид ҳамиша ҳам партия ва халқ иши ривожига самарали ёрдам бериб келмоқда. Бу ҳақда КПСС XXVI съездида ҳам чуқур таъкидлаб ўтилган.

Пленумда Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари ўртоқ И. Б. Усмонхўжаев нутқида ва сўзга чиққан бошқа нотиқларнинг уқтириб ўтишларича, республикамизда планларни бажаришда, меҳнат интизомини мустаҳкамлашда ва бир қатор соҳаларда жиддий камчиликлар ҳамда нуқсонларга йўл қўйилгани, шунингдек, баъзи партия ташкилотлари фаолиятидаги хатолар ҳам конкрет мисоллар асосида кўрсатиб ўтилди.

Айниқса, пленумда кадрларни танлаш, уларни ўз ўрнига қўйиш ва кадрлар қўнимсизлигига барҳам бериш масалалари тўғри қўйилди. Бу борада йўл қўйилаётган камчиликлар ва мансабини суиистеъмол қилаётган айрим раҳбарлар фаолияти ўринли танқид қилинди.

«Ҳар бир раҳбар, партия ва давлат аппаратининг ходими зарур маънавий фазилатларга эга бўлиши, ўзида юксак ғоявийликни, касб маҳорати, интизомлиликни ташаббускорлик ва ишга ижодий ёндашиш, ташкилотчилик қобилиятини, сиёсий активлик, талабчанлик ва принципиалликни шахсий камтарлик билан уйғунлаштирилган бўлишига қатъият билан эришмоқ лозим», — деб уқтирилди пленумда.

Пленумда кўтарилган масалалар ва қўйилган вазифалар бевосита республика санъат аҳлига ҳам тааллуқлидир. Мазкур соҳада рўй бераётган айрим камчиликлар ва нуқсонларни тузатишда пленум материаллари дастуриламал бўлади.

Сора ЭШОНТЎРАЕВА,
СССР халқ артисти

Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиумининг Фармони

ЎРТОҚ С. Ш. ҚУРБОНОВНИ ЎЗБЕКИСТОН ССР НАШРИЁТ, ПОЛИГРАФИЯ ВА КИТОБ САВДОСИ ИШЛАРИ ДАВЛАТ КОМИТЕТИНИНГ РАИСИ ҚИЛИБ ТАЙИНЛАШ ТЎҒРИСИДА

Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиуми **қарор қилади:**

Ўртоқ Собир Шералиевич Қурбонов Ўзбекистон ССР Нашриёт, полиграфия ва китоб савдоси ишлари давлат комитетининг раиси қилиб тайинлансин.

Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиумининг Раиси
О. САЛИМОВ

Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиумининг Секретари
Г. ҲАЙДАРОВА

Тошкент шаҳри, 1984 йил 27 июнь

Суратда: «Орзу» трамвайи» спектаклидан кўриниш.

ЗАМОН ВА МАФКУРАВИЙ КУРАШ

ЯНГИЧА ОНГ ТАНТАНАСИ

Ҳамза номидаги Ўзбекистон ССР Давлат мукофотининг лауреати, ёзувчи Асқад МУХТОР Афғонистон Демократик Республикасига қилган ижодий сафаридан қайтди. Шу муносабат билан мухбиримиз М. ТЕНГЛАШЕВ ёзувчи ҳузурида бўлиб суҳбатлашди.

Мухбир: Афғонистон тупроғига қадам қўйганингизда даставвал нималарга эътибор бердингиз? Мамлакатда рўй бераётган ўзгаришларнинг қайси жиҳатлари нигоҳингизни тортди?

А. Мухтор. Аввало шуки, эрксевар афғон халқи инқилоб руҳи билан яшамоқда. Даставвал диққатимни тортган нарса ҳам оғир бир шароитда, меҳнаткашларнинг фидокорона кураши туфайли мамлакатда янги жамият барпо этилаётгани бўлди. Шу фикримнинг далили сифатида бир ташкилот фаолиятини мисол келтиришим мумкин.

Биз ёш ишчилар синфи коллективига бордик. Бу — яқинда ишга тушган уйсозлик комбинати бўлиб, коллективи асосан ёшлардан иборат. Комбинат ёшларининг иш фаолияти билан танишар эканман, шу қайноқ, шиддатли меҳнат жараёнида замонавий, онгли ва уюшқоқ ишчи синфи туғилаётганини ҳис этдим. Улар фақат интизом билан ишламасдан, ўз-ўзини ҳимоя ҳам қилади. Бир қўлида иш қуроли бўлса, бир қўлида жанг қуроли.

Шуни алоҳида таъкидлаш лозимки, бутун коллектив аъзолари ишдан ажралмаган ҳолда ўз-ўзини душмандан муҳофаза қилиш отрядларига ҳам аъзо. Маълумки, бунинг учун янгича онг, ижтимоий активлик даркор. Ишчилар орасида Савр инқилоби эришган ғалабаларни ҳимоя қилиш ва сақлаб қолишга қодир етук фикрли ёшлар кўп. Бундан ташқари, мамлакатда демократик ёшлар ташкилоти, хотин-қизлар ташкилоти ва бошқа қатор илғор отрядлар ҳам мавжуд.

Мухбир. Мамлакат қишлоқ хўжалигида амалга оширилаётган тартиботлар ҳақи-

Давоми еттинчи бетда

МАСЪУЛИЯТЛИ САФАР

Эртадан кейин, яъни биринчи июль куни Тошкентда Меҳнат Қизил Байроқ орденли Свердловск давлат академик драма театри ўз гастролларини бошлайди. Шу муносабат билан мухбиримиз театрнинг бош режиссёри, РСФСРда хизмат кўрсатган санъат арбоби А. ПОПОВга бир неча саволлар билан мурожаат қилди.

— Александр Иосифович, аввало театрнинг тарихи ҳақида қисқача гапириб берсангиз.

—Театримиз илк марта 1930 йил 2 октябрь куни санъат мухлисларига томоша кўрсатган. Ўшанда В. Вишневскийнинг «Биринчи отлиқ армия» асари асосидаги спектакль намойиш қилинган. Орадан ўтган эллик тўрт йил давомида кўпмиллатли совет драматургияси, рус ва жаҳон классик драматургиясининг энг яхши намуналари театримиз репертуаридан ўрин олди, десам янглишмайман. Театримизнинг бугунги репертуари ҳам ранг-баранг. Ҳозирги кунда А. Ғалиевнинг БАМ қурувчилари ҳақида ҳикоя қилувчи «Магелланлар», Улуғ Ватан уруши ҳақидаги Ю. Бондаревнинг «Соҳил», А. Макаёнокнинг «Трибунал» каби асарлари асосидаги спектакллар зўр муваффақият билан намойиш қилинмоқда. Рус классикасидан намуна сифатида А. Чеховнинг «Чайка», А. Островскийнинг «Бальзаминовнинг уйланиши», Л. Толстойнинг «Маърифат мевалари» ёки чет эл драматургиясидан Т. Уильямснинг «Орзу» трамвайи», И. Жамиакнинг «Месье Амилькар», А. Касоннинг «Ёввойи», Ж. Патрикнинг «Азиз Памела» асарларини кўрсатиб ўтишим мумкин.

— Тошкентлик томошабинлар қайси спектаклларни кўрадилар?

— Биз Свердловскда ўттиз икки номдаги спектакль ижро этамиз. Тошкент гастролига шулардан атиги ўн учтасини олиб келганмиз, холос. Улар орасида совет драматургиясидан В. Розовнинг «Каркур уяси», В. Распутиннинг «Сўнгги муҳлат», В. Шукшиннинг «Серғайрат кишилар», А. Арбузовнинг «Ғолиб қиз», А. Червинскийнинг «Кикимора», Н. Павлованинг «Йилнинг бешинчи фасли», В. Гуркиннинг «Муҳаббат ва каптарлар». Б. Рацер ва В. Константиновнинг «Табиий офат» каби асарлари асосидаги спектакллар бор. Чет эл драматургиясидан қўйиладиган намуналарни юқорида эсладим.

— Театрнинг ижодий коллективи ҳақида мухтасар сўзлаб берсангиз.

— Аввало шуни айтишим кераки, бизнинг ажойиб, талантли артистларимиз бор. Бу албатта коллективимизнинг бахти. Уларнинг кўпчилиги Свердловск театр билим юртининг собиқ талабаларидир.

Тошкент гастроли репертуарига кирган спектаклларни театримизнинг етакчи артистлари ижро этадилар. Мен бу ўринда РСФСР халқ артистлари Ю. Васильев, А. Воронин, Е. Захарова, В. Марченко, Г. Умпелева, В. Шатрова, РСФСРда хизмат кўрсатган артистлар Г. Гецов, В. Иришкова, А. Катков, В. Кириличев, Е. Ляхова, А. Петров, В. Чермянинов, Н. Шарова, Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган артист К. Ламочкина, талантли артистларимиздан Л. Вериго, В. Белковская, Е. Борисова, Т. Малягина, И. Мосунова, Н. Ускова, А. Биков ва бошқаларни эслатиб ўтмоқчи эдим. Табиийки, мен ҳамма артистларимизни номма-ном санай олмайман, уларнинг ижодига характеристика ҳам бера олмайман. Буларни спектаклларимизни кўрган томошабинларимизнинг ўзлари баҳолайдилар.

—Сиз ва театрингиз коллективи Тошкент гастролидан нималар кутасиз?

— Биз Тошкентга биринчи марта гастролга келмоқдамиз. Шунинг учун бу сафар коллективимиз учун анча масъулиятли бўлиши аниқ. Чунки Тошкент мамлакатимизнинг жуда катта маданий марказларидан бири. Бу шаҳарда жуда кўплаб Бутуниттифоқ ва Халқаро анжуманлар ўтиб туришини ҳам биламиз. Демак, Тошкент томошабинлари ғоят талабчан, санъатни чуқур тушунадиган, уни қадрлайдиган санъат мухлислари эканлигига шубҳам йўқ. Шу боис бизнинг спектаклларимиз тошкентлик томошабинларга ҳам худди Минск, Рига, Владивосток, Новосибирск ва бошқа шаҳарларнинг томошабинларига ёққандай маъқул бўлишини жуда-жуда истаймиз. Ўйлаймизки, гастролимиз давомида республиканинг маданий ҳаёти билан, хусусан театрлари фаолияти билан яқиндан танишамиз. Ҳамкасбларимиз билан фикр алмашамиз. Булар, албатта, санъаткорларимиз учун катта илҳом манбаи бўлади. Бугина эмас, сафаримиз кунлари Тошкентдаги саноат корхоналаридан айримларида бўлиб, уларда меҳнат қилаётган ишчилар билан суҳбатлар ўтказамиз, учрашувлар қиламиз.

Гастроль спектаклларимизни Максим Горький номидаги Тошкент давлат академик рус драма театрининг биносида намойиш қиламиз. Ижодий сафаримиз 31 июлга қадар давом этади. Спектаклларимизга марҳамат, азиз томошабин дўстлар.

ЎЗБЕКИСТОН КОМПАРТИЯСИ МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИ XVI ПЛЕНУМИ ҚАРОРЛАРИНИ АМАЛГА ОШИРАМИЗ!

ЁЗУВЧИ ЁН ДАФТАРИДАН

Эмин УСМОНОВ

РАИСНИНГ КУНДАЛИГИ

Кундалик дафтар—кўнгил мулки. Ҳозирги тезоб, бироз асабий асрда кундалик қоралашга кўп одам қунт қилмайди; бунга ортиқча вақт ҳам, имкон ҳам йўқ. Бироқ ҳаётда онда-сонда бўлса-да, турмуш таассуротларини қайтадан кўнгил кўзгусидан ўтказадиган, шу йўл билан фикрларини тиниқлаштириб олишга уринадиган, ҳатто кундалик ёзиб ўзини овунтирадиган одамлар учрайди.

Яқинда Андижон областининг Москва районидаги «Октябрь» колхози раиси Мурожон Холматов билан учрашиб қолдим. Суҳбатимиз асносида у киши айтиб берган нарсалар аллақачон қоғозга туширилган кундалик саҳифаларидек туюлди. Раиснинг гаплари, эл-юртга астойдил хизмат қилиш борасидаги уринишлари, ҳамқишлоқларига меҳр-муҳаббати, баъзи бир ҳаётий мулоҳазалари мени қизиқтириб қўйди. Бу нарсалар фақатгина бир киши ёхуд биргина хўжаликка эмас, балки ҳаммага бирдек дахлдор бўлгани учун уни матбуот орқали эълон қилишга қарор қилдим. Бунинг учун Мурод раис мени маъзур тутади, деб ўйлайман.

БИРИНЧИ САҲИФА

ИНСОНГА ақл-заковат нима учун берилган? Токи, яхши-ёмонни фарқ қилсин, бесамар ишларга қўл уриб, умрини беҳуда ўтказмасин, ўзига маслакдош дўст топсин ва пировардида, қўлидан келганча одамларга яхшилик қилсин учун. Зотан, умр —оқар сув... Бас, шундай экан, уни беҳуда ўтказишдан сақланиши, ҳар ким ҳаётдаги ўз ўрнини топиб олишга уриниши керак. Акс ҳолда ҳаёт маъносиз машғулотдан бўлак нарса бўлмай қолади.

Балки мен бу зайл файласуфлик қилишим ўринсиздир. Ахир мен нари борса, кичкина бир колхознинг раисиман. Илмим ҳам эл қатори. Баъзан илмий ва бадиий китобларни кузатиб боришга ҳам вақт топмайсан киши. Бизнинг шароитимизда раиснинг белгиланган иш соати бўлмайди. Фақатгина раис эмас, умуман, деҳқон учун тонг ёришиши билан қош қорайиши бай. Пахта дегани жуда ҳам эътибор талаб, инжиқ ўсимлик. Инсоф билан айтганда, деҳқон ўз боласига ҳам бунчалик меҳр кўрсатмайди. Ўзбек пахтакори мана шу меҳрнинг шарофати туфайли қадр топяпти.

Биз минг гектар ерга АН—402 навли пахта экамиз. Назаримда, колхоз раиси, аввало, ҳисоб-китобни яхши биладиган одам бўлиши керак. (Билмадим, балки фикрим нотўғридир, бироқ, мен ҳисобини билмаган йўлидан адашар, деган нақлга қаттиқ амал қиламан). АН—402 навнинг бошқа навларга қараганда бир қатор афзалликлари бор. Аввало, бу нав то гулга киргунча сув ичмайди. Бу дегани ҳар галги суғоришу ишловга ўн-ўн икки минг пул сарфланса, ғўза гулга киргунча ўттиз беш-қирқ минг атрофида бўладиган чиқимни тежадик, дегани.

Бизнинг ерларимиз захкаш, кўп сув талаб қилмайди. Ҳадеб ғўзани суғориш, ернинг намини оширмай аксинча, эгат ораларини юмшатиб, тупроқни қиздиришимиз керак. АН—402 жуда бизбоп пахта экан.

—АНнинг яна бир ўзига хос томони бор, —деб қолди нав авторларидан бири Набижон Назиров, —дастлабки тугилган кўсаклар майдароқ, юқориги қисмидагилар эса йирик —нақ ўн икки чигитли бўлади.

Ўн икки чигитли кўсак тўрт граммдан кам келмайди. Агар ҳар туп ғўзадан ўртача ўнтадан кўсак бўлса, ҳосилдорлик қирқ центнердан кам бўлмайди. Демак, колхоз бўйича тўрт минг тонналик хирмон кўтариш мумкин. Ўҳ-ҳў...

—Биринчи кўсак тиш ёрган кундан бошлаб барги ўзидан ўзи тўкилаверади,—мени борган сари қизиқтиришда давом этди олим.

Ғўзанинг барги ўзи тўкилса, дефолиация сарф-харажати ёнга қолади. Баъзи йилларда ғўзанинг барги ҳадеганда тўкилавермаса, дорининг миқдори оширилиб десикация қилинади. Ғўзапоя қовжираб, ҳали пишиб улгурмаган кўсаклар ҳам торс-торс ёрилиб кетади. Бироқ унинг пахтасидан тузук-қуруқ тола ҳам чиқмайди ҳисоб. Иккинчи томондан ортиқча чиқим, об-ҳаво заҳарланади, чигитнинг мағзига дори сингиб кетади.

Яна бир жиҳати, бу нав уруғлик пахтанинг ҳар килоси учун қўшимча ҳақ тўланади. Уруғлик етказиб берганимиз учун уч юз минг сўм атрофида қўшимча пул оламиз. Деҳқоннинг қорни тўқ, рўзғори бут бўлса, иши ҳам унумли бўлади. Афсуски, бизда ишлари ўлда-жўлда, шуҳрат орзусида рақамлар кетидан қувиб, одамларнинг ҳафсаласини совутиб қўйган хўжалик раҳбарлари ҳам йўқ эмас. Бултур кўпгина хўжаликлар планини бажаролмади. Тўғри, бунинг бир қатор сабаблари бор. Лекин мен барибир айбни хўжалик раҳбарларининг ўзига қўяман. Раис ҳар қандай шароитда ҳам ернинг тилини топиши, ҳисоб-китоб билан иш юритиши керак.

Одамларнинг меҳнатини елга совурадиган яна бир нарса бор: баъзи мутахассислар, ҳатто хўжалик раҳбарлари ҳам пахтачиликнинг агротехникасига мутлақо амал қилишмайди. Биргина мисол: АН—402 навли пахтадан бошқа хўжаликлар ҳам экишади, бироқ уларнинг иши кўнгилдагидек эмас. Ё ғўза кечки бўлиб қолади, ё барги вақтида тўкилмай хуноб қилади. Бунинг сабаби агротехника қоидалари бузилганида. Деҳқон бир нарсани эсдан чиқармаслиги керак, илмга суяниб қилинмаган меҳнат ҳеч қачон кутилган самарани бермайди.

ИККИНЧИ САҲИФА

ҲАЁТ фидойитаъб, изланувчан одамлар билан гўзал. Қишлоғимизда уста Мамарозиққа ўхшаш тиним билмайдиган, фикри-ёди ҳам, юриш-туриши ҳам покиза одамлар кўплаб топилади. Ҳар сафар учрашганимизда, у кишининг хокисорлик билан жилмайиб турганини кўрганимда кўнглимда тушуниб бўлмас бир бесабрлик, ўзимдан, қилаётган ишларимдан қониқмаслик пайдо бўлади, айни вақтда қалбимда ғалати бир ёрқинлик туяман.

Бир куни уста Мамарозиқ идорага кириб келди. «Колхознинг тўрт-беш жойида артезиан қудуғи ковласак, Сарой қишлоғигаям, Дориломонгаям бемалол етади. Ортиқча сарф-харажат ҳам бўлмайди». Шундай қилдик. Илгарилари одамларимиз Шаҳрихонсойдан сув ичишарди. Сой шаҳар ичидан ўтар, сувга чиқиндилар, ахлат ташланар, одамлар турли хил ички касалликлар билан кўп оғрирди. Энди бундай ташвишдан халос бўлдик.

Бошқа бир куни уста анча-мунча қоғоз кўтариб келди. «Артезиан қудуқларга қўйилган моторларни кўтариб оладиган мослама қурсак девдим, —деди у. —Куйган моторни алмаштириб қўйишга одам чақирган эдик, бир зумлик ишига уч юз сўмни олиб кетди. Бунақада колхозни хонавайрон қилишади-ку. Агар мослама қуришга рухсат берсангиз, моторларни ўзимиз олиб қўяверардик».

Уста Мамарозиқ шуларга ўхшаш ўнлаб таклифлари билан колхозчининг оғирини енгил қилди. Мен бу одамнинг тиниб-тинчимаслигига ҳайрон қоламан. Бунча ғайратни, кучни қайдан оларкин? Агар ҳар бир одам умрида лоақал биттагина кашфиёт қилса, ҳаёт тарзини яхшилайдиган янгилик яратса, ер юзи жаннатга айланиб кетармиди. Қизиқ, нега бир киши юзлаб одамнинг ташвишини аритиб, ҳаётини фаровон қилиш ҳақида тинмай бош қотиради-ю, айрим одамлар ўз қорнининг ғамидагина юради, лоақал қўшнисининг қайғусига шерик бўлолмайди.

—Обжувоз билан мойжувозни ишлатишга электросетдан рухсат олиб келдим. Эртага вақтингиз бўлса, бир ўтсангиз. Ишга тушириб юборсак. Одамлар дон-дунини опкелиб қўйишган, маҳтал бўлиб қолишди, — деб қолди бир куни уста Мамарозиқ.

Шоли оқлайдиган обжувозлар ҳозир камайиб кетган. Илгари деярли ҳар бир қишлоқда бўларди, одамлар томорқасигаям шоли экишарди. Энди томорқага қарашга кўпчиликнинг қўли тегмайди. Баҳорда қурт ташвиши, кейин пахта... Ҳали ягана, ҳали чилпиш, ҳали чопиқ... Кузнинг ғалваси маълум; деҳқон на кундузи тинади, на кечаси тузукроқ дам олади. Шу сабабли томорқалар деярли қаровсиз, бир ёғи сув танқислигиям бор. Пахтадан ортсагина томорқалар ичади, бўлмаса йўқ. Оқибатда, бозорда девзира гуручнинг килоси беш сўм. Водийнинг одамлари обрўталаб бўлишади, қийналишса ҳам, албатта, девзирадан ош ейишади. Назаримда, одамлар томорқаларига тузукроқ қарашига имкон яратиш керак. Ҳовлиларда мева-чева, рўзғорга зарур сабзавот битса, ҳамманинг кўзи тўқ, одамнинг кўнгли ҳам тўқ бўлади. Ўзбекистон шароитида девзира гуруч, зиғир етиштиришни йўлга қўйиш пайти келмадимикин? Зиғир ёғ таркиби инсон организми учун фойдали моддаларга бойлиги ҳақида матбуотда кўп ёзилди, лекин зиғир экиш ҳалигача пайсалга солинмоқда. Агар матбуотнинг фикрига ҳеч ким қулоқ солмайдиган бўлса, бундай мақолаларни эълон қилишнинг, ҳар хил баҳс-мунозаралар юритишнинг нима зарурати бор?

Уста Мамарозиқнинг ташаббуси мени ана шулар ҳақида ўйлатди... Бизнинг уста шунақа: қилган таклифи билан ҳам одамни ўйлатади. Ўзи топган янгиликни ҳам икки оғиз гап билан жўнгина айтиб қўя қолади.

УЧИНЧИ САҲИФА

ҲОЗИР ҳамма ўзини ўйлайдиган, мўмай пул топишдан бошқа нарсага қизиқмайдиган бўлиб кетган, қабилидаги гаплар тез-тез қулоққа чалинади. Тўғриси, мен бундай гапларга ишонмайман. Агар биргина қишлоғимизнинг одамларини олиб кўрадиган бўлсак, уларнинг орасида ҳаловатидан кечиб, кўпнинг ғамида юрганлар анча-мунча.

Биргина мисол: район сув хўжалигида ишлаб пенсияга чиққан Шермат ака бир куни жуда қимматли ташаббус билан келиб қолди. «Ховос ариқни тузатиш керак экан, Мурожон, — деди у. — Яқинда эринмай бошдан-оёқ ёқалаб чиқдим. Ариқ бўйлари чакалак бўлиб ётибди». «Нима қилиш керак?» — унинг асл муддаосини тушунолмай сўрадим. «Область сув хўжалигига хат ёзиб Ховос ариқни бошқатдан ковлаб, бетонлаштириб беришни илтимос қилинг. Шунда ариқ ҳозиридай эгри-бугри эмас, ўқдек тўғри бўлади. Икки четда қанча ер очилади. Вақти келиб ариқ бўйларига мевали дарахт ё ток экилса борми, қарабсизки, қўлинг ўргилсин хиёбон».

Бу фикр область сув хўжалигидагиларга ҳам маъқул келди. Тўрт-беш йил олдин бошланган иш ҳозир поёнига етай деб қолди. Шермат ака бош бўлиб ариқ бўйига ток экилди. Бу тахминан етти-саккиз гектар боғнинг ўрнини босади. Иккинчи томондан, пенсияга чиққан мўйсафидларга иш топилди. Келгуси йилдан ҳар беш юз метр жойни битта одамга бириктириб қўймоқчимиз. Етиштирган ҳар килограмм узуми учун ўн тийиндан ҳақ тўлаймиз. Яхши ишлаган одам бемалол икки-уч минг даромад қилади. Учинчидан, илгари то ариқнинг охирига бориб етгунча бизга бериладиган бир ярим кубометр сувнинг бир қисми ерга сингиб кетарди. Ариққа яқин ерларнинг заҳи баттар ошарди. Заҳкаш жойда пахта етиштиришнинг қанчалик азоблигини деҳқончиликдан озми-кўпми хабари бор одам тасаввур қилади. Қанча техника харажати, одам кучи сарф бўлади. Агар буларнинг ҳаммаси пулга чақилса, пешона тери билан топилган бойлик беҳуда кетаётганини кўриб ачинади киши. Мана икки йилдирки, бу ташвишдан фориғ бўлдик.

Шундан кейин ҳам одамларни беғамликда айблаш мумкинми? Ахир Шермат ака Ховос ариқни тузатишдан заррача манфаат кўргани йўқ, пенсияси кўпайган ёки бирон мукофот олган эмас. Ваҳоланки, у бемалол ўз тирикчилиги билан куймаланиб, газетачиларнинг таъбири билан айтганда, «қарилик гаштини суриб» юравериши мумкин эди. Бундай беҳаловат инсонлар бор экан, ер юзи янада файзиёб, ҳаёт эса гаштли бўлади.

ТЎРТИНЧИ САҲИФА

ҲАМҚИШЛОҒИМИЗ Абдуфаттоҳ Жўраев ана шундай беҳаловат инсонлардан. У менга колхозда асфальт заводи қуриш нияти борлигини айтиб қолди. Унинг гапини эшитиб бир жаҳлим чиқди, бир кулгим қистади. Майнавозчилик қиляптими десам, куйиб-пишиб гап маъқуллаяпти: «Заводни Шаҳрихонсой бўйига қурамиз, шағал текин. Ҳозирча менга ўнтагина одам беринг, олдин кичикроқ цех қурамиз. Вақти-соати келиб катта заводга айланади. Мана, мени айтди, дейсиз».

Абдуфаттоҳ айтгани келди (Ҳозир у Комсомолободга кетган, йирик асфальт заводининг директори). Кичкинагина цех заводга айланди. Йилига 250—300 минг даромад келтиради. Қишлоғимизда асфальт бўлмаган кўча қолмади. Қўшни колхозлардан, ҳатто бошқа районлардан ҳам буюртмалар оламиз.

Абдуфаттоҳнинг ташаббуси фақатгина иқтисодий фойда келтириб қўя қолмай бизни катта ташвишдан халос этди. Илгари кўчаларнинг чанг-тўзони ғўзага ёпириларди. Ғўза баргига чанг ўтирса, дарров ўргимчак кана пайдо бўлади. Уни даф қилиш учун заҳарли дори сепиш керак. То биолаборатория очгунимизча анча-мунча чиқимдор бўлиб юрдик. Ғўзаларни ҳашарот босмасин деган ниятда ҳар бригадада учтадан, колхоз бўйича ўттиз тўққиз сув сепувчи тайинлаганмиз. Улар кунига уч сўмдан ҳақ олишарди. Ёзи билан сув кечиб юрган одамлар кузга бормай касалванд бўлиб қолишарди. Энди бу ташвишлар йўқ. Уста Мамарозиқ ясаган мослама тиркалган биттагина трактор қишлоқнинг ҳамма йўлларига сув сепиб улгуради.

Дориломон бўлимининг агрономи Валихон ака Маъруповнинг куйди-пишдилиги-чи? Ёши етмишга яқинлашиб қолган бу кишининг тиниб-тинчимаслигига ҳайрон қоласиз. Бу одамнинг жонбозлиги туфайли беш юз гектар заҳкаш ерга қувур кўмилиб, ёпиқ дренаж қилинди. Ҳосилдорлик ошиб, деҳқонларнинг топган-тутганига барака кирди.

Билмаган одам, раис қуруқ аравани зап опқочаркан-да, деб ўйлаши мумкин. Мен бу гапларни бировга писанда қилиш ёки мақтаниб қўйиш учун айтаётганим йўқ. Қишлоқда ташаббускор одамлар чиндан ҳам кўп. Ўшаларнинг меҳнати шарофати билан деярли ҳар йили гоҳ республика, гоҳ Бутуниттифоқ социалистик мусобақасида ғолиб бўляпмиз. Ҳали мукофотга енгил машина, ҳали жарақ-жарақ пул оляпмиз. Агар баъзи оғзи билан юрадиган одамлар айтганидек, ҳамма фақат ўзинигина ўйласа, бу ютуқлар қайда эди. Ахир, одамларимиз ташаббускор, ҳамжиҳат бўлишмаса, идорамизга файз бериб турган қўша-қўша Қизил байроқларни қўлга киритаолармидик. Колхозимиз республика Меҳнат шуҳрати китобига ёзилармиди. Қишлоғимиз обод, турмушимиз фаровон бўлармиди?..

* * *

Булар Мурод раис умр дафтарининг айрим саҳифаларигина, холос. Кундалик дафтарида ҳали ўнлаб жонкуяр кишиларнинг номи битилади, катта умр дафтарига айланади. Бу дафтарнинг ёрқин саҳифалари кўп бўлишига аминман.

Андижон

Шокирали НУРАЛИЕВ

СОЯСИЗ БОҒ ЭДИ...

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг XVI Пленуми партия ва давлат интизомини, кадрлар билан ишлашни ҳозирги замон вазифалари даражасига кўтариш масалаларини кўриб чиқди. Табиийки, хўжалик юритиш интизоми партия ва давлат интизомининг ажралмас қисмидир. Бу масалалар партия XXVI съездида, КПСС Марказий Комитетининг 1984 йил февраль ва апрель Пленумлари қарорларида ҳамда КПСС Марказий Комитети Бош секретари ўртоқ К. У. Черненконинг нутқларида ҳам алоҳида кўрсатиб ўтилди.

«Кўпгина хўжаликлар район партия комитетларининг, район ижроия комитетларининг изми билан, —дейилади Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг Пленумида—мавжуд меҳнат ресурсларидан тўла-тўкис фойдаланмай, техникани ёмон ишлатиб, қишлоқ хўжалик ишларига доимо студентларни, ўқувчиларни, бошқа тармоқларнинг ходимларини жалб этиб келдилар, улар учун зарур турмуш шароитлари яратиб берилмади».

Ёш публицист Шокирали Нуралиевнинг «Соясиз боғ эди» социологик очеркида худди ана шундай социал-иқтисодий имкониятлардан етарли даражада фойдаланмаслик оқибатида қолоқликка йўл қўйган район раҳбарларининг ишлари ҳақида гап боради.

—Йилдан йилнинг фарқи бор, —дейишади кексалар. —Фарқни ҳисобга олмаган киши панд ейди.

Бу ўгитда асосан об-ҳаво фарқи назарда тутилган. Об-ҳаво фарқини ҳисобга олмаслик деҳқончиликда қимматга тушади, албатта. Лекин Фарғона областининг Фрунзе районида олиб борган кузатишларимиз социал-иқтисодий ўзгаришларни ҳисобга олмаслик ундан ҳам қимматга тушишини кўрсатди.

Олдиндан айтиб қўйганимиз маъқул, райондаги партия-хўжалик раҳбар лавозимларининг аксариятига бу йил янги кишилар тайинланди. Табиийки, уларнинг иш услублари ҳақида сўз юритишга ҳали эрта. Очеркимизда гап собиқ етакчиларнинг иш услуби ҳақида боради.

Бизга, ўтган ишга салавот-да энди. Эски ишлар ҳақида гапириб ўтиришнинг нима кераги бор, дейишлари мумкин. Бизнингча, кераги бор. Адашмай олға юриш учун тез-тез орқага қараб тур, деб бежиз айтилмаган.

Хўш, Фрунзе районида кейинги йилларда қандай социал-иқтисодий ўзгаришлар юз берди-ю, собиқ етакчилар нимани ҳисобга олишмади? Ўзгаришлар ҳисобга олинган жойларда иш ва турмуш қандай кечяпти-ю, бу ерда қандай кечяпти?

Ўзгариш ҳақида гап кетганда, дастлаб, шу районлик бир отахоннинг ушбу сўзларини эслаш ўринли бўлади.

— Қишлоқ дўппидеккина эди. Яқин-яқинларда ҳам кишиларни тўй-маъракага Мелиқўзи карнайнинг бир ўзи зумда айтиб келаверади. Энди уч-тўртта айтувчи тайинламаса бўлмаяпти.

Энди аниқ маълумот: яқиндагина район маркази ва марказ атрофидаги қишлоқлар учун битта мактаб бўлиб, шу ҳам кифоя эди. Ҳозир шу территорияда 6 та мактаб бор. Шу ҳам камлик қилиб, ўқишни икки сменада олиб боришга тўғри келяпти.

Ана энди мана бу ўзгаришга эътибор беринг. Бу ўзгариш 1965 йилдан, партиямиз Марказий Комитетининг март Пленумидан сўнг бошланди. Ўша Пленумда қишлоқ хўжалигига капитал маблағ сарфлашни кескин кўпайтириш тавсия этилган эди. Шунинг натижасида қишлоқ хўжалигини механизациялаш, мелиорациялаш химиялаш суръатлари жадаллашиб кетди. Иш осонлаша бориб-бориб, ниҳоят, ишчи кучлари тежала бошланди. Қарабсизки, қишлоқ хўжалигида янги-янги тармоқлар ташкил этилди. Завод-фабрикаларнинг филиаллари очилди. Қишлоқ хўжалик маҳсулотини қайта ишлаш бўйича ёрдамчи саноат ишлаб чиқариш йўлга қўйилди. Хуллас, социал-иқтисодий ўзгаришлар тўғри ҳисобга олинаётган жойларда қишлоқнинг умум мўл-кўлчиликка қўшаётган ҳиссаси тобора ортмоқда. Маълумки, бирдан кўп берган кўп олади. Зеро бундай қишлоқлар меҳнат аҳлининг иш ва турмуш шароитлари ҳам тобора яхшиланмоқда. Бироқ ўзгаришлар ҳисобга олинмаган жойларда, айтайлик, мисолимиздаги районда-чи? Йўқ, бундай бўлаётгани йўқ.

АВВАЛ мазкур район ҳам партия ва ҳукуматимизнинг ғамхўрлигидан бебаҳра қолмагани ҳақида икки оғиз сўз айтиб қўяйлик. Март Пленумидан кейин барча қатори бу район хўжаликлари ҳам кўп нарса олишган. Ҳатто баъзи нарсаларни керагидан ортиқ ҳам олишган. Даъвомиз қуруқ бўлмаслиги учун бир мисол келтирайлик. Айтинг-чи, битта машина билан мавсумда 150 тонна пахта терса бўладими? Бўлади. Бунга ҳозир ҳеч ким шубҳа билдирмайди. Шунчадан пахта терилса райондаги Жданов номидаги совхоз 48 та машина билан машинада пахта териш планинигина эмас, мажбуриятини ҳам бемалол бажаради. Ваҳоланки, совхозда 1983 йили 48 та эмас, 56 та машина бор эди.

Ҳа, одатда айтишганидек, қуёш барчага баробар нур сочган, яъни бу районга ҳам механизация, химия ёрдамга келган ҳамма жойда бўлгани сингари бу ерда ҳам пахтачиликда ишчи кучлари эҳтиёждан ортиб қола бошлаган эди. Аммо бу ердаги раҳбар ходимлар буни сезишмади. Тежалган кучлар ёрдамида бошқа тармоқларни ҳам кўтариш кераклигини хаёлларига ҳам келтиришмади. Ишни эски зайлда давом эттиравеpишди. Шундай қилиб, бу ерда 1982 йилга келиб бир тармоқда—пахтачиликда 8725 нафар ишчи кучи тўпланиб қолди. Маълумки, механизациялаш ва химиялашнинг ҳозирги даражасига кўра ҳар бир пахтакор ишчига камида 2,5 гектардан ер тўғри келиши керак. Шу мезон билан ҳисоб-китоб қилинса, барча ишчи кучи тармоқнинг эҳтиёжидан 2793 нафар ортиқ эди. Бошқача айтганда, эҳтиёждан ортиқ ишчи кучининг ўзи районда йирик ҳисобланган Калинин номидаги совхознинг жами пахтакор ишчисидан ҳам 153 нафар кўп эди.

Бу ҳол қандайдир бир оқибатни келтириб чиқариши керак эди, келтириб чиқарди ҳам. Даставвал, иш танқислигини келтириб чиқарди. Бир пахтакор ишчига боржйўғи 1,7 гектар пахта майдони тўғри келадиган бўлиб қолди. Агар ғўза парваришида юқори синфлар ўқувчилари ҳам (ўқиш пайтида дарсдан кейин, таътил пайтида кун бўйи) қатнашишлари ҳисобга олинса, кўрсаткич бундан ҳам пасаяди. Масалан, «Сирдарё» совхозидаги Ж. Турғунов бошлиқ бригадада киши бошига зўрға 1 гектардан ер тўғри келган эди. Хўш, 1 гектар ердаги иш қанча бўлади-ю, унинг ҳақи қанча бўлади? Технологик карта бўйича ҳисоб-китоб қилиб кўрсак, 1 ойлик иш ҳақи 30 сўмга тўғри келар экан. Оз эмасми бу? Оз, ниҳоятда оз. Лекин қатъий хулоса чиқаришга ҳали шошманг. Гапнинг бу ёғини ҳам эшитинг.

Ишчи кучи етарли-ортарли бўлгач, энди аста-секин механизация ва химиянинг ёрдами сунъий равишда чеклана бошланди.

—Нега ғўзани машинада чеканкаламайсиз? —деб сўрасангиз шундай жавоб беришади:

—Нима қиламиз машинада чеканкалаб, ўзи ишчиларга иш топиб беролмай ётибмизу. Қўлда эҳтиётлаб чеканкалашга етадими? Ишчи кучи етишмаса, унда бошқа гап эди.

Қарабсизки, чеканка машиналари ремонт устахоналарининг аллақайси бурчакларида занглаб, чанглаб кўздан ғойиб бўла бошлайди.

— Нега бегона ўтга қарши гербицид сепмайсиз?— сўрайсиз бригадирдан. Қуйидагича жавоб эшитасиз:

—Нима кераги бор ортиқча даҳмаза қилиб. Ўт бўлса бир ҳафта ўн кунга қолмай олиб ташлаймиз. Одам кўп. Гербицидни одам етишмайдиган жойларга сепса тузук.

Қарабсизки, гербицид сепадиган аппаратлар ҳам кўздан ғойиб бўла бошлади. Чигитни уялаб экадиган, аниқ миқдорда санаб экадиган сеялкаларнинг тақдири ҳам шундай бўлди. (Уруғдан қисган деҳқон эмас эмиш. Қаторлаб қалин экилса, кўнгил тўқ бўлармиш. Ундириб олингач, ортиқча кўчатни юлиб ташлаш ҳеч гап эмас эмиш. Ишчи кучи бўлса, мана етарли эмиш). Пахта териш машиналари, пахтани ҳас-хашакдан тозалайдиган машиналарнинг тақдири ҳам шундай бўлди. (Машинада терилса, тозаланса, пахта исроф бўлар эмиш. Қўлда тўкмай-сочмай териб ола қолган маъқул эмиш. Ишчи кучи бўлса, мана етарли эмиш). Ваҳоланки, ғамхўрлик барчага баробар бўлгани сингари талаб ҳам баробар эди, мазкур райондаги ҳар бир ишчидан ҳам камида 2,5 гектар майдонда деҳқончилик қилишни уддалаш: ғўзани экиб, парваришлаб, ҳосилини йиғиб-териб бериш талаб қилинарди. Хўш, механизациянинг, химиянинг ёрдамини назарда тутиб қўйилган бу талабни бундай ёрдам бўлмаган шароитда бажариб бўладими? Йўқ, албатта, 2,5 гектар эканку, бундай ёрдамсиз ҳатто 1 гектардаги ғўзани парваришлаш ҳам оғирлик қилади. Бошқача айтганда, ҳалиги —оз деб атаганимиз 30 сўмни ундириш ҳам қийин бўлади.

МОДОМИКИ, шутина ҳақни ундириш ҳам қийин бўлган экан, хўш, ишчилар нима қилишди деб ўйлайсиз? Табиийки, қуйидагича йўл тутишди: табелчининг дафтарини қорайтириб туриш учун ўриндош қилиб далага ўғил-қизларини чиқаришдию, ўзлари рўзғорни тебратишнинг бошқа тадоригини кўра бошлашди, яъни томорқаларига зўр беришди. Шундай қилиб, районда тирикчиликнинг катта манбаи —пахта етиштириш пахтакорларнинг эмас, балки аслида ҳашарчиларнинг ишига айланди қолди.

Буни энди сезмасликнинг иложи йўқ эди. Раҳбар ходимлар ҳам сезишди, албатта. Аммо сабабини топишга келганда, ҳатто матбуот бир неча бор ёрдам берганига қарамай, топишолмади. Сабабни бошқа нарсада кўришди. Баъзилари юқоридагиларнинг устидан пастдагиларга шиква-шикоят қилишсан.

— Планни осмонга осиб қўйишган. Юмшоқ курсига ўтириб олиб, ўйламай-нетмай гектар бошига палон центнердан берасан, деяверар экан, тавба, қаердан берaман. Бизнинг шароит учун 30 дан ортиғи ортиқ. Бундай деб айтиб бўладими уларга. Айтсанг, ёмон кўринасан.

Баъзилари пастдагиларнинг устидан юқоридагиларга шиква шикоят қилишди:

— Далага чиққиси келмайди, ҳозирги одамларнинг. Ишга бўйинлари ёр бермайди. Жонлари ширин бўлиб, масъулиятсиз, интизомсиз бўлиб кетишди. Бундай одамлар билан ишлаб бўладими?!

Тўғри, шиква-шикоятдан бошқа нарса қилишмади, десак хато бўлади. Ишлашди ҳам. Ишки, кўпроқ оёққа ва оғизга куч беришди. Елиб югуришди, бировга дўқ қилишди, бировга ёлборишди —борингки, эрта саҳардан то ярим тунгача тинишмади. Бироқ кузда, на илож, бу югур-югурлар, бу «ҳа, бўлбўл»ларнинг ҳеч қайсиси тарози босмади-да! Пахтакорлар кўп даромаддан, давлат эса кўп маҳсулотдан маҳрум бўлиб қолаверди. Ҳашарчилар ўз ишлари билан шуғулланишмагани, айтайлик, фаррош супурмагани, ўқувчи ўқимагани, қурувчи қурмагани, тарбиячи тарбияламагани, қўшиқчи куйламагани орқасида кўрилган зарарлар-чи?!

Энди шундай бир савол туғилади: районда шу пайтгача асосий тармоққа шундай «эътибор» бўлса, бошқа тармоқларнинг ҳоли нима кечди экан?

Боғларга назар ташлайлик. Чунки боғ-роғлар азалдан ҳар бир ўлканинг файзи, турмуш фаровонлиги, ризқ-рўз тўкинлигининг белгиси бўлиб келган. Қолаверса, қуёшнинг меҳри ҳам, қаҳри ҳам зўр бўлган бизнинг ўлкада боғлар соя-салқинининг ўзига яраша қиммати бор. Республикамизда шундай хўжаликларни биламизки, уларнинг боғлари мўл-кўллик манбаи, ҳақиқий оромгоҳ.

Бу ердаги боғлар бирбиридан қолишмайди. Мисол учун К. Маркс номидаги колхоз боғига кирганимизда кўрганимизни ҳикоя қилиб бера қолайлик. Хўжаликда мева тайёрлаш плани бажарилган йилдан кўра бажарилмаган йил кўп. Ўша ҳам қандай мева денг. Боққа кирганимизда уч-тўрт киши машинага олма юклаётган экан. Меҳмонлигимиз ҳурмати олмадан татиб кўришга таклиф қилишди. Аммо меҳмонлар учун қурт тушмаган олма тополмай кўп хижолат бўлишди. Ана шунақа мева. Модомики шунақа бўлса, даромад ҳақида қандай гап бўлиши мумкин?

Боғда даромад-ку йўқ экан. Ҳеч бўлмаса соя бордир?! Бор, албатта. Лекин ундан биров баҳра олмагач, «бор» дейишдан нима наф бор. Боққа шундоқ кирасизу ўзингизни чакалакзорда кўрасиз. Боғнинг ўртасидан ўтадиган, одатда сув босиб, ботқоқ бўлиб ётадиган йўлдан четга чиқа кўрманг, ўт-ўлан ичида адашиб қолишингиз ҳеч гап эмас. Йўқ, овора бўласиз, ўт-ўлан деганимиз —у —аксарияти сассиқ алаф. Истироҳат масканиг бўлиши лозим бўлган жой районда ана шундай.

Социал-иқтисодий ўзгаришларни ҳисобга олмай иш тутиш районга шу қадар қимматга тушди. Об-ҳаво фарқини ҳисобга олмаслик бу қадар қимматга тушганини, агар бошқалар кўрмаган бўлишса, биз ҳали кўрганимиз йўқ.

СЎНГГИ сўзимиз районнинг янги раҳбарларига: бўлиб ўтган ишлардан сизларни қўлимиздан келганча огоҳ қилдик. Охирида яна бир нарсадан хабардор қилиб қўймоқчимиз. КПСС Марказий Комитетининг Бош секретари, СССР Олий Совети Президиумининг Раиси ўртоқ К. У. Черненко шу йил февраль ойида бўлган Пленумда сўзлаган нутқида бундай деди:

«Ҳамма поғоналарда кўпроқ мустақиллик кўрсатиш, дадил изланишлар билан шуғулланиш, агар керак бўлса, экономиканинг самарадорлигини ошириш, халқ фаровонлигини ўстириш йўлида ўринли таваккалдан қайтмаслик зарур, биз хўжалик кадрларимиздан мана шундай иш тутишларини кутмоқдамиз». Район меҳнат аҳли янги раҳбарлар шундай иш тутишади, деб сизларга умид билан қарашмоқда».

«Чиноз» наслчилик совхози Чиноз районидаги илғор хўжаликлардан. Шу кунларда совхоз далаларида ем-хашак жамғариш ишлари жадаллик билан олиб борилмоқда. Ҳозиргача совхозда 3 минг тоннадан кўп ем-хашак жамғарилди. Ҳар гектар ердан 250 центнердан беда ўриб олинмоқда.

Суратларда: Беда ўрими. Илғор сут соғувчилардан М. Имомова, В. Дилмуҳамедова, Ф. Бекулова ва Ш. Хўжаев ўз меҳнатлари билан совхоз чорвадорлари ўртасида ҳурмат қозонишган. В. МОЛГАЧЕВ фотолари

КУЮНЧАК ГАЗЕТХОНЛАРДАН ХАТЛАР

СИФАТ БОШ МЕЗОН БЎЛСИН

ЁШЛАРНИНГ тарбияси, айрим ёшлар табиатидаги қусурлар ҳақида матбуотда турли мақолалар берилаётганлиги яхши.

Ҳаётимиз яхши, турмушимиз фаровон. Қўлимизни қаёққа чўзсак етади. Лекин бу ҳамма ёқда байрам дегани эмас. КПСС Марказий Комитетининг кейинги Пленумлари, хусусан КПСС Марказий Комитетининг Бош секретари, СССР Олий Совети Президиумининг Раиси ўртоқ К. У. Черненконинг КПСС Марказий Комитетининг 1984 йил апрель Пленумида айтган ёшлар тарбиясига алоқадор гаплар ҳали бу борада кўп иш қилиниши лозимлигини кўрсатиб турибди.

Мен турмушимиздаги бир масалага —аҳолига маиший хизмат кўрсатиш, савдо-сотиқ масаласига эътиборни қаратмоқчиман. Бу соҳада ҳамма нарса жойида, ортиқча ташвишлар йўқ, деб бўлмайди. Чунки савдо-сотиқ нақд пул воситасида амалга оширилади, шу туфайли назоратни кун сайин бўшаштирмай, тарбиявий ишларни мунтазам равишда ҳар томонлама кучайтириш, уни кенг кўламда олиб бориш зарур. Мазкур соҳада ишнинг қанчалик тўғри йўлга қўйилиши, баъзи кишилар онгига, уларнинг тарбиясига ҳам маълум даражада таъсир этади. Айтайлик, айрим ёшларимиз характеридаги чет эл молларига ружу қўйиш ҳам бир томондан ана шу савдо-сотиқ масалалари билан боғлиқ. Гап шундаки, агар савдо органлари халқни камёб истеъмол моллари билан тўлароқ таъминлашни уюштирсалар, уларнинг савдога чиқиши билан тубдан қизиқишса, ҳатто баъзи чет эл молларини сотиб олишнинг оқибатларини ҳам ўйлаб кўришса, эҳтимол, бу соҳадаги бир қатор камчиликлар йўқолар эди.

Шундай ҳоллар ҳам бўладики, харидоргир баъзи моллар номига сотилиб, навбатингиз етгунча «тамом бўлади». Аммо ўша маҳсулот кўп ўтмай чайқовчининг қўлида «шапкаси» билан топилаверади. Харидор, айтайлик, уст-бошни одатда биттадан ортиқ олмайди, бинобарин, чайқовчилар қаердан олади? Савдо ходимлари ана шу чайқовчиларга кенг йўл очиб беришмаяптими? Ахир, савдога чиқарилган ҳаводек зарур маҳсулотлар бир пайтнинг ўзида тўлиқ реализация қилиниши керакмасми? Кейинги пайтларда кишиларни ана шундай саволлар ўйлантирмоқда. Шу боис ҳам харидоргир маҳсулотларнинг сотилиши халқ назоратига олиниши лозим. Эндиликда ҳаёт шуни тақозо қилмоқда.

Импорт маҳсулот... Бу термин шу даражада оммалашиб кетдики, ҳатто оддий бир нарсани «импортний» деса, унинг нархига, сифатига ҳам қарамай айтганига бемалол олаверадиган кимсалар топилади. Нега шундай бўляпти? Бунинг илдизи қаерда? Назаримизда бунинг илдизи анча чуқур. Бу масала, кўпгина халқ истеъмол моллари ишлаб чиқарувчи корхоналаримизда сифат масаласи иккинчи планга тушиб қолганлигидан далолат беради. Айтайлик, Тошкентдаги пойафзал фабрикаларида тайёрланаётган оёқ кийимлари жуда ҳам сифатсиз ишлаб чиқарилмоқда. Ёки бошқа моллар. Масалан, мебелларимизни олайлик. Улар жуда ҳам мўрт. Бу пойафзалларни ҳам, мебелларни ҳам «импорт»ига қўли етмаган кишилар ноиложликдан олишади.

Бугун космосга учмоқдамиз. Лекин оддий пойафзални, мебелни талаб даражасида тайёрлай олмаслигимизнинг сабаби нимада? Ахир, гап фақат планни ошириб бажаришдагина эмас-ку. Тўғри план бажарилса юз ҳам ёруғ бўлади. Моддий манфаатдорлик ҳам бор. Бироқ план қабул қилаётганда фақат миқдорий кўрсаткичгина эмас, балки маҳсулотнинг сифати ҳам ҳисобга олиниши керак. Эҳтимол, бундай чоғда миқдор нисбатан камроқ бўлар, лекин сифатли маҳсулотга нима етсин. Гап сифатга бориб тақаларкан афсуски, сифатнинг нималигини баъзан тушуниб етмаймиз шекилли. Ахир, сифат — паст сифат, ўртача сифат, юқори сифат каби категорияларга бўлинади-ку! Бизда эса сифат белгиси қўйилган баъзи маҳсулотлар магазинларда туриб қолади. Нега? Хуллас, бунга ўхшаш нега, негалар афсуски кундалик турмушимизда учраб туради. Биз истардикки, халқ истеъмол моллари ишлаб чиқарувчи айрим корхоналар, савдо ташкилотлари юқоридаги масалаларга эътибор беришса, нур устига нур бўларди.

Аминжон МАМАТОВ,
филология фанлари кандидати

ПАРТИЯ ВА ХАЛҚ ИШОНЧИНИ ОҚЛАЙМИЗ

Боши биринчи бетда

Муҳокамада биринчи бўлиб сўзга чиққан Социалистик Меҳнат Қаҳрамони ёзувчи **Комил Яшин** Коммунистик партиямизнинг совет адабиёти олдига қўйган вазифалари, ижодий ишлар ва жараёнларга донолик билан раҳбарлик қилиши, кўрсатилаётган чин самимий ғамхўрликлар ҳақида ҳаяжон билан сўйлади.

— Мен куни кеча ўз ишини юксак партиявий принципиаллик, ленинча талабчанлик ва адолат туйғуси билан якунлаган республика партия ташкилотининг XVI пленуми таъсирида яшаяпман, — деди ўз сўзида Комил Яшин. — Коммунистик қурилишимизнинг ҳозирги босқичи барча коммунистлар, барча совет халқи ва барча ижодкорлар олдига янги, оламшумул вазифалар қўйди. Партия давлат интизомини, кадрлар билан ишлашни ҳозирги замон вазифалари даражасига кўтариш, йўл қўйилган турли камчилик ва нуқсонларни бартараф қилиш юзасидан қатъият билан иш олиб бормоқда. Мана шундай шароитда ёзувчилар бу улкан ижтимоий ҳаракатдан четда туришлари сира мумкин эмас. Салбий ҳодисаларга улар қандай кўринишда бўлмасин ўз ёзувчилик муносабатимизни билдиришимиз, партияга жону дил билан хизмат қилишимиз керак.

Бу ҳақда бугун рўй-рост сўзларканмиз, ёзувчи доимо сўзда эмас, амалда чин виждон амри билан иш кўриши, ўзининг барча интилишларида совет турмуш тарзининг энг яхши анъаналари учун кураш олиб бориши зарурлигини янада ўткирроқ ҳис қилмоқдамиз. Нуқсонларни бартараф этиш йўлидаги курашда ёзувчилар партиянинг энг биринчи ва энг фаол ёрдамчиларидир. Эски урф- одатларга муккасидан кетган, янгиликларни тан олмайдиган, янгиликлар руҳи билан яшамайдиган, динга берилган кишилар ҳали ҳам йўқ эмас. Эскиликнинг ёмон томони шундаки, у халқни орқага тортишга, унинг бўйини ўстирмасликка уринади. Диний ақидалар эса қолоқликни тарғиб қилади. Бизнинг бундай сарқитларга қарши курашимиз сафларимизнинг монолит бирлиги билан янада таъсирчанроқ, қудратлироқ бўлади. Партия бизни доимо ҳақ сўзни айтишга ундамоқда. Бир-биримизга ҳақиқатни очиқ-ошкора айтайлик. Ёзувчилар ташкилотимиз шитоб билан ўсяпти. Қаторларимизга кўпдан кўп ёшлар кириб келишмоқда. Лекин айрим ёшларнинг ёзганларини ўқиган чоғимизда, улар, гарчи талантли бўлсалар-да, ҳали ҳаётни яхши билмасликлари аён кўзга ташланади. СССР Ёзувчилар союзи жуда яхши ташаббус бошлади. Ёш ижодкорлар мамлакатимизнинг йирик қурилишларига, колхозлар, совхозлар, корхоналар, катта заводларнинг коллективларига юборилмоқда. Қувонарли томони шундаки, шулар натижасида янги романлар, қиссалар, драмалар, публицистик асарлар майдонга келмоқда. Биз шу ишлардан ўрнак олайлик.

Кейинги пайтларда чиқаётган айрим илмий асарларда адабий меросимизнинг мураккаб масалаларини хаспўшлаб ўтиш, тарихни ўз қаричи билан ўлчаш ёки шу қаричга мослашга уриниш, синфий позициялардан четга чиқиш ҳоллари содир бўлмоқда. Ўзбек совет адабиётимиз синфий курашларда тобланган ва вояга етган. Жадидизм билан кураш кескин кечган. Бу масалаларга асло юзаки қараб бўлмайди. Совет платформасига ўтиб келаётган айрим ижодкорлар социализм ва унинг ҳаётбахш ғояларини яхши англаб етмай, унга қарши душманлик позициясида турганлар ва шу позициядан туриб реакцион асарлар ёзганлар. Бу асарларнинг реакцион эканлиги ҳеч кимга сир эмас. Улардан кўз юмишга уриниш тарихни сохталаштириш бўлар эди. Илмий таҳлиллар ва изланишларда буларнинг барини ҳисобга олиш, меросга марксча-ленинча эстетик қарашлар асосида баҳо бериш даркор.

Шулар билан баробар адабиётимизда замонавийлик, замонавий тематика етакчилик қилиши учун куч-ғайратимизни аямай сарфлайлик.

—Ўзкомпартия Марказий Комитетининг XVI пленуми руҳи ва қарорини қизғин қувватлаймиз! — деб бошлади ўз сўзини ўзбек адабиётининг оқсоқол шоири **Уйғун**. — Унда ҳаётимизнинг ғоятда жиддий, долзарб масалалари кўтарилди ва ҳал қилинди. Ҳозир ҳаммамизнинг қалбимизда шу пленум руҳи ҳукмрон. Биз, адиблар пленум материалларини ва шу билан бирга, барча партия ҳужжатларини, ўртоқ К. У. Черненконинг мазмундор нутқларини теран, ҳар томонлама ўрганишимиз зарур. Бу ижодий ишимизга зўр маъно ва равнақ беради. Шу нуқтаи назардан бугунги драматургияга қарасак, кўзимизга унинг оқсаётганлиги ташланади. Драма яратиш қийин. Унинг саҳнага йўли ғоятда узоқ ва мушкул. То томошабин назари тушгунча кўп чиғириқлардан ўтади. Демак, драматургия бизнинг ишларимизда қаттиқ ва алоҳида эътибор бериладиган соҳа. Драмаларни нашр қилдириш уни саҳнага қўйишдан ҳам оғирроқ. Журналлар ва нашриётлар пьеса нашр қилишни хушламайдилар. Олдиқочди китоблар кўп минглаб босилмоқда. Лекин шундай бир шароитда яхши драмаларни базўр икки минг нусхада чиқаришмоқда. Нашриётларда драматургияга муносабатни тубдан ўзгартириш керак. Асар муҳим муаммоларни ўртага ташлаган бўлса, халқ кўради, ўқийди. Бизнинг иш фаолиятимизда қалбакичиликка ўрин бўлмасин. Муносабатларимизда, ёшларга муносабатда, уларни тарбиялашда дўстона, меҳрибон, талабчан бўлайлик. Шунда ўртада ишонч мустаҳкамланади. Бир жон бир тан бўлиб ишлаганда ютуқларимизнинг сони ортади.

Ёзувчилардан **Назир Сафаров, Александр Удалов, Одил Ёқубов** ҳозирги замон шароитида совет адибининг қайноқ сўзи, қиммати ва қадри ҳақида гапирдилар. Ёзувчи доимо ленинча ҳақиқатни ёзмоғи ва ленинча ҳақиқатни айтмоғи зарур. Партия ҳужжатларини ўрганиш ижодга ўткирлик, дунёқарашга теранлик ва партиявий принципиаллик бахш этади. Ёзувчи фаол гражданин. Унинг сўзи маънавий бойлик. Шунинг учун ҳам бугунги кунда ўткир, жанговар мақолаларга эҳтиёж ғоятда катта. Ҳозирги замон ўқувчиси ёзувчидан шундай оташин сўз кутади. Шу маънода айниқса, ёшларнинг публицистикага бирмунча эътиборсизлик билан қараётганликларини тушуниб бўлмайди. Адабиётимизга катта проза, катта шеърият, катта драматургия билан бир қаторда катта ва жўшқин публицистика ҳам сув билан ҳаводай зарур. Публицистика давр кўзгуси. Ҳозир публицист бўлмаган адибни тасаввур қилиш қийин. Публицистика дунё ташвишлари ва инсоният дардларидан туғилади. Адабий танқид ҳақида ҳам шундай фикрларни айтиш мумкин. Майда, саёз, ўртамиёна асарларга танқид ўз принципиал баҳосини бермаган ҳолларда бу асарлар атрофида майда гаплар кўпайиб кетади. Ўртамиёна асарларга юксак баҳо бериш ҳоллари кўп учрайди. Бунга тоқат қилиб бўлмайди. Чунки ҳақиқатдан йироқ баҳо китобхонларни чалғитади. Бадиий адабиёт ҳақида нотўғри тасаввурларнинг шаклланишига олиб келади.

Ёзувчиларнинг китобларини нашр қилиш масалаларини жиддий суратда тартибга солиш зарур. Яхши китоблар тортмаларда судралиб қолаётган ҳоллар бор. Ваҳоланки, жуда саёз, бўшгина, нимтатир китоблар ва китобчалар ҳаддан ташқари кўп босилмоқда. Ҳар қандай ҳолда ҳам ҳаққоний гапиришга ўрганишимиз керак. Юракдан айтилган сўз, албатта, ўз ўрнини топади. Ҳеч нарса ҳақиқатдан юксак эмас. Журналларда, редакцияларда, нашриётларда авторлар билан ишлаганда шундай юракка етиб борадиган чин сўз эҳтиёжи сезилади. Ишларимизнинг бутун маъноси халқларимиз ўртасидаги дўстлик ришталарини мустаҳкамлашга қаратилади. Республикадан ташқарида ҳам ўзбек адибларининг асарларини севиб ўқийдилар, яхши, таъсирчан асарлар кутадилар. Журналхонлар ва газетхонлар билан алоқаларни жиддий суратда жонлантириш, улар билан мунтазам учрашиб туриш ҳаётимизнинг талаби бўлиб қолди. Айниқса, республиканинг шонли тўйини адиблар салмоқли, юксак эътиборли асарлар билан қарши олишлари ҳам фарз ҳам қарз.

Пленумда бугунги ёшлар адабиётининг муҳим вазифалари, талантларни тарбиялаш, қалам аҳлининг партия ишига камарбасталиги, бадиий асарлар нашр этишнинг долзарб муаммолари ҳам ўртага ташланди. **Тўлепберган Қаипберганов, Рамз Бобожон, Эркин Воҳидов, Жуманиёз Жабборов, Норбой Худойберганов, Қутлибека Раҳимбоева** ўз сўзларида шу масалаларга тўхталдилар. Ҳаёт ичига чуқурроқ кирган сайин ёзувчи замондош қалбига ҳам шунча яқинроқ бўла боради. Ёзувчи учун энг юксак имтиёз — унинг яратган асари. Оромни, қаноатни билмаган, фақат халқ, партия, давлат манфаатларини ўйлаган ва кўзлаган адибларгина шундай имтиёзга — яъни халқ учун нондай ардоқли асарлар — ҳаққоний китоблар яратишга муваффақ бўладилар. Адабиётда ростгўйлик мисли гавҳар. У заҳматкаш инсонлар дилларига нур ташлайди, юксак эътиқод руҳида тарбиялайди. Мафкура соҳасидаги душманларимиз адабиётимизнинг шундай ростгўйлигидан қўрқадилар. Улар социалистик реализмнинг баркамол асарлари олдида титраб турадилар. Миллий адабиётлар эришган баланд чўққиларни тан олгилари келмайди.

Бизнинг адабиётимиз халқ севган, тан олган ва, демак, ардоқлаган адабиёт. Унинг обрўсини янада баланд кўтариш керак. Ҳар бир янги ёзилган асарга баҳо берганда, у Халқ, давлат манфаатларига тўла жавоб берадими йўқми, шуни назардан қочирмаслик керак. Халқнинг баҳоси—олий баҳо. Асар қимматини белгилаганда шу мезонни асло унутмаслик керак. Ғоявий-назарий чиниққан адибларгина халқ учун зарур шундай асарлар ятололадилар. Тарихийлик билан замонавийликни чамбарчас боғлай оладилар. Адабиётимиз ҳаётбахш анъаналарга эга. Уларни оғишмай давом эттириш, халқимиз фахрланса арзийдиган асарлар яратиш, Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети XVI пленуми қарорларини тўлиқ амалга оширишда партиямизга ҳар томонлама ёрдам бериш —бугунги адабиёт олдидаги долзарб, кечиктириб бўлмайдиган вазифалар мана шулардан иборат.

Ёзувчилар ташкилоти — партия билан халқнинг таянчи. Бу жуда катта ваколатдир. Шу кунларда Ўзбекистон ССР Ёзувчилар союзи, ҳар бир ижодкор буни қаттиқ, жондилидан ҳис қилиб турибди.

Пленумда Ўзбекистон Коммунистик партияси Марказий Комитетининг секретари **Р. Ҳ. Абдуллаева** қатнашди ва нутқ сўзлади.

Пленум кўрилган масала юзасидан тегишли қарор қабул қилди.

Шу билан пленум ўз ишини туғаллади.

СУРАТДА: пленум иштирокчилари — Зулфия, Комил Яшин, Уйғун.

С. МАҲКАМОВ фотоси

Боши биринчи бетда

бошқа соҳаларида ноҳалоллик қанчалар хавфли оқибатларга, кўнгилсизликларга олиб келса, эришган ютуқларимизга адабий- танқидий нуқтаи назардан баҳо беришда холисликдан йироқлаб кетиш, бошқача айтганда, нотўғри позициядан туриб, ўзбошимчалик билан баҳолаш ҳам худди шундай хотима билан тугайди. Шунинг учун ҳам биз бу масалани четлаб ўтолмаймиз. Танқидчилигимизда, афсуски, шундай ҳоллар учраб турибди. Таҳлилдан узоқлашиб, зўр бериб бир-бирини мақташлар, ҳаддан зиёд юқори баҳо беришлар адабиётимизга фақат зарар етказиши мумкин.

Танқидчиларимиз, адабиётшуносларимиз КПСС Марказий Комитетининг адабий-бадиий танқид ҳақидаги қарорига суянган ҳолда оқсоқ эканини эслатиб ўтиш керак.

СОВЕТ жамиятининг маънавий дунёси бойиб бораётган экан, бунда адабиётнинг хизмати каттадир. Адабиётимиз барча жанрларида ижобий сифат ўзгаришлари содир бўлмоқда, лекин бу ўзгаришларни танқидчилигимиз ўз вақтида илғай олмаяпти.

Ёшлар адабиёти, айниқса, тез камол топмоқда. «Ёшлик» журнали саҳифаларида, нашриётларда, вақтли матбуотда иқтидорли ёш ёзувчиларнинг ўнлаб мазмунли, қизиқарли, бироқ ҳали бадиий нуқсонлардан холи бўлмаган асарлари эълон қилинди. Мурод Муҳаммад Дўстнинг «Галатепага қайтиш», Нурали Қобулнинг «Яшаш учун кечикма» қиссалари, Усмон Азимов, Муҳаммад Солиҳ, Шавкат Раҳмон, Хуршид Даврон, Хосият Бобомуродова, Юсуф Жумалар эълон қилмаётгани ҳам ачинарлидир. 1984 йилнинг дастлабки беш ойи мобайнида на «Шарқ юлдузи» ва на «Звезда Востока» ва на «Ёшлик» журналлари бугунги адабий ҳаётга, ёзувчиларнинг ижодий изланишларига оид принципиал характердаги бирон-бир ўткир проблематик мақола бермади.

«Шарқ юлдузи» журнали 1983 йил март ойида тўрт тақриз эълон қилди. Тақризнинг бири —Барот Бойқобилов достонига, иккинчиси —«Жасорат» деб номланган очерклар тўпламига, учинчиси — Мақсуд Қориевнинг «Қиз узатиб борганда» қиссасига, тўртинчиси эса Нурали Қобул ҳикояларига ёзилган. Тақриз манбалари —достон, очерклар, қисса ва ҳикоялар чуқур мулоҳаза юритиш учун имкон беради. Муаллифлар қандай ижодий ютуққа эришдилар, ўқувчилар

ҲАЁТ, АДАБИЁТ, ТАНҚИД

ижодий ва методологик муаммоларни ҳал этишда муайян ютуқларга эришдилар. Икки жилддан иборат адабиёт назарияси яратилди, танқидчиларимизнинг ижтимоий- адабий жараён тараққиётининг туб муаммолари таҳлил этилган сермазмун асарлари нашр этилди.

ЎЗБЕК ёзувчиларининг бир қатор асарлари Бутуниттифоқ китобхонларининг маънавий мулкига айланди. Бунда, шубҳасиз, рус ёзувчилари, танқидчилари, адабиётшуносларининг ҳам хизмати бор. В. Кожевников, В. Озеров, А. Софронов, З. Кедрина, Л. Климович, А. Бочаров, Ю. Суровцев, Е. Сидоров, В. Оскоцкий, А. Хакимов каби бир қатор етук рус ёзувчилари ва танқидчиларининг ўзбек адабиёти ҳақида мазмундор мақолалар ёзгани бизни беҳад мамнун этади. Уларнинг мақолаларида Уйғун, Комил Яшин, Назир Сафаров, Шароф Рашидов, Мирмуҳсин, Ҳамид Ғулом, Асқад Мухтор, Михаил Шевердин, Қуддус Муҳаммадий, Ҳаким Назир, Пиримқул Қодиров, Ёқуб Ҳаимовнинг янги асарлари эстетик жиҳатдан тўлақонли талқин этилди, айнан шу мақолаларда Зулфия, Шукрулло, Абдулла Орипов, Эркин Воҳидов, Ҳалима Худойбердиева, Омон Матжон, Жуманиёз Жабборов, Муҳаммад Али ва қатор бошқа шоирларимиз ижодидаги ютуқлар ўз аксини топди. Иқтидорли ўзбек танқидчилари, адабиётшунослари ҳам вақти-вақти билан марказий матбуотда салмоқли мақолалари, тақризлари билан чиқмоқдалар. Москвада М. Қўшжонов, П. Шермуҳамедовнинг китоблари босилиб чиқди.

СССР Ёзувчилар союзи ва республика ижодий ташкилотлари ўтказган халқаро конференциялар, симпозиум ва ижодий учрашувлар «Литературная газета»нинг «Биз — совет халқи» мавзуидаги ижодий баҳси, 1982 йилнинг куз фаслида Самарқандда бўлган, совет адабиётининг интернационал моҳияти масаласига бағишланган республикалараро симпозиум, «Дружба народов» журналининг «Бугунги лирикада гражданлик» мавзуидаги давра суҳбатларини алоҳида таъкидлаш ўринлидир.

Адабиётимизнинг шиддатли юксалиши республика адабий танқидчилигининг олға силжишига ҳам таъсир кўрсатди. Адабиётшунослигимизнинг В. Абдуллаев, И. Султонов, Ҳ. Ёқубов, Ю. Султонов, Г. Владимиров, М. Нурмуҳамедов, Ғ. Каримов каби тўнғич авлоди билан бир қаторда Ҳ. Абдусаматов, С. Мамажонов, Н. Худойберганов, О. Шарофиддинов, У. Норматов, Л. Қаюмов, И. Ғафуров, Н. Владимирова, М. Раҳмонов, Ҳ. Акбаров каби истеъдодли вакиллари самарали ижод қилмоқдалар.

Танқидчиларимиз ва адабиётшуносларимиз адабиёт назарияси ва амалиётига сезиларли ҳисса қўшдилар. Аммо, айни чоқда, танқидчи ва адабиётшунослар ҳаёт тараққиётидан, демакки, адабиётимиз тараққиётидан орқада қолаётгани ҳам маълум бўлиб қолди.

Ҳар қандай мазмундор, салмоқли асарни баҳолашда қуруқ мақтовдан қочиб, илмий-эстетик таҳлилга суяниш керак. Шундагина бизнинг баҳомиз самимий ва ҳалол бўлади.

Танқидчи Евгений Сидоров Одил Ёқубовнинг «Диёнат», Ўктам Усмоновнинг «Гирдоб» романларини таҳлил қилиб «ўзбек замонавий романчилиги миллий поэтикасини сақлаган ҳолда ижтимоий мазмун, психологик ранг- баранглик касб этиб бормоқда», деган хулосага келади. «Вопросы литературы» (1982 йил, 12-сон, 53-бет) журнали саҳифаларида айтилган бу сўзлар тарихий романларимизга ҳам тўла дахлдордир. Шу ўринда биз Одил Ёқубовнинг «Кўҳна дунё» романига тўхталиб ўтмоқчимиз.

Бу — биографик характердаги анъанавий асар эмас, балки айнан ижтимоий-муаммоли романдир. Адибнинг диққат марказида майда-чуйда тафсилотлар эмас, ўз фаолияти билан халқ назарига тушган инсон туради. Роман тарихий мавзуда бўлишига қарамай, замонавий,, умуминсоний муаммоларга туташиб кетган.

Худди шундай ибратли гапларни ўзбек қиссачилиги ва ҳикоячилиги, шеърияти ва драматургияси ҳақида ҳам айтиш мумкин. Бироқ Уйғун, Ў. Умарбеков, А. Иброҳимовнинг драмаларини қайд этган ҳолда, шу кунлардаги саҳна санъатимизнинг, таъбир жоиз бўлса бир эмас, балки икки оёғи ҳам ев, Рустам Алиев каби ёш шоирларнинг шеърлари, насрий асарлари ўзига хос оҳанги, нафаси билан диққатни тортади. Буларни танқидчилигимиз пайқамаяпти, дея олмаймиз. Бу ёшлар ижоди ҳақида мақолалар, тақризлар эълон қилиняпти, бироқ бу адабий-танқидий материаллар ёшлар ижодига хос характерли йўналишларни етарли даражада очиб бера олаётгани йўқ. Ҳолбуки, айнан шу ёшлар танқидчиликнинг илмий жиҳатдан асосли, ҳаққоний сўзларига, холис баҳоларига муҳтождирлар. Абдулла Орипов, Эркин Воҳидов, Темур Пўлатов, Барот Бойқобилов, Ўткир Ҳошимов, Шукур Холмирзаев, Айдар Осмонов, Олег Сидельников, Гулчеҳра Нуруллаева, Ҳалима Худойбердиева каби ижодкорлар асарларида ҳам қувончли силжишлар юз бермоқда.

«Шарқ юлдузи» журналининг 1982 йил ноябрь сонида танқидчи У. Норматовнинг ёзувчи Ў. Ҳошимов билан суҳбати босилган. Суҳбатда бир қатор зарур фикрлар мавжуд. Аммо бу фикрлар Ў. Ҳошимовнинг «Дунёнинг ишлари» асари ҳақидаги баландпарвоз мақтовлар орасида «чўкиб» кетган. Танқидчи мақтовларга шу қадар маҳлиё бўлиб кетганки, ҳатто Ў. Ҳошимов қиссасида Маркес асарларига хос бўлган образли-эстетик синтезларни кашф қила бошлаганини ўзи сезмай қолган.

Ў. Ҳошимов асарининг муносиб баҳолангани, Ойбек номидаги мукофотга сазовор бўлгани ҳаммага маълум эди-ку! Шундай экан, янада асар баҳосини кўтариб, беҳуда уринишнинг ҳожати бормиди? Гапнинг пўсткалласини айтганда бунга ҳеч қандай зарурат йўқ эди.

Ёзувчиларимиз эришган ютуқлар кўпмиллатли совет адабиётининг илғор намуналарига қиёслаб таҳлил қилиш бу ютуқларнинг асл баҳосини, асл аҳамиятини белгилаб беришга қодир бўлсагина самарали бўлади. Шу боисдан бундай қиёсий таҳлил жиддий ўйланган, ҳар тарафлама асосланган бўлмоғи зарур. Акс ҳолда ёзувчини ҳам, ўқувчини ҳам, ҳатто танқидчиларни ҳам чалғитиб, гангитиб қўяди. Танқидчи Иброҳим Ғафуров «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» газетасида Омон Матжоннинг «Сени яхши кўраман» шеърий тўплами ҳақидаги мақоласини эълон қилди. Мақолада фойдали фикрлар, зарур кузатишлар баён қилинган. Шу билан бирга Омон Матжон буюк рус совет шоири А. Твардовский забт этган ғоявий-бадиий даражага етиб келди, деган хулоса ҳам бор.

Тўғри, Омон Матжон Твардовскийдан ижодий ўргангандир, шоирнинг қайси бир бадиий хислатларини ўзига олгандир, аммо энди бу буюк ижодкор билан тенглашди дейишга асос йўқ ва бу ҳақиқатга тўғри келадиган гап эмас. Биз Омон Матжон шеъриятини қадрлаймиз, унинг маҳоратини камситиш ниятимиз ҳам йўқ. Биз фақат ҳаддан ортиқ мақтов истеъдод эгаларига ҳамиша ҳам яхшилик келтиравермаслигини яна бир карра эслатмоқчимиз, холос.

Бу борада адабий-бадиий журналлар зиммасига муҳим масъулият тушади. КПСС Марказий Комитетининг «Адабий-бадиий журналларнинг коммунистик қурилиш тажрибаси билан ижодий алоқалари тўғрисида»ги қарорида қуйидаги фикрга алоҳида урғу берилган: «Журналлар саҳифаларида пайдо бўлаётган адабиёт тарихига оид мақолалар ва адабий-танқидий ишларнинг муаллифлари мураккаб материални очиқ-равшан таҳлил этиб бермаяптилар, дунёқараш соҳасида чалкашликка йўл қўймоқдалар, ижтимоий ҳодисаларни тарихий, аниқ синфий позицияларда туриб талқин эта олмаяптилар. Адабий танқидчилик баъзан муайян ва принципиал баҳо бера олмаяпти».

Бу гаплар «Шарқ юлдузи», «Звезда Востока» ва «Ёшлик» журналлари фаолиятига ҳам тааллуқлидир.

МАЗКУР журналларнинг танқид ва адабиётшунослик соҳасидаги хизматларини буткул рад этишга бизда асос йўқ. Уларда маҳорат билан ёзилган, етук савиядаги мақолалар ҳам ёритилди. Айни чоғда тассуфли ишлар ҳам юз бериб турибди. Жумладан, журналларимиз ўтган йили ёзувчиларимизнинг саёз, рангсиз асарларидан бирортасини ҳам асосли, принципиал танқид тиғига ололмади. Ҳолбуки, саёз, бўш асарлар оқими сусайгани йўқ. Журналларимизнинг ҳозирги адабий жараёнга тааллуқли проблематик мақолаасарларнинг қай жиҳатларидан қониқадилар, қай томонларига ишонмайдилар, деган гаплар атрофида қизиқарли баҳс юритиш мумкин эди. Ҳолбуки, бундай бўлмаган. Ёзувчиларнинг услуби, асарларнинг моҳияти хусусида юзаки баён билангина чекланилган.

Буларнинг барчаси ижодий индивидуаллик муаммоси танқидчиларга ҳам тегишли эканлигини яна бир карра тасдиқлайди. Тақриз —адабий-бадиий танқидчиликнинг энг жанговар, ҳозиржавоб жанри десак хато қилмаган бўламиз.

Шу ўринда республикамизнинг йирик илмий марказларидан бири ҳисобланган, Ўзбекистон ССР Фанлар академиясининг А. С. Пушкин номидаги Тил ва адабиёт институти фаолияти ҳақида бир неча оғиз сўз айтмоқчиман. Маълумки, бу илмий даргоҳда йирик олим ва мутахассисларнинг катта бир қисми меҳнат қилади. Шу боисдан ҳам ёзувчилар ташкилоти мазкур институтнинг ҳар бир ютуғини қувонч билан қабул қилади. Институт томонидан тайёрланган ўзбек классик адабиёти тарихи ва назарияси, халқ оғзаки ижодиёти, бадиий тил муаммоларига бағишланган қатор асарларни санаш мумкин. Аммо бу мисолларга асосланиб институт кўпмиллатли совет адабиётининг стратегик проблемалари ва йўналишларини тадқиқ этиш билан муваффақиятли шуғулланаяпти, дейиш қийин. Шу пайтга қадар республика олий ўқув юртлари учун совет адабиёти бўйича дарслик яратилмаган экан, адабий танқидчиликнинг ривожланиши муаммоларига бағишланган жиддий монографик тадқиқотлар ҳақида сўз бўлиши мумкинми? Бу йирик ишларни бир четга қўйиб турайликда, ўзбек совет адабиётининг маълум бир қисмини, айтайлик, дастлабки босқичи қандай тадқиқ этилаётганини кузатайлик. Бу давр адабиёти ҳақидаги фикрларда, Беҳбудий, Фитрат, Чўлпон каби ёзувчиларнинг ижодига ёндашишда ҳали ҳам кўр-кўрона муносабатга, оғмачиликка, дунёқарашдаги чалкашликка йўл қўйилмоқда.

Ривожланган социализмнинг мукаммаллашиши жараёнида фаол иштирок этиш — қайси жанрда, қандай мавзуда (тарихийми, тарихий-инқилобийми ёки замонавийми —бунинг аҳамияти йўқ) ишлашидан қатъий назар, ҳар бир ёзувчининг бош вазифаси, бурчи бўлиб қолиши керак. Бундай олиб қаралганда, гап жанрда ҳам, мавзуда ҳам эмас. Гап ёзувчининг ғоявий замини ва дунёқарашидадир.

Мана шуларни ҳисобга олган ҳолда биз актуал масалаларга тезкорлик билан жавоб берувчи, шу кунимизнинг муҳим муаммоларига нисбатан ўзининг дадил муносабатини билдиришга қодир бадиий очерк, публицистика жанрларига жиддий талаблар қўйиб боряпмиз. Бадиий очерк жанри бўйича мақтовга арзирли ютуқларимиз борлигидан мамнунмиз. Бу ўринда Назир Сафаров, Раҳмат Файзий, Йўлдош Шамшаров, Ҳамид Ғулом, Анатолий Ершов, Йўлдош Муқимов, Шароф Убайдуллаев, Норқул Ҳайитқулов, Юрий Ковалев, Владимир Тюриков, Нусрат Раҳматов, Эмин Усмонов ва яна ўнлаб ёш адибларнинг республика ва марказий матбуотда ёритилган очеркларини таъкидламоқчиман.

Халқаро аҳвол масалалари ҳам биздан катта эътибор талаб қилади. Буржуазия ҳаёт тарзи кирдикорларининг ахлоқсизлигидан тортиб инсонпарварликка зид барча хатти-ҳаракатларининг илдизигача очиш, империализмнинг турли ҳақ-ҳуқуқлар ниқоби остидаги найрангларини рўйи-рост фош этиш, айни пайтда социализмнинг афзалликларини хорижлардаги миллион-миллион тинчликсевар кишиларга етказиш ҳам бизнинг граждалик ва ижодкорлик бурчимиздир. Бу барчамизнинг — шоирнинг ҳам, прозаик, драматург, кинодраматургнинг ҳам ишидир.

СЎНГГИ йилларда республикамиз адабиётида катта проза тез ўсди. Адибларимиз ижодида тарихий ва тарихий-инқилобий мавзулар кенгроқ ўрин олмоқда. Бу табиий бир ҳол. Халқимиз босиб ўтган тарихий йўлни бадиий таҳлил этиш ёзувчига — бизга қадар етиб келган анъаналарнинг моҳиятини теран англаш, халқнинг бугунги бахтини баҳолаш, қадрига етиш ва истиқболини кўриш имконини беради.

Шунга қарамасдан, биз адиблар, айниқса, ёшлар диққатини замонавий мавзуга кўпроқ жалб этишни истардик.

Шеъриятимизда жиддий сифат ўзгаришлари рўй берди. Шеъриятимиз ёшлар ҳисобига янги қудрат, шиддат касб этди. Асарларимизда гражданлик оҳанглари янги авжларда, янада баландроқ пардаларда жаранглямоқда, ўзига хос услуб, шаклий изланишлар, образли тил, тиниқ тасвир шеъриятимизни Бутуниттифоқ минбарига олиб чиқяпти, мамлакатимизнинг энг олис бурчакларида ва хорижда ўқувчиларимиз, мухлисларимиз кўпаймоқда.

Бироқ, бу соҳада ҳам хотиржамлик учун асос етарли эмас. Юксак ғоявий мазмунга, бадиий маданиятга эга бўлган шеърлар қаторида баъзан майда, мазмунан хира, мавҳум, таъсир қувватидан маҳрум, матбуот учун, кенг халқ оммаси учун эмас, оилавий дафтар ёки чўнтак дафтари учун ёзилган шеърлар ҳам учраб турибди. Афсуски, мана шу камчилик айрим шоирларимизда, жумладан иқтидорли шоир Рауф Парфи ижодида бўртиб кўринмоқда. Мана, бир мисол:

«Эй, сиз беғам оломон,
юзингизга сепаман сўзларимни.
Ҳа, ҳеч нарса йўқ менда, ҳеч нарса
Хотин — йўқ,
Фарзанд — йўқ.
Дўст — йўқ.
Йўқотганларимнинг алами
Кўксимдаги санчиқ олами
Шеъриятдан бошқа
Ҳеч нарса ҳеч нарса, ҳеч нарса».

Яна бир мисол:

«Ҳасрат кўксимга қуюлар,
Кўз ўнгимда бу ёруғ жаҳон
Мунгли қўшиқ каби туюлар...
Атиргулнинг қўллари синган,
Ёмғир ёғар, оғрир чуқур из.
Ҳаяжоннинг тили кесилган
Мен ёлғизман. Овозим ёлғиз».

МАЪЛУМИНГИЗКИ, бу йил СССР Ёзувчилар союзи ва Ўзбекистон ССР Ёзувчилар союзи ташкил этилганига 50 йил тўлади. Бу тарихий сана олдидан вазифаларимиз ғоят улкан ва муҳим. Бу вазифалар бизни кишилар қалбида коммунистик ахлоқ асосларини қарор топтиришга ёрдам берадиган, халқлар ва мамлакатларни тинчлик учун империализм ва империализмнинг мустамлакачилик, босқинчилик сиёсатига қарши, буржуа мафкурасининг ёйилишига қарши курашда жипслаштирадиган асарлар ёзишга даъват этади.

Ўртоқ Константин Устинович Черненко Бутунармия комсомол комитетлари секретарларининг кенгаши минбаридан туриб таъкидлаганидай, биз жамиятимизни социализм ҳақидаги энг юксак, талабчан тасаввурларга жавоб бера оладиган даражага етказа оламиз ва шундай қилишимиз шарт. Бу талаблар ҳар биримизга, ташкилотимизга нақадар улуғ масъулият юклаётганлигини англаш қийинмас.

Партия XXVI съезди қарорлари, КПСС Марказий Комитетининг февраль ва апрель (1984 й.) Пленумлари, КПСС Марказий Комитетининг Бош секретари ўртоқ К. У. Черненко кўрсатмалари асосида республика партия ташкилоти фаолиятининг туб, ҳаётий муҳим проблемаларини — иш услуби ва методлари, кадрлар билан ишлашни яхшилаш, партия ва давлат интизомини мустаҳкамлаш, экономика ва маданиятни ривожлантириш, одамларни тарбиялашдаги партиявий таъсирнинг бош йўналишларига алоқадор масалалар Ўзбекистон КП Марказий Комитетининг XVI Пленумида партиявий қатъийлик билан, ниҳоятда жиддий муҳокама қилинди. Ўзбекистон КП Марказий Комитетининг биринчи секретари ўртоқ И. Б. Усмонхўжаев докладида ва КПСС Марказий Комитетининг секретари ўртоқ Е. К. Лигачев нутқида, Марказий Комитет аъзоларининг сўзларида ўнинчи ва ўн биринчи беш йилликлар даврида хўжалик ва маданий қурилишда эришилган катта муваффақиятлар билан бирга республиканинг иқтисодий ва маданий ҳаётида, кадрлар танлаш ва тарбиялаш сиёсатида, кишилар тарбияси масалаларида жиддий хатоларга йўл қўйилган, партия ва давлат интизомини бузиш ҳоллари рўй берганлиги жиддий айтиб ўтилди.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг XVI пленуми партия турмушининг ҳаётий ленинча ақидаларидан келиб чиқиб мавжуд хатоларни тезда тузатиш, экономикамиз тараққиётига ғов бўлаётган қийинчиликларни, партия, совет, хўжалик, жамоат ва ижодий органлар томонидан йўл қўйилган камчиликларни журъат билан бартараф этишнинг аниқ ва тўғри йўлларини кўрсатиб берди.

ЮТУҚЛАР ҳам, муваффақиятлар ҳам ўз ўзидан келмаслигини яхши биламиз. Ютуқларга барчанинг ҳамкорлигида, айни пайтда ҳар бир одамнинг ҳалол, фидокорона, мардларча меҳнати туфайли эришилади. Октябрь ойида барчамиз Улуғ Октябрнинг яна бир улуғ самарасини — сиёсий, ижтимоий, инқилобий аҳамиятга эга бўлган муҳим воқеани —Ўзбекистон ССР ва Ўзбекистон Компартиясининг 60 йиллигини нишонлаймиз. Юбилей муносабати билан Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети, ЎзССР Министрлар Совети Ленин партияси раҳбарлигида, совет халқининг қардошлик оиласида ўзбек халқи босиб ўтган қаҳрамонона ва яратувчанлик йўлини ёрқин ифода этувчи бадиий асарлар учун конкурс эълон қилди. Мазкур фахрли ижодий мусобақада иштирок этиш адабиёт ва санъатнинг ривожланишига сезиларли таъсир кўрсатади, бадиий баркамол, гражданлик эҳтироси билан йўғрилган янги асарларнинг вужудга келишига имкон яратади.

Эндиги гап ҳалол меҳнатда, илҳом ўтида ёнган ижодда!

МАКЕДОНИЯДА ЎЗБЕКИСТОН МАДАНИЯТИ КУНЛАРИ

З. РАҲИМБОБОЕВА,
Ўзбекистон ССР маданият министри

ДЎСТЛИК БАЙРАМИ

СССР ва Югославия Социалистик Федератив Республикаси ўртасидаги маданий алоқалар программасига мувофиқ шу йилнинг 10—20 июнь кунлари Македония социалистик республикасида Ўзбекистон ССР маданияти кунлари бўлиб ўтди. Унда Ўзбекистон ССР Министрлар Совети Раисининг ўринбосари М. Турсунов бошчилигидаги республика ҳукумати ва маданияти арбобларидан иборат делегация қатнашди.

11 июнда бўлиб ўтган Ўзбекистон ССР маданияти кунларининг тантанали очилиш маросимида Ўзбекистон ССР делегациясининг бошлиғи М. Турсунов, Македония Ижроия вечаси кенгаши раисининг ўринбосари К. Тулевский нутқ сўзладилар. Сўнгра Скопье шаҳрида ўзбекистонлик санъаткорлар катта концерт қўйиб бердилар.

Дўстлар диёрида ўтказилган маданий тадбирларда асосан Совет Ўзбекистонининг 60 йил ичида қўлга киритган ютуқлари, республикамизда ленинча миллий сиёсат тантанаси, КПСС XXVI съезди қарорларини амалга ошириш йўлидаги совет халқи қўлга киритган ютуқлар кенг намойиш этилди.

Маданият кунлари мобайнида 40 дан ортиқ оммавий-маданий тадбирлар ўтказилди. Бу тадбирлар — санъат усталарининг концертлари, Ўзбекистон тасвирий ва амалий санъати ҳамда китоблари кўргазмалари, «Совет Ўзбекистони» деб номланган фотокўргазма, бадиий, ҳужжатли, мультипликацион фильмлар намойиш қилиш, ижодкор зиёлилар, жамоатчилик ҳамда Македония радио ва телевиденияси ходимлари билан учрашувлардан иборат бўлди.

Скопье, Охрид, Битола, Штип шаҳарларидаги санъат ихлосмандлари ўзбек артистларининг чиқишларини илиқ кутиб олдилар. Жамоатчилик, мутахассислар, оммавий ахборот воситалари «Баҳор», «Ялла» ансамблларининг, Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон ССР давлат академик катта театри санъаткорлари — СССР халқ артисти В. Гринченко, Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган артистлар И. Жалилов, З. Давлатмуродова, И. Кистанов, ёш пианиночи — Успенский номидаги Тошкент музыка мактаби ўқувчиси Алишер Султоновнинг профессионал маҳоратларини юксак баҳоладилар. Шунингдек, Б. Зокиров, Ф. Зокиров, Г. Жўраева ва бошқалар ижросидаги македония қўшиқ ва рақсларини зўр олқиш билан кутиб олдилар.

Ўзбекистон ССР халқ артисти З. Ҳақназаров дирижерлик қилган Македония халқ филармонияси симфоник оркестри ўзбек композитори М. Ашрафий, М. Тожиевнинг асарларини ижро этди. Ёш пианиночи А. Султонов шу концертнинг иккинчи қисмида ўз санъатини намойиш қилди.

Шунингдек, ўзбекистонлик санъат усталари Б. Тито номидаги машинасозлик заводида, Скопье металлургия заводида меҳмон бўлиб концерт бердилар.

Иккала республика адабиёт, маданият ва санъат ходимларининг учрашуви самимий ва дўстона вазиятда ўтди, маданий алоқаларни ҳар томонлама мустаҳкамлаш ҳақида фикр алмашинилди.

Тасвирий ва манзарали-амалий санъат кўргазмасини томоша қилиш учун ўн минглаб македонияликлар ҳамда чет эллик меҳмонлар миллий бадиий галерея ва К. Охридский номидаги халқ университети кутубхонасига келишди. Македония халқ театри фойесида «Совет Ўзбекистони» фотокўргазмасининг очилишида иккала республика ҳукумат аъзолари ҳамда ўзбекистонлик адиблар Мирмуҳсин, Муҳаммад Али, Ҳалима Худойбердиева сўзга чиқдилар.

Китоб кўргазмасига қўйилган асарлар К. Охридский номидаги кутубхонага совға қилиниши тўғрисидаги хабарни жамоатчилик катта миннатдорчилик билан кутиб олди.

Македониянинг энг йирик кинотеатрларида ҳужжатли ва мультипликацион фильмларимиз билан биргаликда «Даҳонинг ёшлиги», «Ленинградликлар — жигарбандларим менинг» бадиий фильмлари намойиш этилди.

Мен Македония тил институтида Ўзбекистон ССРда маданиятнинг равнақи тўғрисида доклад қилдим.

— Республикамизга ташриф буюрганларингиздан беҳад хурсандмиз, — деди Македония Ижроия вечаси кенгаши раисининг ўринбосари К. Тулевский. — Бундан роса бир йил муқаддам бизнинг делегациямиз Ўзбекистонда бўлган эди. Ўзбек халқининг очиқ кўнгиллилиги ва меҳмондўстлиги ҳамон ёдимизда. Совет Иттифоқи билан Югославия, Македония билан Ўзбекистон ўртасида иқтисодий ва маданий алоқалар тобора ривожланаверади.

МИРМУҲСИН,
Ўзбекистон ССР халқ ёзувчиси

ЎЗБЕК СОЗИ ЖАРАНГИ МАКЕДОНИЯДА ДАРЁДАЙ ТОШДИ, АЛП ТОҒЛАРИДАН ОШДИ

Югославия Социалистик Федератив республикаси таркибига олти социалистик жумҳурият киради. Уларнинг энг каттаси Сербия, Хорватия... ундан сўнг Македония бўлиб, пойтахти Скопье шаҳридир. Македония ўрмонзору баланд қирларга тўла яшил мамлакат. Ўзбекистон — Македония билан, Тошкент — Скопье шаҳри билан дўстлик, қардошлик алоқалари боғлагандирки, муаззам Ватанимизнинг меҳру иродаси, бевосита раҳнамолиги туфайли бу дўстлик — қардошлик алоқалари йилдан-йилга мустаҳкамланиб ривож топмоқда.

Бултур македониялик маданият ва жамоат арбоблари республика раҳбари — Македония социалистик республика Вечасининг раиси Драголюб Ставрев бошчилигида Ўзбекистонда бўлди, ўн кун давомида республикамиз ҳаёти билан танишиб ўз санъатларини намойиш этган эдилар. Бу йил ЎзССР Министрлар Совети Раисининг муовини Миновар Турсунов бошчилигидаги делегация Македонияда Ўзбекистон кунларига раҳбарлик қилди. Ўзбек халқ маданияти, адабиёт, тасвирий санъат кўргазмаси, «Ялла» ва «Баҳор» ансамбли ўз санъатини намойиш этди. Ўзбекистон кунлари Македония Социалистик Республикаси тупроғида бўлгани билан бу ажойиб маъракадан бутун Югославия хабардор бўлиб, радио ва телевидения орқали кўпмиллатли Югославия халқига етиб борди. Дўстлик, қардошлик ришталарини яна ҳам маҳкамловчи бу тадбир, менинг назаримда, кутганимиздан аъло даражада ўтди. Югославия Социалистик Республикасига қўшни давлатлар ҳам ўзбек созининг жарангини эшитиб турдилар, десам хато бўлмайди. «Қаҳрамон Дадаев ўз дўстлари билан янгратган доира гижбанги-ю, ўзбек карнайи садоси Болқон ярим оролини ларзага солиб, Алп тоғларидан ошиб кетди...» деди македониялик адиблардан бири. Ёки «Ялла» шуҳрати, унинг «Уч қудуқ» ва «Шаҳрисабз» қўшиқлари Македонияда етти яшардан етмиш яшаргача кишиларнинг оғзига тушиб, шу ритм, эҳтимол, анча вақтгача уларнинг қулоғидан кетмай турса керак, сеҳрлангани — ҳақиқат! Санъаткор Фаррух Зокировга тасанно айтишди. Ўлкамиз «Баҳор»ининг ажойиб либосдаги гўзал раққоса қизлари, Ботир Зокиров, Х. Лутфуллаев, О. Отажонов, И. Жалиловларнинг жонон қўшиқлари македонияликлар қалбини забт этди. Крушево тоғи тепасига ўрнатилган жуда ҳам катта юрак — ҳайкал, яъни Илинден озодлик жанги қаҳрамонлари юраги ўзбек юрти вакилларини кўриб, яна ҳам барқ урди. Узоқ Македония боғларида, Охрид кўли қирғоқларидаги мулоқотлар ҳеч қачон ёддан чиқмайди. Белград, Битола, Крушево, Скопье, Тетово, Гостево, Струга, Прилеп, Титов, Велес ва бошқа шаҳарлардаги мулоқотлар — завод ишчилари, қишлоқ хўжалик бирлашмаларидаги учрашувлар жуда кўнгилли, файзли ўтди. ЎзССР маданият министри З. Р. Раҳимбобоева, Социалистик Меҳнат Қаҳрамонлари Маҳмуд Мирзаев, Алексей Ломакин, ЎзССР Министрлар Советининг бўлим мудири Т. Абдураимов ва камина делегация аъзолари сифатида Македония меҳнат аҳли билан бўлган мулоқотларда иштирок этдилар. Белграддаги Скадарлия, яъни «Бозори шаб» сайлгоҳи ҳам, Сейсмология институти, Младиновлар музейи, муқаддас Наум қасри ҳам бизда катта таассурот қолдирди.

Югославия озодлиги йўлида қаҳрамонона курашиб, ҳалок бўлган халқ фарзандлари Гоцо Делчев, Никола Карев, Питу Гули, Наум Борче ва бошқаларга ажойиб ёдгорликлар қўйилган.

Македония чиройли мамлакат. Кўрадиган, томоша қиладиган, тўғрисини айтиш керак, шаҳарларининг озодалиги — ибрат бўла олишга қодир. Аммо ҳар кимнинг ўз Ватани ҳамма нарсадан азиз ва муқаддасдир. Ўн кун деганда она юртни соғиндик, шону шараф билан жонажон Ватанга қайтиб келдик. Тинчлик ва дўсту қардошлик анжуманлари доимо барқарор бўла версин, ўзбек халқининг сози ва адабиёти жаҳон бўйлаб янграй берсин, бу созни янгратганлар доимо саломат бўлсин!

СССР ЁЗУВЧИЛАР СОЮЗИ 50

> Биз ўтмишни қанчалик яхши билсак, ҳозирги кунда яратилаётган ишларнинг буюк аҳамиятини шунчалик тез, чуқур ва шодиёна тушунамиз.
>
> Максим ГОРЬКИЙ

«НАВОИЙ»

„Болалигимда ноқ асарларини севиб ўқиганим ўзбек халқининг улуғ классик шоири Алишер Навоий ҳақида асар ёзишни анчадан бери мўлжаллаб юрардим. Улуғ инсонпарвар шоирнинг Ўрта аср тунини ёрқин машъалдай мунаввар қилган образи тасаввуримни чулғаб олган эди», деб ёзади Ойбек.

Зеро, адибнинг сал кам қирқ беш йиллик ижодий фаолиятида Алишер Навоий образини яратиш йўлида чеккан заҳматлари алоҳида қимматга эга.

Ойбек «Оқ масжид» маҳалласидаги эски мактабда ўқиб юрган чоғларидаёқ, классик адабиётимиз, хусусан Алишер Навоий асарларининг сеҳри уни бутунлай ром этади. Сўнгра «Намуна» номли совет мактабида, Навоий номидаги педагогика техникумида таҳсил кўрган кезларида классик меросимизга бўлган иштиёқи янада ортади.

Адиб 1928 йилдан бошлаб Алишер Навоийнинг ҳаёти ва ижодий фаолиятини илмий жиҳатдан жиддий, чуқур ўрганишга киришади. Бу тинимсиз изланишларнинг самараси ўлароқ, қатор монографиялари, тадқиқотлари ва мақолалари юзага келади.

Бу илмий ишларида Ойбек улуғ гуманист шоирнинг ҳаёти ва ижодий фаолиятини, фалсафий дунёқарашини, машҳур асарларини чуқур таҳлил этади, тили ва услуби хусусида жиддий мулоҳаза юритади.

Даҳо шоирнинг образини яратишдек эзгу нияти адибга бир лаҳза ҳам ором бермасди. Бу ҳақда у шундай ёзади: «Навоий шеърияти ва Навоий образи ҳамиша кучли бир қуёш каби кўнглимни тортар эди. Ўз асарларимда шоир Навоий образини яратишга зўр майл, орзу-истагим бор эди. Лекин тарихга кўз ташласам, Навоий гигант, буюк бир сиймо ҳолида қаршимда турар эди».

Дастлаб Навоий образи Ойбекнинг кўпгина лирик шеърларида гавдаланади. 1936—37 йиллар мобайнида адиб «Навоий» достонини ёзиб тугатади.

Ойбек 1938—1939 йилларда Навоий ҳақида роман ёзишга киришиб, биринчи бобини тугаллайди. Ўзига ниҳоятда талабчан бўлган адиб бундан қаноат ҳосил қилмайди чоғи, асар устида олиб бораётган ишини тўхтатади. Асарни давом эттириш учун янада чуқурроқ изланиш, бой материал тўплаш керак, деган хаёлга боради.

Муаллифнинг шахсий архивида романнинг қоралама қўлёзмаси сақланмоқда. Ушбу қўлёзманинг биринчи саҳифасида Ойбек Навоий ҳақидаги романни 1940 йил 6 январда қайтадан ёза бошлаганини қайд этиб ўтади. У ўзининг «Қисқача таржимаи ҳоли»да бу ҳақда шундай дейди: «Ниҳоят «Навоий» романини ёзишга тутиндим. Романни уруш йили, қиш фаслида, совуқ хонада, жинчироқнинг титроқ хира шуъласида ёзганман. Бу романни 1942 йилда тамомладим».

«Навоий» романи тўлиқ ҳолда илк бор 1944 йилда «Ўздавнашр» томонидан ўзбек тилида, 1945 йилда эса рус тилида чоп этилади. 1945 йили яратилган сара асарлар қатори бу асар 1946 йил 27 июнда СССР Давлат мукофоти билан тақдирланади.

Роман тез орада машҳур бўлиб кетади. Китобхонлар қалбидан тобора чуқурроқ жой олади. Бир зумда Иттифоқимиздаги қатор қардош халқлар ҳамда хорижий тилларга ўгирилади. Жумладан, 1947 йилда латиш, 1948 йилда литва, эстон, чех, француз, 1949 йилда қозоқ, 1950 йилда украин, 1952 йилда уйғур, 1955 йилда туркман тилларига таржима қилиниб, кенг китобхонлар оммаси томонидан самимий қарши олинади. Асар ҳанузгача қадар ҳам бошқа тилларига катта қизиқиш билан ўгирилмоқда. Она тилимизда роман ҳозиргача етти марта чоп этилди.

Роман ўз вақтида машҳур адиблар, адабиётшунос олимлар томонидан муносиб баҳоланди. Москвалик олим ва ёзувчи Александр Дейч асар ҳақида шундай деганди: «Адиб қадимги Ҳирот ҳаётига шу қадар шўнғиб кетган эдики, гўё султон Ҳусайн Бойқаро гулшанидаги ҳар бир дарахт ва ҳар бир япроқни, подшоҳ қўшинидаги ҳар бир навкарни аниқ билар, яхши танирди». Ойбек А. Дейч билан бўлган ижодий суҳбат чоғларида ҳам унга Навоий даври, буюк шоир шеърияти ва фалсафий дунёқараши ҳақида шундай завқ билан сўзлардики, адибдаги бу нотиқлик санъати уни ҳар доим ҳайратга соларди. У Ойбекни ҳақли равишда «Ўзбекистон қалби» деб атайди.

Ойбекнинг турмуш ўртоғи, олима Зарифа Саидносирова шундай эслайди: «... Кейин билсам биз Ойбек домла билан буюк бобомиз Алишер Навоий ижодини чуқур ўрганишга жазм қилган йиллари турмуш қурган эканмиз. Ойбек Навоий асарларини ўзгача табиий бир иштиёқ билан севиб мутолаа қиларди. У ҳақда ички бир меҳр билан соатлаб, тўлиб-тошиб сўзлашдан ҳеч чарчамасди, аксинча ҳузурланарди. Маълумки, Ойбек умрининг сўнгги дамларигача масъул вазифаларда бўлди. Эл учун хизмат қилишни шараф деб билди Бир неча бор СССР ва Ўзбекистон ССР Олий Советининг депутатлигига сайланди. Бундай қараганда унинг бир лаҳза ҳам бўш вақти йўқ эди. Ҳа, ҳақиқатан ҳам унинг бўш вақти деярли бўлмасди. Уйқу ва дам олиш ҳисобигагина ижод қиларди, десак муболаға бўлмас. Ёдимда, Ўзбекистон ССР Фанлар академиясининг қайсидир бир сессиясига икки ярим кун атрофида ҳеч ёққа жилмасдан Муқимий ҳақида илмий мақола ёзганди. Унинг ҳатто 3—4 кунлаб ўрнидан қўзғолмай ижод қилган пайтларининг кўп марталаб гувоҳи бўлганмиз».

Бу йил машҳур «Навоий» романининг илк бор чоп этилганига 40 йил тўлади. Шу давр мобайнида бу асар миллионлаб китобхонлар томонидан қайта-қайта севиб ўқилмоқда.

Холбой ҚОСИМОВ

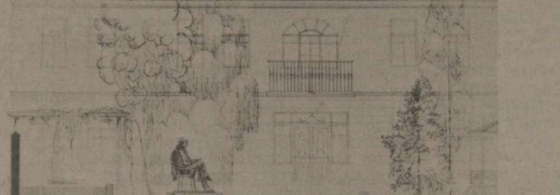

Ўзбекистон ССР халқ ёзувчиси Ойбек уй-музейининг плани; адибнинг иш кабинети.

С. МАҲКАМОВ фотоси

ТАДҚИҚОТ * АХБОРОТ

ЛУТФИЙНИНГ ЯНГИ ТОПИЛГАН ҒАЗАЛЛАРИ

«Ўзбек адабиёти тарихига «Малик ул-калом» номи билан кирган, Алишер Навоий ва бошқа кўплаб улуғ шоирларнинг устози Мавлоно Лутфий (1366—1465) жуда сермаҳсул қалам соҳибидир. Айниқса, устоднинг туркий девони машҳур.

Беш асрдан зиёдроқ давр давомида шоир девонидан жуда кўп нусхалар кўчирилган. Уларнинг анчагинаси СССР ва чет эл қўлёзма хазиналарида сақланмоқда. Кейинги йиллардаги изланишлар натижасида Лутфий девонининг янги нусхалари аниқланди ҳамда чет эл фондларида сақланаётган девон қўлёзмаларидан фотонусхалар қўлга киритилди. Ҳозирги кунда бизга Лутфий девони қўлёзмасининг ўттизга яқин нусхаси маълум. Бу қўлёзмаларни қиёсий ўрганиш йўли билан Лутфийнинг шу кунгача шеърият мухлисларига маълум бўлмаган ғазал, рубоий, туюқ, қитъа ва фардлари аниқланмоқда. Бу қўлёзма нусхалар орасида Францияда — Париж «Миллий кутубхонаси»нинг туркий қўлёзмалар бўлимида 981-рақами остида сақланаётган Лутфий «Девон»и бошқа қўлёзма нусхаларга нисбатан мукаммаллиги билан ажралиб туради. Девон таркибидаги Лутфий мероси 4276 мисрадир. Мазкур қўлёзма XV аср охири — XVI аср бошларида Ҳиротда кўчирилиб, китобат қилинган. Девонни қиёсий ўрганиш натижасида унда Лутфийнинг юздан ортиқ янги ғазал, рубоий, туюқ, қитъа ва фардлари борлиги, бу асарларнинг бошқа нусхаларда йўқлиги ҳамда нашр этилмаганлиги аниқланди.

Қуйида Лутфий меросидан янги аниқланган бир неча ғазални илк марта нашрга тайёрлаб эътиборингизга ҳавола этмоқдамиз.

Эркин АҲМАДХЎЖАЕВ,
филология фанлари кандидати

ЛУТФИЙ

ҒАЗАЛЛАР

Бурқа солиб юз эвурдунг юз минг бор сони,
Юз боғламоқтур, оре, йўл урғувчи нишони.

Бўйунгни гул эшитгач, кўнглини елга берди,
Саргашта қилди ментек зулфунг доғи сабони.

Дардинг била анингтек ўгранди жони мискин,
Ким завқидин соғинмас бечора худ давони.

Жоно, ҳақиқат эрмиш, бу сўзки, дил балодур,
Гар бўлмаса кўнгул мен кўргаймудим балони?

Ернинг жафоси ичра жонтек сабур бўлғил,
Хублардин, эй кўнгул, кўп кўз тутмағил вафони.

Чун ғамза қилди, ёпти илки била қошини,
Уқ оттию яшурди ул чочиёний ёни*.

Ўғрин боқиб кўнгулдек жонимни олди, борди,
Ёраб, муродға еткур ул моҳи дилрабони.

●

Кўзунг карашма била бир боқиб бало қилди,
Лабинг табассум этиб, жонни мубтало қилди.

Қоронғулуққа неча тушти ақл зулфунгдин,
Хирад юзунгни вале ўзина йўло қилди.

Кўзунгу қошингу зулфунг ул бало бирикиб,
Манга бу дунёни бир дори мубтало қилди.

Кетарди ақлни ишқинг шаҳи келиб еридин,
Ватанга чун эгаси келди, ул жило қилди.

Балодин ўзини сақлаб юрурда Лутфийнинг
Жониға жоду кўзунг, вой, не бало қилди!

●

Туш бўлди қиёматким, ул моҳлиқо қўпти,
Усрук кўзи уйқудин кеч қўпти, бало қўпти.

Фитна эшигин очти меҳробнишинларға,
Чун субҳ улаб наргис ул қоши қаро қўпти.

Изи тузини сурма қилғай дею кўзларга,
Сув бўлди менинг жоним ҳар дамки сабо қўпти.

Юз турлук уруш пайдо қилғувчи рақибингдур,
Ҳар қайдаки ўлтурди, ҳаққоки, сафо қўпти.

Мен ёлғузу ҳар сори қонимға бўлуб тонуқ,
Кўз ёши ғулув қилди, фарёд жудо қўпти.

Ҳусн эли жафосиндин жонимға тегибтурмен,
Ҳусн андаки ўрнашти, гўёки вафо қўпти.

Лутфийни сўро келди орттурмоқ учун дардин,
Бир кўз юмуб-очқунча ўлтурди, яно қўпти.

●

Жамолу ҳусн ила улким, ягона қилди сени,
Хилофу ваъдада кони баҳона қилди сени.

Сени менинг киби ошиқ яратса, нетгай эдинг,
Ўшулки, фитнайи аҳли замона қилди сени.

Ажалнинг уйқусиға солди хаста ошиқни,
Қароқ фусунида улким, фасона қилди сени.

Кўнгул хаданги манга тегмади деб, оҳ урма,
Етар бу ўқ сангаким, ул нишона қилди сени.

Жамол шукрина Лутфийға илтифот этгил,
Онинг ризоси учунким, ягона қилди сени.

* Чочиёний ёй — Чоч, яъни Тошкентда ишланган ёй, камонга ишора.

Саъдулла ҲАКИМ

ЁЛҒИЗЛИК

Ёлғиз аёл — жуфти сўқир кўз,
У ҳақда куйламоқ
йиғлашдек оғир.
Ёлғиз аёл дарди кўксимда оғрир,
Ёлғиз аёл — ёлғиз сўз.
Ёлғиз аёл тушларига узун кечалар
Олов ёлли,
чавандозсиз тулпорлар кирар.
Ёлғиз аёл тушларида
бол бўсаларнинг
Маст қилгувчи иси гуркирар...
Ёлғиз аёл — сатр,
Сабр, ёлғиз аёл, сабр!

●

Сени севишимни шамолга айтдим,
Шамол дарахтларга етказди уни
Яланғоч шохларда куртаклар бўртди.
Сенга хоҳишимни сувларга айтдим,
Сувлар гулбоғларга етказди уни
Гуллар уялибми, қизариб кетди!

ДАРАХТ

Фикримни ростлайман дарахтга қараб
Қалбим армон тўла орзуга тўлар:
Кулганида қийғос кулади дарахт,
Дарахт ўлганда ҳам тик туриб ўлар!

ГУЛ

Табиатнинг ҳикмати — гул
Ҳаётимнинг ҳикматидир:
Гулларингни яширмагил,
Илдизингни сақла сир!

ХАЛҚ БАХШИСИНИ ШАРАФЛАБ

Ҳамид Олимжон номидаги Қарши Давлат педагогика институтида халқ бахшиси, босмачиларни тугатиш ва коллективлаштириш учун бўлган курашнинг фаол иштирокчиларидан бири Умр бахши Сафар ўғлининг 90 йиллигига бағишланган илмий сессия бўлиб ўтди.

Илмий сессияни Ўзбекистон ССР халқ ёзувчиси, Ҳамза мукофотининг лауреати Саид Аҳмад очди. Умр бахши Сафар ўғлининг ижоди ҳақида Ўзбекистон ССР Фанлар академиясининг мухбир аъзоси Юсуф Султонов маъруза қилди. Шундан кейин сўзга чиққан фольклоршунос олимлар Тўра Мирзаев, Малик Муродов, Музайяна Алавия, Баҳодир Саримсоқов, Сайёра Холмирзаева, Аббос Турсунқулов, Сафо Зуфаров, Ёқубжон Жўраев ва бошқалар Умр бахши ижодининг аҳамияти ҳақида, унинг ўзбек фольклорчилигида тутган ўрни ва бошқа мавзуларда гапирдилар.

Илмий сессияда қатнашган Қашқадарё область партия комитетининг секретари Маҳмуд Худойқулов сўз олиб, халқ оғзаки ижоди хазинасига, атоқли халқ достончиларига кўрсатилаётган ғамхўрликлар учун партия ва ҳукуматимизга, Ўзбекистон ССР Ёзувчилар союзига ҳамда бошқа ижодий ташкилотларга чуқур миннатдорчилик билдирди.

Тантаналар Деҳқонобод районида давом этди. Юбилейни ўтказиш учун бу ерга келган ёзувчилар ва олимлар Умр бахши Сафар ўғли қабрига гуллар қўйдилар. Деҳқонобод район партия комитетининг мажлислар залида юбилейга бағишланган тантанали кеча бўлиб ўтди.

Район партия комитетининг секретари Салим Алимов Умр бахшининг Деҳқонобод тарихида, адабий муҳитида тутган ўрни, асарларининг тарбиявий аҳамияти, районнинг бугунги ишлари ва эртанги режалари хусусида гапирди. Шоирлардан Султон Акбарий, Абдулла Шер, Виталий Устинов, Носир Муҳаммад, Ражаб бахши, Хурсанд бахши, Қодир бахши ва Шодмон бахши ўз шеърларидан ўқидилар, терма, достонларидан парчалар айтдилар.

ОТАЁР

«Баҳор» ансамблининг санъаткорлари македонияликларни самимий қутладилар

Низомиддин МАҲМУДОВ

«СЎЗНИ ҚАЙЛИҚ САЙЛАГАНДЕК СЕВИБ САЙЛА...»

ЁШЛАР ШЕЪРИЯТИДА СЎЗ

БАДИИЙ, хусусан, шеърий нутқда ҳар бир сўз бошқа ҳар қандай контекстдагидан салмоқли ва нафисроқ бўлади. Шеъриятда сўзнинг вазифаси ортади, сўз эстетик бутунлик сифатидаги асарнинг узвий қисмига айланади. Шоир ўз ўрнида қўллаган, шеърда муносиб жойини топа олган сўзгина эстетик имкониятини тўлалигича намоён этмоғи мумкин. Ўринсиз қўлланган биргина сўз, ҳатто биргина қўшимча ёки товуш ҳам асарни чиппакка чиқариши тайин, Дарҳақиқат. Асқад Мухтор «Сўзлар» шеърида образли тарзда: «Сўзни қайлиқ сайлагандек севиб сайла, То қўл урса, муҳаррирга рашк айла» деб ёзган эди.

Бугунги ёшлар шеъриятида сўзни ҳис қилиш, бадиий сўз маданияти қай даражада? Сўз ўзининг маънавий-эстетик вазифасини муносиб ва мукаммал бажара олаётирми?

Бугунги кунда «сўзни қайлиқ сайлагандек севиб сайлаётган», тил имкониятларидан тўла фойдаланишга интилаётган ёш шоирлар йўқ эмас. Улар сўздаги турфа ранг ва оҳангларни аниқ ҳис этиб, ифода меъёрига амал қилмоқдалар.

Шеърий нутқда муайян сўз баъзан икки-уч ёки ундан ортиқ маъно товланишлари билан иштирок этади. Бир пайтнинг ўзида сўзнинг бирдан ортиқ маъноси эътиборда бўлади — поэтик метафора юзага келади, натижада, теран ҳиссий ва ҳолатий образлар намоён бўлади.

Хуршид Давроннинг «Эриб кетар хира туманлар...» шеърида шундай мисралар бор:

Осмон дарё бўлиб туюлар,
Ўтлар узра чопқиллайди
кўз.

Бунда **чопқиллайди** сўзи алоҳида поэтик жилога эга. Шоир **чопади** сўзини эмас, **чопқиллайди** сўзини қўллаган. Ҳар иккала сўз маъно ҳаракатига кўра айнан ўхшаш. Бироқ **чопқиллайди** сўзида ҳаракатнинг нафислиги, кўркамлиги, эркалаш оҳанги мужассам. Айни пайтда бу сўз **кўз** сўзи билан боғланар экан, унинг ўз маъносидан ташқари бошқа маънолари, маъно қирралари ҳам очилади. Шу тарзда **кўз** сўзи «тирилган», жонланган ва гўзал ҳолатнинг дилбар образи тарзида юзага келган.

Маълумки, шеъриятда (умуман, бадиий тилда) адабий тил нормаларидан бирмунча чекинилади, сўзларнинг боғланиш, кўчма маънода қўллаш имкониятлари кенгаяди. Одатда, сўзларнинг кўчма маъноларига боғлиқ равишда юзага келадиган хилма-хил ассоциацияларга ҳам суянилади, булар албатта шоирнинг эътиборида бўлади.

Ёш шоирларимиз ҳар бир сўзни шоирона ҳис қилишга, ҳар бир сўзга имконият ҳамда меъёр даражасида фикр юклашга, сўзнинг лингвистик ва эстетик моҳиятини тўғри илғашга астойдил интилмоқдалар.

Ўқиган чоғимда
мактубларингни
қоғоз шитирлашин эмас,
қисирлашин эшитаман
фикр орқалаган
сўзларнинг
қобирғаларин...
(Исмоил Тўлаков, «Мактуб»).

Сен истайсан,
Сингиб кетсанг
Ойдин қоронғуликларга.
(Мақсуда Эгамбердиева, «Бокирам»).

Абадий саодат қўшиғин
Куйласин бу асрий
жувозлар.
Сокин тонг ҳақида
қўшиқлар айтсин
Бахтиёр хўрозлар!..
(Мирза Кенжабоев, «Уруш ҳақида...»).

Парчалардаги «сўзларнинг қобирғалари», «ойдин қоронғуликлар», «бахтиёр хўрозлар» бирикмалари янгилиги ва айни пайтда образлилиги билан эътиборни тортади. Ҳақиқатан ҳам, мазкур бирикмалардаги образлар юкидан «қобирғалари қисирлаган сўзлар» бадиий фикрни ифодалашда ўзларининг эстетик ва лингвистик имкониятларини тўлалигича намоён этган.

Бундай мисолларни ёшлар ижодидан кўплаб келтириш мумкин. Бироқ ёшлар шеъриятида тилга етарли эътибор бермаслик, сўз сакталиги каби нуқсонларга ҳам тез-тез дуч келамиз. Ҳатто бадиий тил жиҳатидан анча пишиқ шеърлар ёзган Йўлдош Эшбек, Шукур Қурбонов, Мақсуда Эгамбердиева каби шоирларнинг айрим шеърларида сўзнинг конкрет маъносига етарли эътибор бермаслик ҳоллари учрайди. Масалан, **муаллақ** сўзининг маъноси: ҳавода, бўшлиқда ҳеч қандай нарсага тегмасдан, осилмасдан туриб қолган, демакдир. Аммо буни билибми ёки билмайми, ёш қаламкашлар мана бундай сатрлар тизадилар:

Кўксимни бешафқат
титаман ўзим,
Муаллақ осилиб турар
туйғулар.
(Й. Эшбек, «Шу ёруғ дунёда...»).

Дарахтларни қучар эди
япроқлар
Ва муаллақ учар елда
япроқлар.
(М. Эгамбердиева, «Кўзларимда»).

Табиийки, **муаллақ** бўлгач, унинг осилиб туриши ёки учиши мантиққа зид, бу икки тушунча (муаллақлик ва осилиб туриш ёки учиш) бир-бирини инкор этади.

Шукур Қурбонов сатрларидаги **ёқут** сўзига эътибор берайлик:

Нозик қарашлару ёқут
кўзлардан,
Дилни эркалагич сокит
сўзлардан...

Ёқут сўзининг маъноси **кўз** сўзига эпитет сифатида боғлана олмайди. Чунки «ёқут» сўзи лаб, дудоқ ва шу кабилар учун эпитет бўлиши мумкин; кўзнинг ёқут, яъни қизил ва айни пайтда ялтираб, товланиб туриши мантиқан нотўғри.

Айрим ёшларнинг ижодида бундай — сўзни ҳис қилмаслик, сўз маъносини нотўғри талқин этиш каби нуқсонлар кўп учрайди. Айниқса, Самандар Воҳидов, Сабриддин Салимов, Бозор Номозов каби ёшлар шеърларида бунга гувоҳ бўламиз.

Самандар Воҳидов «Кафтимда гул» (китоб номи бениҳоя ғализ, назмдан мутлақо йироқ, образ тугул оддий мантиқ ҳам назарда тутилмаган? гул — кафтда?) тўпламига кирган аксарият шеърларда сўзни деярли ҳис қилмайди. Айтайлик, ўзбек тилида **тизза букмоқ** ибораси йўқ, айни маънода **тиз чўкмоқ** ибораси қўлланади. Бироқ С. Воҳидов мана бундай «ғаройиб» мисралар тизади:

Ассалом, эй устоз!
Шоири аъзам!
Рухсат бер, пойингда
букайин тизза.
(«Боқийлик»).

Кўплар ила қилдим
мулоқот,
Хушомадга букмадим
тизза.
(«Қалбим тинган лаҳза»).

Ёки:

Наздимда нурдек эди
чеҳрангиз. шаффоф,
Сочларингиз тундай узун,
тундай қоп-қора.
(«Онам билан суҳбат»).

АДАБИЙ ТАНҚИД

Наҳотки, одамнинг юзи, чеҳраси шаффоф бўлса! Ахир, шаффоф ёруғликни, нурни яхши ўтказадиган, дегани-ку! Шиша, қоғоз, сув, муз ва шу кабилар шаффоф бўлиши мумкин. Бироқ одамнинг юзи қанақасига шаффоф бўлсин?!

Сабриддин Салимов жуда кўп ўринларда сўз маъносини етарли тасаввур қила олмай қўллайди:

Дилда ғайрат тирқираган
Алпомишнинг авлодлари,
Қорабағиш!
(«Қорабағиш»).

Тирқирамоқ феълининг маъносини шоир қандай тушунади? Бу — бизга қоронғи, бироқ ўзбек тилида бу сўзнинг маъноси ҳар томонга тартибсиз равишда тарқалиб кетмоқ, қочмоқ, сочилмоқ, демакдир. У ҳолда «дилда ғайрати тирқираган» — қочиб кетган, сочилган, йўқолган авлод қандай қилиб Алпомишнинг авлодлари бўлсин!

Сўздаги халқ руҳиятини, табиатини илғамаслик «намуна»сини Бозор Номозовнинг деярли ҳар бир шеърида кузатиш мумкин. Мана, бир мисол:

Совуқ шабадалар изиллар
ҳар ён,
Шудгордан ажиб ҳид
келар димоққа.
(«Дарахтлар кўринар...»)

Шабада изилламайди ва у совуқ ҳам бўлмайди. Агар шабада изилласа ва совуқ бўлса, демак, у шабада эмас, шамол экан!.. Шоир нимани қай мақсадда тасвирламоқчи эканини ўзи ҳам билмайди, чамаси. Ҳатто у бир шеърида «Кимдир меҳмон кутади, кимдир дамлар сумалак», дейди. Наҳотки, шоир ўзбек халқининг энг қадимий ва анъанавий таоми — сумалакнинг дамлаб пиширилмаслигини билмаса? Халқ ҳаётини ва табиатини билмасдан туриб унинг тилини, бу тилдаги сўзларни ҳис этиш мушкул. Умуман, ҳар учала шоир — Самандар Воҳидов, Сабриддин Салимов, Бозор Номозовнинг «Кафтимда гул», «Мен йўлдаман», «Ғунча ёлқини» тўпламларига кирган аксарият шеърларида сўзнинг ўз ўрнини топгани, конкрет эстетик вазифани ўтаётгани аниқ сезилмайди.

И. Отамуродов бир шеърида «Ой кезади кўкда керилиб» сатрини уч марта такрорлайди. Сатрдаги оҳангдорлик **«к»** аллитерациясига асосланган. Шу аллитерацияни ҳосил қилиш учун шоир **керилиб** феъл шаклини қўллаган. Ҳолбуки, бу феъл салбий маъно оҳангига эга. Шоир эса бу феълни ўзи меҳр билан тасвирлаётган ой образига нисбатан ноўрин ишлатган. Оқибатда **керилиб** сўзи ўрнига тушмаган, оҳангдорлик деб ҳақиқий эстетик қиммат қурбон қилинган.

Бугунги ёшлар шеърияти тилидаги нуқсонлардан яна бири айрим қўшимчаларнинг ноўрин қўлланишида ҳам кўринади. Жумладан, Хуршид Даврон «Бибихоним» шеърида шундай ёзади:

Тинглар қадим ғиштлар
куйлаган
рангин гуллар ҳикоясига.

Бу ерда **ҳикояси** сўзининг жўналиш келишигида қўлланиши ножоиз. Бу форма ўрнида тушум келишиги формаси, яъни **-ни** қўшимчаси ишлатилиши лозим эди.

Ёки:

Мана, бир чақмоқ қанд.
Мана, қора нон,
иккига бўлиниб қўйилган
улар.
(«Муҳаббат»).

Бўлиниб қўйилган ибораси морфологик жиҳатдан нотўғри, чунки феълнинг аналитик шаклида мажҳул нисбат қўшимчаси **(-ин, -ил)** ҳар икки компонентга эмас, балки кейинги — кўмакчи қисмга қўшилади.

Ш. Қурбоновнинг «Онамга» шеърида равишдошнинг алоҳида-алоҳида шаклларини ясовчи икки **-ганча** ва **-гунча** қўшимчалари мутлақо ўринсиз ва тил табиатига зид равишда алмаштириб қўлланилган:

Соғинч ёшларингиз тўкдим
неча ой,
Неча ой ўртандим
фурсат топганча.

Шоир фурсат топа олгунимча неча ой ўртандим, демоқчи. Бироқ, сатрларда **-ганча** формаси қўллангани оқибатида шоир айтмоқчи бўлган фикр мантиқсиз — фурсат топган ҳолда неча ой ўртандим, деган гап чиқиб қолган. Ш. Қурбонов фикрининг аниқ ифодаси учун мос **-гунча** (фурсат топгунча) шаклини қўллаши лозим эди.

БУНДАЙ мисолларни яна кўплаб келтириш мумкин. Бугунги ёшлар шеъриятида сўз қўллаш, сўзни бутун мураккаблиги ва нозиклиги билан ҳис қилиш, уни яхлит эстетик мақсадга бўйсундира олиш ҳамиша ҳам муваффақиятли эмас. Ҳақиқий шеърда ҳар бир сўз, қўшимча, тиниш белгиси муайян, мунтазам эстетик қимматга эга. Шоирларимиз бадиий сўз маҳоратларини яна ҳам оширмоқлари, сўз сирларини мукаммал эгаллаб, ўзбек тилининг қонун-қоидаларини пухта ва ҳар тарафлама ўзлаштиришлари, тил бойликларига ҳамиша заргарона ёндошишга интилмоқлари керак. Бу борада, айниқса устоз сўз санъаткорлари асарлари ёшлар учун юксак ижод мактабидир.

САЙР. Т. СТЕПАНОВА фотоси

УМИДБАХШ ИЗЛАНИШ

БИРИНЧИ йирик асар ижодкор учун жиддий синов, ўзига хос имтиҳон экани ҳаммага маълум. Иқтидор, адабий-назарий билим, ҳаётий тажриба ва маҳорат — барчаси илк асарда яққол намоён бўлади. Унга қараб, ижодкорнинг идроки, фикрлаш тарзи, ҳаётни кузатиш ва тадқиқ этишдаги ўзига хос нигоҳи қай даражадалигини сезиб олиш мумкин. Шу маънода ёш адабиётшунос олим ва танқидчи Акрам Каттабековнинг «Фан» нашриётида босилган «Тарихий ҳақиқат ва бадиий маҳорат» деб аталган монографияси диққатга сазовор. Унда биз изланишлар йўлидан изчил кетаётган тадқиқотчининг теран фикрларига, илмий-назарий жиҳатдан пухта асосланган умумлашмаларига дуч келамиз.

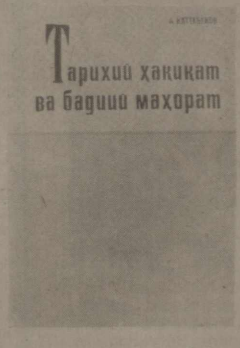

Монография адабиётшуносликдаги муҳим, долзарб масалалардан бири —ўзбек тарихий ва тарихий-инқилобий прозасини тадқиқ этишга бағишланган. Ўзбек совет прозаси тараққиётига доир турли тенденциялар, атоқли ёзувчиларнинг услуб ва маҳорати, образлар оламини текширишга қаратилган илмий асарлар кўплаб ёзилган. Лекин ўзбек тарихий прозаси, айниқса тарихий-инқилобий прозанинг ривожланиш йўллари ҳамда маҳорат проблемаларини бевосита ҳаётий воқеаларнинг ўзига, тарихий ҳужжатлар, фактларга қиёслаб ўрганишга ҳали етарли эътибор берилмаган эди. Муаллиф тўғри қайд этганидек, «сўнгги даврда ёзилаётган мақола ва тақризларда тарихий асарлар, кўпинча, жанр назарияси ва поэтикасига оид ўзига хос проблемалар нуқтаи назаридан эмас, балки одатий «қолип» асосида таҳлил қилиб кетилавермоқда. Уларга нисбатан қўлланган принципни ҳар қандай замонавий мавзудаги асарга нисбатан ҳам бемалол татбиқ этавериш мумкин». А. Каттабековнинг мазкур китоби тарихий асарни «тарихий жанр табиатидан келиб чиқадиган ўзига хос белгилари, вазифаси, шартлари ва проблемалари»ни пухта идрок этиб, таҳлил қилиш йўлида ёзилган дадил изланишлардандир.

Олим ўзбек адабиётида турли йилларда яратилган бадиий асарлар таҳлили билангина чекланиб қолмайди. Унинг қамров доираси, изланишларининг уфқи кенг. Монографияда рус ва қардош халқлар адабиётларида пайдо бўлган шу мавзудаги унлаб роман ва қиссалар қиёсланади.

Тадқиқотдаги шу муҳим фазилатга туташадиган яна бир нуқта мавжуд. Ўзбекистондаги тарихий-инқилобий воқеалар ҳақида рус ёзувчилари ҳам баракали ижод этиб келмоқдалар. Бу адибларнинг бадиий савияси турлича бўлган асарларининг деярли барчаси ўзбек танқидчилигида ўз вақтида баҳоланмай қолиб кетгани китобда тўғри қайд этилади. Олим тадқиқот давомида мазкур асарларга тўхталади, ютуқларини кўрсатиш билан бирга схематик ўринларини, нурсиз ва автор ғояларини қуруқ иллюстрация қилишдан нарига ўтмаган образларни, пухта далилланмаган воқеаларни, тасвирдаги сохталик ва чалкашликларни ишонарли кўрсатади. Тадқиқотчи «Хоразм», «Қўқон воқеаси», «Истиқбол сари», «Водийда баҳор», «Қуръон ва маузер» сингари роман, қиссалар хусусида сўз юритар экан, улардаги айрим воқеалар, қаҳрамонлар тасвири китобхон қалбида из қолдира олмагани сабабларини тўғри очади. Психологик далиллаш маҳоратининг сустлиги, образни мукаммал тасвирлаш ўрнига «ёзувчининг ўзи ахборот бериб қўя қолганлиги», сохта сюжетлар кетидан қувиш каби иллатлар бундай асарларда яққол сезилади. Баъзан тарихий фактларга эътиборсиз ёндашиш оқибатида асарнинг ҳаққонийлигига путур етади. Масалан, реал шахс, собиқ қўрбоши Ҳамдам ҳожи образи «Қўқон воқеаси», «Қуръон ва маузер», «Водийда баҳор» романларида уч хил талқин қилинган экан. Муаллиф тўғри қайд этганидек, бир давр, бир жой воқеалари тасвири, бир шахс талқинидаги бундай хилма-хиллик ўқувчини чалғитади, унда ёзувчиларга нисбатан ишончсизлик уйғотади.

Олим илгари кўп марталаб таҳлил этилган асарларга тўхталганда ҳам янги нигоҳ билан ёндашиб, ўз қарашларини илмий далиллаб бера олади. Бу жиҳатдан «Қутлуғ қон» романи тарихий воқеалар ва ҳужжатларга қиёслаб, янгича таҳлил қилиниши муҳим аҳамият касб этади. Айниқса, олимнинг Йўлчи образи прототипи ҳақидаги фикрлари (ҳужжатларда 1916 йили Тошкентда бўлган қўзғолонда иштирок этган косиб, кейинчалик ишчи Йўлчи Иброҳимов номи қайд этилган экан) эътиборлидир. Бундай мисолларни яна келтириш мумкин.

КАТТА мақсадлар йўлидаги изланиш камчиликсиз бўлмайди, албатта. Юқорида айтганимиздек, тадқиқотда ўнлаб асарлар тилга олинади, аммо уларнинг аксарияти атрофлича мукаммал таҳлил этилмаган. Шунингдек, айрим асарларни баҳолашда изчиллик етишмай қолган.

А. Каттабеков самарали изланаётган танқидчилар сирасига киради. Унинг кейинги вақтларда матбуотда дадил чиқаётганлиги, гарчи оз бўлса-да, марказий газета-журналлар саҳифаларида қатнашаётганлиги ўқувчиларни мамнун этмоқда. Бу эса истеъдодли олим ва танқидчидан ҳар жиҳатдан мукаммал, янада етук асарлар, жиддий мақолалар кутиш учун асос беради.

Ортиқбой АБДУЛЛАЕВ

КУТУБХОНА ҚАЧОН БИТАДИ?

Кутубхона зиё маскани ҳисобланади. Хоразм маданиятининг фидойи курашчиси Қурбон ота Исмоилов ярим аср муқаддам область кутубхонасига асос солган эди. Кутубхонанинг китоб фонди ҳозирги кунда 600 мингдан ошиб кетди. Кутубхона область меҳнаткашларининг севимли масканига айланган. Бу ерда тез-тез қизиқарли кечалар ва учрашувлар ўтказилиши одат бўлиб қолган.

Биз —Тошкент Давлат маданият институтининг ўқитувчилари область кутубхоналари иши билан яқиндан танишиш ва уларга амалий ёрдам бериш учун борган эдик. Область кутубхонасининг директори Лидия Александровна Мекотинани Хоразмда танимайдиган киши йўқ. Бундан уч йил аввал кутубхонанинг янги биносини қуриш учун рухсат олишга жон куйдирган опани дабдурустдан тўхтаб қолган қурилиш ишлари ташвишга солмоқда. Ўтган йили кутубхона қурилишига ажратилган 102 минг сўмдан атиги 39 минг сўм ўзлаштирилган холос. Бу йилги аҳвол эса ундан ҳам ачинарли: 178 минг сўм ажратилганига қарамай, қурилиш майдонида ҳеч қандай иш бажарилмаяпти. Бош пудратчи ҳисобланган 167-қурилиш тресги бу объектга на материал, на ишчи кучи ажратган. Трест бошлиқлари, областдаги бошқа мутасадди ташкилотлар ҳам кутубхона қурилишига панжа орасидан қарашмоқда. Маданиятимиз ва санъатимизнинг ажойиб усталарини етиштирган бу воҳада маданият муассасаси қурилишига бундай бефарқлик таажжубланарлидир. Ваҳоланки, область кутубхонасининг биноси жуда эскириб қолганлигини ҳамма билади. Кутубхонада китоб сақланиши техника, санитария, хавфсизлик қоидаларига мутлақо зид. Китоб токчалари жуда тигиз жойлаштирилган. Улар орасидан ўтиш амри маҳол. Ўқув зали эса жуда тор. китобхонлар бўш жой топаман, деб жиғибийрон бўлишади. Кутубхона қурилишига алоқадор ўртоқларга битта саволимиз бор. Маърифат даргоҳи қачон битади, қачон ишга тушади, бефарқ қараш қачон барҳам топади?

А. РАФИЕВ,
филология фанлари кандидати,
М. АҲМЕДОВ,
ЎзССР ФА тарих институтининг аспиранти,
Т. ТОШМАТОВ,
Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган артист,
И. ЗУФАРОВ,
Тошкент Давлат маданият институти ўқитувчиси

Дилкаш дуторим...

Т. ҲАМРОҚУЛОВ фотоси

ТАҚРИЗ

ШОИРНИНГ ОРЗУЛАРИ

Ҳамзанинг бой адабий мероси тадқиқотчиларнинг эътиборини ўзига тобора кўпроқ жалб этмоқда. Филология фанлари кандидати Тановар Шарипованинг тадқиқоти ана шундай изланишларнинг самарасидир. Рус тилида ёзилган «Ҳамза ижодида хотин-қизлар образлари» деб аталган бу монографияда адибнинг хотин-қизлар образларини яратишдаги маҳорати, аёллар характерининг такомили кўрсатилади. Автор санъаткорнинг лирик ва драматик асарларини тадқиқ этади. У Ҳамза ижодида хотин-қизлар образлари эволюциясини тарихий воқеалар, давр билан чамбарчас боғлиқликда текширади. Тадқиқотда қаҳрамонлар характеридаги шахсий ва ижтимоий хусусиятлар мутаносиблигига алоҳида диққатни қаратади.

Т. Шарипова Ҳамза ижодининг дастлабки даврида Шарқ шеъриятининг кўп асрлик анъаналари руҳида ғазаллар ёзганини таъкидлайди. Шоир ёрнинг жамолини, бахтсиз муҳаббатни куйлайди. Муҳаббат қалбни юксалтиради, у — гўзаллик рамзидир. Бу мавзуда Шарқ шеъриятининг энг нодир ва ўлмас образлари яратилган. Шу ёруғ туйғу орқали шоир дунёнинг гўзаллигини кашф этади, ўзининг хотин-қизларга муносабатини билдиради.

Ҳамза классик шеъриятнинг шаклларини мукаммал эгаллаган эди. Хотин-қизлар образлари унинг лирикасида анъанавий ўхшатишлар воситасида яратилади. Шоир аёл гўзаллигини куйлар экан, салафлари каби, уни яшнаган атиргулга, юзини ойга, кипригини ханжарга, қошини камонга, қаддини сарвга менгзайди, ўзини эса булбулга, вафодор қулга ўхшатади.

Олима Ҳамзанинг қадимги шеърият анъанавий шаклларининг чекланганлигини енгиб, адабиётда чинакам новаторлик кўрсатганини ишонтирарли далиллайди. Воқеликни конкрет акс эттириш учун шоир даврни тарихий жиҳатдан теран тушуниши ва шу орқали шахснинг ижтимоий моҳиятини очиб беришга эришиши зарур эди. Новатор шоир Ҳамза муҳаббат мавзуидаги лирик асарларига ижтимоий мотивларни моҳирона сингдириб юборди, шунинг натижасида бурунги образ — схема реал, конкрет хусусиятларга эга бўлди. Илгари бу фақатгина моҳичеҳра гўзал сифатида гавдаланиб, унинг фазилатлари шоир тарафидан қайд этилган бўлса, эндиликда лирик қаҳрамон ўзининг бахтсизлигидан шикоят қилади, чунки севгилиси аҳдини бузиб, бевафолик кўчасига кирган, ундан зари кўпни афзал билган. Аёллар образи воситасида Ҳамза маърифатпарварлик ғояларини ифодалайди.

Улуғ Октябрь шарофатида ўзбек хотин-қизларининг аҳволи тубдан ўзгариб кетди. Бу мавзу Ҳамза ижодида ҳам янгича жаранг касб этди. Аёлларга барча ҳуқуқларни берган Совет ҳокимияти даврида вазифа ҳам ўзгача — хотин-қизларнинг шу ҳуқуқлардан тўла фойдаланишларига ёрдам бериш зарур эди. Шу сабаб хотин-қизлар озодлиги мавзуи шоир ижодида етакчи бўлиб қолди. «Ўзбек хотин-қизларига», «Озод хотин-қизлар қўшиғи», «Хотин-қизлар овози», «Букун 8 Март!», «Турсуной марсияси», «Узилган чечаклар» мазкур мавзуда яратилган етук асарлардир.

Т. Шарипова монографияда Ҳамза драмаларини батафсил кўздан кечиради. Атоқли санъаткор республикани кезиб, олис-олис районларда ҳам музикали-драматик тўгараклар ташкил этар, тўгараклар учун ўзи саҳна асарлари ёзиб берарди. Бу ташвиқий характердаги асарларга гражданлик пафоси, инқилобий руҳ каби новаторона хусусиятлар хос эди. Китобда «Бой ила хизматчи», «Туҳматчилар жазоси», «Майсаранинг иши», «Паранжи сирлари» каби асарлар таҳлил этилади.

Ҳамза яратган хотин-қизлар образларини автор жаҳон адабиётининг нодир образлари билан қиёслайди. Масалан, Холисхон Дўндиқ (Мопассан, «Дўндиқ» ҳикояси) билан, Жамила А. Н. Островскийнинг «Момақалдироқ» пьесасидаги Катерина билан чоғиштирилади. «Бой ила хизматчи» драмасидаги энг ёрқин салбий образлардан бири — Ҳожиона, дейди Т. Шарипова, Салтичихани эслатади; уни ҳатто ўзбек Кабанихаси дейиш мумкин; унда Горькийнинг Васса Железноваси хислатлари ҳам бор».

Монография автори Ҳамзанинг юксак истеъдоди ўзбек адабиёти учун янги бўлган — драматургия жанрида яратилган хотин-қизлар образлари тасвирида айниқса ёрқин кўринди, дейди. Дарҳақиқат, Ҳамза — драматургнинг истеъдоди ранг-баранг аёллар характерларининг маҳорат билан яратилганида, улар ички дунёсининг теран инкишоф этилганида намоён бўлади. Хотин-қизларнинг санъаткор қаламига мансуб ижобий образлари гражданлик бурчига садоқат, инсонда энг эзгу хислатларни тарбиялаш, гуманистик ғояларнинг тантанаси учун хизмат қилади.

Масъуд РАСУЛИЙ

ЖАНГОВАР САФДАГИ САНЪАТ

Закавказье фронти. Тамарахоним капитан Колодкин билан. 1942 йил.

«Улуғ Ватан уруши сабоқлари сўнмас аҳамиятга эгадир. Бу сабоқларнинг энг муҳими шундан иборатки, уруш бошланмасдан аввал унга қарши курашмоқ керак».

(КПСС Марказий Комитети «Совет халқининг 1941-45 йиллар Улуғ Ватан урушидаги Ғалабасининг 40 йиллиги тўғрисида» қароридан)

СССР халқ артисти Тамарахоним уй-музейи. Инсон хотираси, заковати эъзозланадиган бу музейнинг бошқа музейлардан фарқ қиладиган бир томони бор. Сизни музей экспонатларининг қаҳрамони — машҳур хонанда, балетмейстер, ўзбек совет профессионал рақсининг асосчиларидан бири Тамарахонимнинг ўзи кутиб олади. Бутун умр одамларга завқ-шавқ бағишлаган санъаткор ҳамон бардам ва тетик.

Тамарахоним катта ҳаёт йўлини босиб ўтган санъаткор. У ўн бир ёшида Улуғ Октябрь революциясини қувонч билан кутиб олди ва инқилоб қизи бўлиб қолди. Ўз санъати билан янги ҳаёт қураётган кишилар меҳнатини тараннум этди ва уларни янгилик, эзгулик сари етаклади. Лекин кўпгина ишларда биринчи бўлган санъаткорнинг ҳаёт йўли машаққатлардан холи бўлмади.

1919 йил. Тамарахоним халқ сайлида рақс тушаётганди. Тўсатдан пистирмадаги босмачи йигитлар сайлга чиққан тинч аҳолини ўққа тутдилар. Юсуфжон қизиқ Шакаржонов даҳшатли саҳнага айланган бу майдондан Тамарахонимни паранжи ёпинтириб олиб чиқиб кетишга муваффақ бўлади. Тез орада Марғилонга бронепоезд келиб, босмачиларга қарши кураш қизғин паллага кирди. Тамарахонимнинг Қизил Армия билан ҳамкорлиги ўша пайтлардаёқ бошланган эди.

Музейнинг дастлабки экспонатларидан бири — санъаткорнинг илк рақс либоси — қора атлас кўйлак билан кийиладиган қора духобадан тикилган камзулдир. У билан Тамарахоним саҳнага чиққанига олтмиш йилдан ошди. Камзулга мос тақинчоқ қошни эса труппасида рақс тушган вақтларда Ҳамза Ҳакимзода Ниёзий совға қилган ва инқилоб куйчиси ўзбек санъатининг юлдузига шеър бағишлаган эди. Шеър шундай мисралар билан бошланади:

Оймисан ё қамар-а
Белинг нозик камар-а.
Номинг экан Тамара
Жаҳонга кулиб қара.

Музейга қўйилган ҳар бир либоснинг тарихи бор. Тамарахоним бу рақс либослари билан Англия, Франция, Ҳиндистон, Покистон, Индонезия, Хитой каби ўнлаб мамлакатларда совет санъатини катта муваффақият билан намойиш этган.

— Мана бу кўйлак билан Улуғ Ватан уруши фронтларининг ҳаммасини айланиб чиққанман, — дейди санъаткор, ўзбекча тикилган оппоқ зардўзи рақс либосини кўрсатиб. — Мен уни кийиб «Ойижон, том бошида...» лапарини ижро этардим. Тўғриси, солдатлар даврасида бўладиган бирор концерт шу лапарсиз ўтмасди.

Тамарахоним 1-, 2-, 3-Украина, Ленинград, Закавказия ва Узоқ Шарқ фронтларида бўлди, жанговар марраларда, госпиталларда қатор концертлар берди. Ҳозир музейда сақланаётган бу ранг-баранг кўйлак ва рақс либослари ўша оловли йилларни хотирлашга ундайди.

— Либосларда жаҳон халқларининг 86 тилида куйлаб рақс тушганман,— дейди Тамарахоним. — Улуғ Ватан урушида ёвга қарши ўз санъатим билан жанг майдонларида жангчиларни руҳлантирган бўлсам, тинч қурилиш йилларида илғор ишчилар ва меҳнаткашлар ҳузурида бўлиб концертлар бердим. Шунингдек, кўпгина хорижий мамлакатларнинг халқлари ўзбек совет санъатидан баҳраманд бўлишига ҳисса қўшганимдан бахтиёрман.

Музейда сақланаётган, ўзбек санъаткори чиқишларини жанг майдонида кўрган ростовлик И. И. Краснобаевнинг мактубида қуйидаги сатрлар бор: **«Тамарахонимнинг лирик қўшиқлари ҳарбий-ватанпарварлик мавзуидаги қўшиқлар билан алмашганда зал ҳаяжонга тўлиб кетгандек бўларди. Бутун залдагилар гоҳ чин қалбдан шодланар, гоҳо уруш оловини ёққанларни янчгудек бўлиб ғазабга тўлардилар. Эндиликда хотирага айланган ўша пайтларда бир четга ўтиб ҳам кулар, ҳам боладек йиғлардим. Тамарахоним санъатининг сеҳри ана шунақа эди!»** Ёки мана бу мактубни олайлик. **«Ўзбек актрисаси Тамарахоним ўзининг дўстона ва дилбар санъати билан ушбу залда Гитлер нутқ сўзлаган, деган исnодни ювди».** Вроцлав шаҳри, Бутунжаҳон тинчлик конгресси. Пабло Пикассо ва бошқалар.

Туркистон ҳарбий округи ходимлари совға қилган жанговар танк макети Тамарахоним уй-музейидаги диққатга сазовор экспонатлардан биридир. У беихтиёр машҳур санъаткорнинг шахсий маблағидан ясалган жанговар танк тафсилотини ёдга солади. Тамарахоним 1941 йилнинг баҳорида СССР Давлат мукофотига сазовор бўлган эди. Уруш бошланганидан сўнг у мукофотга берилган пулни жанговар машина ясаш учун топширади. Тайёр бўлган 77-номерли танкни Тамарахоним ўзбек жангчиларига ҳадя этади. Унинг бошчилигидаги ансамбль қатнашчилари концертлар сонини кўпайтириб, яна қўшимча маблағ тўплашади ва бу пулни жанговар самолёт қуришга сарфлашади. Шу ўринда қимматли бир ҳужжатнинг мазмунини келтирамиз: **«Тамарахоним ва унинг ансамблига. 50 минг сўмдан ташқари яна ҳарбий самолёт ясаш учун 40 минг сўм йиққан ансамбль қатнашчиларига менинг қардошлик саломим ва Қизил Армиянинг миннатдорчилигини етказишларингизни илтимос қиламан. И. СТАЛИН.»**

Маълумки, Тамарахоним иштирокида фронтларимизда мингдан ортиқ концертлар берилди. У ҳар бир концертда фаол қатнашар, қирқтагача номер ижро этарди. Яна, томошаларнинг бири кетидан бирини бошлаб юборишга тўғри келарди. Бу пайтда концерт учун ҳам жой танлаб ўтирилмас, ўқ ёмғирида илма-тешик бўлган платформалар, юк машиналари, иморатларнинг харобалари, кўчалар саҳна вазифасини ўтайверар эди. Қисмдан қисмга, госпиталдан госпиталга кўчиб юриларди. Йўл машаққатидан, рақслар зарбидан оёқлар оғриб, ҳатто шишиб кетарди. Бир неча марта этик қўнжини кесиб ечишга тўғри келган. Экспонатлар ичидаги оловли йиллар нафаси билан, концертлардан сўнг ёзилган жуда кўп фахрий ёрлиқлар, ташаккурномаларда санъаткор ва санъат шаънига илиқ сўзлар айтилган. Санъаткорнинг машаққатли ижод йўли ҳақида ҳикоя қилувчи бу ташаккурномаларнинг ҳар бири алоҳида тарихий ҳужжатдир.

Тамарахоним уй-музейида адабиёт ва санъат намояндаларининг портретлари катта ўрин эгаллайди. Бир пайтлар шахсий мулоқотда бўлган Сергей Есенин унга «Хоним, хоним, Совет шаҳарлари ашъори», Владимир Маяковский эса «Қўшиқ ва шеър — бомба ва байроқ» деган сўзларини такрорлаётгандек, Чарли Чаплин эса «Агар энг қизиқарли халқ жанри ҳақида гапирадиган бўлсак бу бешак — Тамарахонимдир», деб таъкидлаётгандек бўлади. Тамарахоним, шунингдек, М. Горький, К. Станиславский, В. Мейерхольд, А. Нежданова, С. Рахманинов назарига тушган ўзбекистонлик санъат устасидир.

Ғалабадан сўнг тинчлик ва дўстлик мавзуси Тамарахонимнинг қўшиқларида асосий ўрин эгаллади. О. Сандлернинг шоир Я. Городецкий шеърига ёзган «Украина ва Ўзбекистон» қўшиғи икки халқнинг дўстлик гимнига айланиб кетган эди. Шу пайтларда бирга турмуш қурган ўзбек ва украин йигит-қизларидан келган ўнлаб хатларда Тамарахонимнинг қўшиғи уларнинг ҳаётида йўлчи юлдуз бўлганлиги таъкидланади.

Уй-музейдаги ҳарбий мундир ва унга тақилган Ленин ҳамда бешта Меҳнат Қизил Байроқ ва «Ҳурмат Белгиси» орденлари санъаткорнинг жанговар фаолиятига берилган муносиб баҳодир.

Тамарахонимнинг илк бор Поти шаҳрида «Қизил Кавказ» крейсеридаги чиқиши ҳамон эсида. У ўша пайтларда куй-қўшиқ кимнинг ҳам кўнглига сиғади, деган фикрда эди. Шу боисдан тортиниб турган Тамарахонимни кўрган батальон командири Г. Шчербак шундай деганди:

— Қиладиган ишларимиз жуда кўп. Денгизчиларимиз санъатни яхши кўрадилар. Куй-қўшиқни урушдан кейинга қолдирамиз деганлар янглишади. Сиз, санъаткорлар бизга ёрдам берасизлар, ҳа, бугун санъат жанговар сафда!

Улуғ Ватан уруши жанггоҳларида ҳам, тикланиш даврида ҳам Тамарахоним санъатни жанговар қурол деб билди. **Рашид РАУПОВ**

Ўзбек жангчилари Тамарахонимни олқишламоқдалар.

БИЗНИНГ АНКЕТА

1. Ёшлигингизда ким бўлишни орзу қилгансиз? Ўша орзуингиз ушалдими?

2. Тақлид қилганмисиз? Умуман, тақлид ҳақида қандай фикрдасиз?

3. Бахтли тасодифларга ишонасизми? Шундай тасодифлар ҳаётингизда бўлганми?

4. Санъаткор шахси ҳақида идеалингиз?

5. Танқидга муносабатингиз? Санъат соҳаси танқидчилари фаолияти Сизни қониқтирадими?

6. Сизга энг кучли таъсир этган санъат асари ёки китоб қайси?

7. Сизнингча, санъатнинг қайси соҳалари илғор, қайсилари оқсаяпти?

8. Сизнингча халтурачи қандай пайдо бўлади? Уни ўзингиз фош қилишни истайсизми ёки бошқалар фош қилганини маъқул кўрасизми?

9. Қийинчиликларни қандай енгиб ўтасиз?

10. Санъатнинг умуминсоний қиммати ҳақида нималар дея оласиз?

11. Сиз ҳамиша интилган орзу?

Наби РАҲИМОВ,

СССР халқ артисти, СССР Давлат мукофоти лауреати

1. Мен ҳамиша ҳақиқий инсон бўлишни орзу қилганман ва шунга интилганман. Шунингдек, эсимни таниганимдан бошлаб санъат шайдосиман. Отам мисгар эди. Растадаги сандонга урилган болғаларнинг овози куйдек туюларди менга. От минишга ҳам жуда ишқибоз эдим. Октябрь инқилоби шарофати билан санъаткор бўлдим.

2. Бир вақтлар тақлидга жуда уста эдим. 1927 — 28 йилларда Муҳиддин Қориёқубов ва Тамарахоним ўйнаган Фарҳоду Ширин, Лайлию Мажнунлар ёд бўлиб кетганди. Маҳалламиздаги бойнинг дарвозасига парда илиб, бир ўзим ҳам Лайли, ҳам Мажнун, ҳам Ширин, ҳам Фарҳод бўлиб Қўқон болаларига томоша кўрсатардим.

Лекин бу гаплардан Наби ака фақат тақлид йўсинида ижод қилар экан, деган фикр келиб чиқмаслиги керак! Чунки икки хил тақлид бор: яхши ва ёмон тақлид Агар мен ёшлигимда катта ижодкорларга тақлид қилган бўлсам, бу азбаройи санъатга бўлган қизиқишим туфайли эди. Мана шу ҳавас билан бошланган тақлидларим менинг кейинги ижодимга йўл очди, устозларга эргашиб, санъат оламида ўзлигимни топишга интилдим. Бунга қанчалик эришганэришмаганлигим ўзингизга аён. Демоқчиманки, бир умр тақлид билан яшаб бўлмайди. Ҳозир ҳам баъзи актёрларимиз тақлид қиламан деб, ўзларини ноқулай аҳволга солиб қўяётганларини сезмайдилар. Тақлид билан туғилган санъатнинг умри қисқа бўлади.

3. Ўз ижодий фаолиятим мисолида шуни аниқ айтишим мумкинки, актёрлар ҳаётида бахтли тасодифлар тез-тез учраб туради. Кўпинча мана шу тасодифлар туфайли кўпчиликка кўринмай юрган актёрлар ўз ролларини, ўз йўлларини топиб кетишлари мумкин. Мен билан ҳам худди шундай бўлган. «Ҳукм» спектаклида икки дўст образини Лутфулла Нарзуллаев билан Миршоҳид Мироқилов ижро этардилар. Тасодифан ана шу спектакль қўйиладиган куни Лутфулла аканинг тоби қочиб қолди ва у ижро этадиган ролни менга топширишди. Кейинги сафар Миршоҳид ака спектаклда қатнашмадилар ва яна мен саҳнага чиқдим. Саҳнадаги ҳақиқий ижодим ана шундан бошланган. Мана, сизга бахтли тасодифнинг натижаси!

4. Ҳар соҳада бўлганидек, актёрлар орасида ҳам такрорланмас шахслар бўлади. Йиллар ўтиши ва авлодлар алмашиши билан ҳам шахс сифатида мангу қолган санъаткорлар барча учун идеал — инсонийликнинг юксак чўққиси бўлиб қолаверадилар. Масалан, Аброр Ҳидоятов шундай инсонлардан. У бош ролларни ҳам, эпизодик образларни ҳам бирдек юксак савияда ижро эта оларди. Унинг актёр сифатида буюклиги шунда эдики, доно Ҳамлет ва олижаноб Отелло образларини бир умр томошабинларнинг ёдидан чиқмайдиган даражада катта маҳорат билан яратди. Инсон сифатида буюклиги шуки, у ўта камтарин ижодкор эди. Ҳеч қачон олқишга, шону шуҳратга интилмасди. Аброр ака саҳнада роль ижро этмас, балки яшарди. Аброр Ҳидоятов шон-шуҳратга сохталик, зўравонлик билан эмас, балки ҳақиқий меҳнат, санъатга фидойилик туфайли эришди. Назаримда, имони бутун, эътиқоди мустаҳкам санъаткоргина шахсга айланади. Бу бахт ҳаммага ҳам насиб этавермайди.

5. Очиғини айтсам, бугунги театр танқидчилиги мени қониқтирмайди. Менингча, том маънодаги танқидчи театр бирор асарни қўлга олган кундан бошлаб танишиб бориши керак. Режиссёрнинг асарга муносабатини, актёрнинг иш жараёнини, асосий ғоя қай тариқа ҳал этилаётганини, умуман, талқинни кузатиши, лозим бўлса, ёрдам бериши зарур. Танқидчи ҳам жонкуяр бўлиши керак. Тўйдан кейин ноғорачининг кимга кераги бор?!

Шунингдек, матбуотда чиқаётган тақризларнинг ёзилиш услубига ҳам эътирозим бор. Ачинарлиси шундаки, бизда жуда кўп тақризлар бир-бирига эгизакдек ўхшайди, фақат номлари ўзгарган, холос. Аввало, шуни айтиш кераккки, асарнинг асосий ғояси ҳеч кимни қизиқтирмайди. Ҳозирги тақризлар тахминан шундай ёзилмоқда: аввал чала-чулпа мундарижа, кейин фалон актёр ундай ўйнади, униси бундай ўйнади, деган сўзлар. Мақола «спектакль яхши бўлишига қарамай, баъзи камчиликлардан холи эмас» қабилидаги сўзлар билан тугайди. Ахир, бундай танқиддан кимга фойда? Ҳақиқий санъат учун жонкуяр танқидчи биз —ижодкорларга нисбатан қаттиққўл бўлиши керак. «Бетга айтганнинг заҳри йўқ», деган ҳикмат борку! Лекин шу ўринда бир нарсани очиқ айтишим лозим: баъзи катта актёрлар ва санъаткорлар ҳам танқидга чидаши керак. Ахир, бирор жойда «танқид фақат ёшлар учун», деган кўрсатма йўқ-ку! Ижод бўлгандан кейин хатонинг бўлиши табиий. Шу хатони айтган ё кўрсатган кишига раҳмат айтиш керак. Афсуски, ҳали ҳам салгина танқидга «сирkaси сув кўтармайдиган» санъаткорларимиз бор. Танқидни тўғри қабул қилиш ҳам жасорат ва санъаткорликнинг асосий белгиларидан биридир.

6. Театр учун рус драматургияси бир мактаб. Шунинг учун рус драматургларининг жаҳон ва Иттифоқимиз саҳналарида қўйилаётган барча асарлари қалбимга яқин. Айниқса, А. Островский асарларини севаман. Ўзбек ёзувчиларидан Абдулла Қодирийнинг «Ўтган кунлар» ва «Меҳробдан чаён», Ойбекнинг «Қутлуғ қон» романлари қалбим тўридан жой олган. Классик шоирлардан Муқимий ва Фурқат, замонавий шоирлардан Эркин Воҳидов ва Абдулла Орипов шеърларини севиб ўқийман.

7. Тўғриси, бу жуда мураккаб савол. Шундай бўлсада, жавоб беришга ҳаракат қиламан. Назаримда, ҳозир бошқаларга нисбатан театр санъати илғор. Чунки, инсонлар билан бевосита мулоқотда бўлувчи бу санъат жонли ва таъсирчан. Бироқ драматургиямиз оқсаяпти. Агар театрда яхши асарлар қўйилса, одамлар албатта бориб кўрадилар. Томошабин яхши асарга доимо чанқоқ.

8. Ўзаги халтурадан келиб чиққан халтурачи узоққа кетолмайди. Шунинг учун ҳақиқий санъаткор бўламан, деган актёр бундан узоқ бўлиши керак. Баъзан, бир вақтлар, талантим бор, деб тасодифан санъат соҳасига кириб қолганлар ўзларини бахтли санаб юрадилар. Лекин улар томошабинни бахтсиз қилаётганларини ўйламайдилар. Томошабиннинг қимматли вақтини олиш, унинг олқишига сазовор бўлиш учун фақат талант кифоя эмас, чидам билан, тинимсиз изланиш, ютуқни ҳам, мағлубиятни ҳам камтаринлик билан қабул қилиш лозим.

Кўпчилик орасида тилим ўткирлиги билан маълумман. Ҳозиржавобликни, одоб билан юмор туйғусини сақлаган ҳолда фош қилишни яхши кўраман. Бошқалар ҳам шундай бўлишини истардим.

9. Меҳнат билан.

10. Санъат ўз моҳият эътибори билан инсонлар қалбига нур олиб киради, яхшиликка, олижанобликка чорлайди. Санъат инсонни эстетик баркамол, ватанпарвар, халққа фидокор бўлишга чақириши билан қимматлидир.

11. Ватанимизнинг тинчлиги, санъатнинг камол топиши. Яна энг катта орзуим: мен эллик беш йил давомида озми-кўпми меҳнат қилган, шу даражага етишимга кўмаклашган дорилфунуним ҳамиша пок бўлсин, ривожлансин, авлодларимиз яхши анъаналарни давом эттириб, театримиз обрўсини баланд кўтарсинлар. Театр —мада ниятимиз кўзгуси. Шу кўзгу хира тортмасин.

Ҳурматли редакция

Менга таниқли афғон хонандаси, Савр инқилобининг оташин курашчиларидан бири Аҳмад Зоҳирнинг қўшиқлари жуда ёқади. Унинг қўшиқларини тинглаганда ўзимни гўё санъатнинг сеҳрли дунёсига кириб қолгандай ҳис этаман.

Газета орқали Аҳмад Зоҳир ҳақида мақола беришларингизни илтимос қиламан.

Самад АЗИМОВ,
Бухоро Давлат педагогика институтининг ўқитувчиси

Ҳукмдорлар шоирларни тушунмайдилар, тушуна бошлагач эса ўлдиралар, деб ёзганди рус шоири Андрей Вознесенский Пабло Неруда хотирасига бағишлаган шеърида.

Эзгу инсонларнинг хотираси ҳам эзгудир.

Аҳмад Зоҳир —ўз орзуси, жабрдийда эли, армонли Ватанининг куюнчак фарзанди эди. Унинг юраги сўлим Панжшир булоқларидек уйғоқ, ниятлари шу булоқлар сувидек тиниқ ва тоза эди. Сертуғён қўшиқлари севишганлар учун гулдаста, ноумидлар учун умид, кўнгли Ишқ, Тириклик ва Табиатнинг ошиғи эди.

— Инсон қаерда бўлмасин, қайси манзилда қарор топмасин, қандай шароитда яшамасин ғам-изтиробдан холи бўлолмайди, Ҳаётда инсон руҳи осойишталигини безовта қилиб тургувчи нарсалар ҳамиша топилади. Ва менинг орзуим, бир кун бўлса ҳам одамларга қувонч бахш этиш, уларни бахтиёр кўришдир, —деган эди у бир суҳбатда.

Аҳмад Зоҳир қисқа умри давомида Шарқ ижрочилик санъатида тамомила янги мактаб яратиб кетди. У

ЗИНДАГИ, ЯЪНИ ТИРИКЛИК...

озурдалар учун эса таскинтасалли бўлди. Яшашга, бу кўҳна дунёнинг олий неъмати—Ҳаётдан мунтазам баҳраманд бўлиб яшашга, фақат яшашга чорлади. Зеро:

Зиндаги охир сар орад,
бандаги даркор нест.

(Гар тириклик бош кўтарса, бандалик даркор эмас).

Савр инқилобининг неча бор пичоқланган кўксига сўнгги ханжарни санчиб, йўққа чиқариш пайида юрган Ҳафизулло Амин ва унинг малайлари —қаллоблар инқилобга жаноза ўқишга мушарраф бўлолмадилар. Улар шу чаманзорнинг, йўқсиллар тилаги рўёбга чиқаётган шу бўстоннинг «хушилҳон булбули»ни таъқиб этдилар.

Чингизхон босқинчиларига яшнаб турган ям-яшил дарахтзорлар хуш келмаганидек, уларни ҳам Тирикликни тараннум этгувчи ҳофизнинг куй-қўшиқлари жонсарак этди...

Инқилоб қурбонларининг майсаларга сачраган қонлари ҳали қуримай туриб яна қон тўкдилар. Шабнамлар яна қизғиш шуъла таратди.

У 33 ёшда эди. Ўша кунлар рафиқаси Қамархоним билан фарзанд кутаётган, мабодо қиз туғилса исмини Шабнам деб қўйишга аҳду паймон қилишган эди. Минг афсуски, меҳр-муҳаббатнинг бу ширин ҳосиласини кўриш Аҳмад Зоҳирга насиб этмади. Шабнам... ҳовли эшигидан отасининг жасадини олиб киришган пайтда дунёга келди...

Хонанда, ўзи айтганидек, Шарқу Ғарб мусиқасини ажиб бир тарзда уйғунлаштиролди. Беҳзод миниатюраларининг безавол бўёқлари сеҳридан француз мусаввири Анри Матисс моҳирона фойдалангани сингари Аҳмад Зоҳир ҳам Ғарб мусиқаси оҳангларини Шарқ куйларига юксак маҳорат билан сингдира олди. Йўқ, у бировнинг ковушига оёқ тиқмади. Қийшанглашга ундовчи ҳавойи нағмаларга эргашмади. Унинг шарқона дардини ифодалаш учун Шарқ чолғу асбобларининг торлари озлик қилгандай туюлди. У янги, ҳали қўл тегизилмаган торлар изладн. Уларни ўз услубида янгратишга, «Зиндаги», «Давронсоз» (Даврон яратувчи), «Суруди шабонгоҳ» (Тун қўшиғи), «Ман марди танҳои шабам» (Мен туннинг ёлғиз одами), «Шоди кунед, эй дўстон» (Кулинг, қувонинг, дўстлар), «Лайлижон», «Аз дастат фиғон, фиғон...» (Дастингдан фиғон, фиғон...) «Ёди он сарви равон...» (Ўша сарви равон ёди..), «Худо бувад ёре» (Худо ёр бўлсин), «Умри ман бигзарад» (Менинг умрим ўтгайдир) сингари уч юздан ортиқ баркамол куй-қўшиқлар яратишга муяссар бўлди.

Текст танлаш борасида ҳам хонанда ўз йўлидан борди. Ҳофиз, Саъдий сингари классикларнинг бетимсол ғазаллари маънисига мусиқавий вужуд бахш эта билди. Шунинг учун ҳар гал магнитофонни эшитаётганда кимдир кассета қопқоғини очиб бўзлаб чиқиб келаётгандек туюлаверади...

Унинг ёмон кўргани тақлидчилик эди.

— Тақлидчилик —ҳунар эмас, —деб айтарди.

Умр бўйи шу принципга содиқ қолди. Зеро, ҳеч ким иккинчи марта Аҳмад Зоҳир бўлолмайди.

...Ҳақиқий қўшиқлар ҳамиша тирик, уларнинг Ватани ҳам, манзили ҳам инсон юрагидир. Улар Тирикликка чорлайди, ҳаётга — ҳаёт бахш этади. Аҳмад Зоҳир шу эзгу йўлда фидо бўлди. Қобил чеккасидаги «Шаҳидони солеҳин» қабристонига ҳар кун юзлаб кишилар унинг мозорини зиёрат қилгани келишади. Гуллар қўйишади.

Гуллар, Гуллар...

Гулларнинг тили йўқ. Улар жим. Бепоён, туғанмас бир қўшиқ тинглаётгандек жим.

Гуллар...

Мени тақдир эмас —қўшиқлар қувар.
Онам соғинчлари қолдилар яна
айтилмаган сўзларида, дийдаларида.
Ичилмаган чойим қолар —қўшиқлар қувар,
Қувар фарёдланган йўллар қўйнига.
Бу кунларим,
бу саргашта кунларим менинг,
фаслларим, тунларим менинг —
Бари —чамадонда!
Бари —чамадонда!
Кетяпман онамнинг ёнидан,
Дардли жон-жаҳонидан.
Онамнинг ёнидан, тиззаларидан
Кетяпман,
Кетяпман онамдан.
Сен-чи,
кетмоқдасан оламдан!
...Мени ҳали севиб юришар.
Сени бўлса ошиқларинг адо қилди севиб, суйиб.
Бу дунёнинг гулларига қолдирдинг сен Шабнамингни.
Мен ҳали гуллардан шабнам сўрайман...
Ҳали оғриқ яшар —менинг энг буюк
замондошим бўлиб, эслатиб яшар
энг буюк бурчларни,
буюк қарзларни.
Ярим тун,
қўшиқлар қувади мени.
Ярим тун,
сўзлар туғилади, сўзларки!—
олмалардай бергим келар севишганларга.
Қалбни жунжиктирмас совуқ осмонлар.
Шамоллар,
шамоллар эсар юртингдан:
Ҳали учрашамиз хотираларда
Зангори шамоллар тусида.

Сирожиддин САИДОВ

КУЮНЧАК ГАЗЕТХОНЛАРДАН ХАТЛАР

ТОҚАТ ҚИЛИБ БЎЛМАЙДИ

Халқ оғзаки ижодига қизиқаман. Лекин бадиҳагўй халқ бахшилари билан хонанданинг айтишуви тўғрисида эшитмаган эканман. Сурхондарё областининг Шўрчи районида ўтган бир тўйда Шоберди бахши Болтаев билан тожикистонлик хонанда Мастона Эргашева айтишувининг гувоҳи бўлдим.

Уларнинг ижросини терма ҳам, қўшиқ ҳам, лапар ҳам дейиш қийин. Айниқса, сўзлари одоб-ахлоқ доирасидан анча йироқ. Бахши ва хонанда куйлаётган мисраларининг энг одоблигини қуйидагилар деб баҳолаш мумкин:

Ш. Болтаев:
Мард йигит-а, опажон, жонни олса-чи, майли.
Шамол турса совуқларга
қотасизми!
Бир пасгина қулоқ солинг,
опажон
Ўйинчининг бировини
сотасизми!

М. Эргашева:
Отинча-ю, отинча.
Акамиз хат ёзиши отинча.
Ёнимда туриб ашула айтса,
Ашула айтиши хотинча.

Санъат аслида кишиларда эзгулик, гўзаллик туйғуларини тарбиялаш воситасидир. Бу «санъаткор»лар эса халқ оғзаки ижоди намуналарини бадмастларнинг қитиқ патига тегадиган беҳаё, сийқа мисраларга айлантириб олганлар. Даврада хиром этаётган раққоса қизлар эса мухлисларнинг чўнтакларини қоқиштириш билан овора.

Агар бунақа «айтишув» фақат бир марта учраганда уни тасодиф деб индамай қўя қолар эдик. Яқинда худди юқоридаги хонандалар билан бойсунлик бир хонанданинг чиқишининг ҳам гувоҳи бўлдик. Буниси илгаригиларидан ҳам ошиб тушди. Чунки кейинги учрашувда айтилган мисралар илгаригиларидан ҳам дағал ва бебидо эди.

Ўрни келганда айтиб ўтишим керакки, халқ бахшилари тўй-йиғинларга ҳеч қачон пул йиғиш, отарчилик қилиш учун боришмаганлигини эшитганман. Лекин ҳозир сурхондарёлик бахшилар орасида пул ундирувчи раққоса-ю доирачиларни олиб тўй-тўйлаш одат тусига кираётганини афсус билан қайд этишга тўғри келади. Бундай бахшиларнинг халқ оғзаки ижоди сара намуналарини оммага етказиш, ажойиб замонавий асарлар яратиш ўрнига халқ термаларини сохталаштириб бойлик йиғиш учун санқиб юришлари тоқат қилиб бўлмайдиган ҳолдир.

Абдуолим ЭРГАШЕВ,
ўқитувчи

МАРҒИЛОНДА УВАЙСИЙХОНЛИК

Яқинда Марғилонда бўлиб ўтган увайсийхонлик кунларида ЎзССР Фанлар академиясининг Ҳамид Сулаймонов номидаги Қўлёзмалар институти ва Фарғона педагогика институти олимлари, шаҳар партия комитети масъул ходимлари, шоирлар иштирок этдилар.

Увайсийхонлик шоира қабрига ва ҳайкали пойига гуллар қўйиш билан бошланди. Сўнгра «Атлас» фирмасида ишчилар билан учрашув ўтказилди. Айниқса, Алишер Навоий номидаги 3-ўрта мактабда бўлиб ўтган адабий кеча қатнашчиларда яхши таассурот қолдирди. Унда педагогика фанлари кандидати Ж. Усмонов, филология фанлари кандидати Э. Аҳмадхўжаев шоира адабий мероси ва институт олимлари томонидан амалга оширилаётган ишлар, Увайсий қадамжолари борасида, шунингдек, илмий ходим Д. Расулова Увайсий шеърияти олами ҳақида гапирдилар. Ўқувчилар Увайсийга бағишланган «Ғазал маликаси» (Ҳамиджон Усмонов асари) музикали драмасидан парчалар намойиш қилдилар.

У. ЖЎРАЕВ

УЛКАН МУВАФФАҚИЯТ

Ўрта ва Яқин Шарқ мамлакатлари халқларининг маданий мероси ва ҳозирги даврдаги ҳаётий муаммоларини ўрганишдаги катта муваффақиятлари учун Ўзбекистон ССР Фанлар академиясининг Абу Райҳон Беруний номидаги Шарқшунослик институти ижтимоий фанлар билан шуғулланувчи илмий-текшириш муассасалари ўртасида ўтказилган 1983 йилги Бутуниттифоқ социалистик мусобақаси ғолиби деб топилди. Институт СССР Фанлар академиясининг Кўчма Қизил Байроғи билан мукофотланди.

Қирқ бир минг жилддан зиёд мўътабар қўлёзма ва қимматли тошбосма китоблар хазинасига эга бўлган институтнинг Ўрта аср Шарқи алломалари Абу Наср Форобий, Абу Райҳон Беруний, Абу Али ибн Сино, Муҳаммад Улуғбек каби сиймолар ҳаёти ва ижодига бағишланган махсус тадқиқотлари кенг жамоатчиликка маълум.

Институт чет эл илмий жамоатчилиги билан илмий-маданий ва дўстлик алоқаларини мустаҳкамлаш ишига ҳам салмоқли ҳисса қўшиб келмоқда. Хусусан, Афғонистон Демократик Республикасининг Академияси, Ҳиндистон Миллий Академияси, Венгрия Фанлар Академияси билан ўзаро келишув асосида маданий алоқаларимиз тарихига оид илмий-тадқиқотларни нашрга тайёрламоқда.

Ўтган йили коллектив илмий-ташкилий, илмий-тадқиқот соҳаларида ва илмий тўпламларни нашр этиш бўйича анчагина ютуқларга эришди.

1983 йили амалга оширилган йирик илмий тадқиқотлардан Абу Али ибн Синонинг жаҳонга машҳур беш китобдан иборат «Тиб қонунлари» асарининг ўзбек тилидаги иккинчи, тузатилган нашрининг якунланганини ҳамда Абу Райҳон Беруний «Танланган асарлар»ининг рус тилидаги еттинчи жилди тайёрланганини таъкидлаш ўринлидир.

Илмий ходимлар томонидан ўн етти монография, етти рисола, бир юз элликдан зиёд мақолалар эълон қилинди. Булар орасида Муҳаммад Ибн Мусо ал-Хоразмий асарлари, унинг ҳаёти, ижодига оид тадқиқотлар муҳим ўрин тутади. Энг салмоқли нашрлар сифатида Абу Али ибн Сино «Тиб қонунлари»нинг иккинчи жилдини, «Ўрта Осиёдаги социал-утопик ғоялар» номли мақолалар тўпламини алоҳида айтиб ўтиш жоиздир.

Шарқ мамлакатлари ҳозирги тараққиёти муаммоларига бағишланган нашрлар орасида «КПСС XXVI съезди ва миллий-озодлик ҳаракатининг актуал проблемалари» мақолалар тўпламидан ташқари, Афғонистон, Ҳиндистон, Эрон, Миср адабиётлари, сиёсий ва иқтисодий соҳаларга доир махсус монографиялар мавжуд.

Р. БАҲОДИРОВ,
фалсафа фанлари кандидати,

А. МАДРАИМОВ,
санъатшунослик кандидати

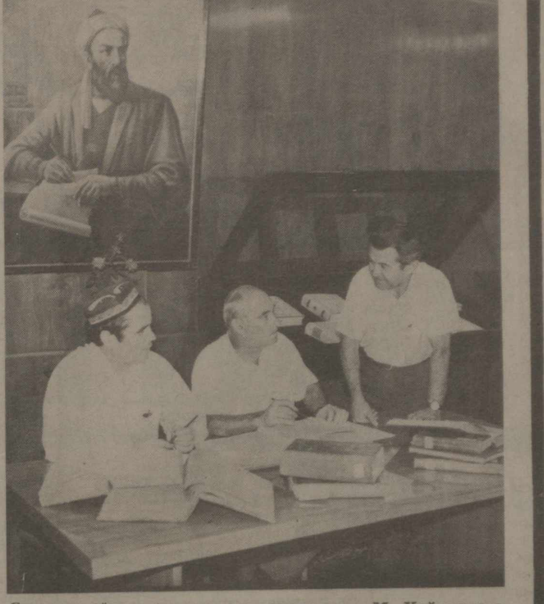

Суратда: (ўнгдан) институт директори М. Хайруллаев, директор ўринбосари П. Булгаков ва сектор мудири У. Каримов.

ЯНГИЧА ОНГ ТАНТАНАСИ

Боши биринчи бетда

да нима дея оласиз?

А. Мухтор. Сафар давомида бир қатор қишлоқ хўжалик кооперативларида ҳам бўлдик. Деҳқонлар мамлакат аҳолисининг асосий ва катта қисмини ташкил этади. Шу сабабли қишлоқ хўжалигига саноат ишлаб чиқаришида кам аҳамият берилмаслиги аён. Афғон деҳқони давлат берган техникадан самарали фойдаланмоқда. Бу борада Совет Иттифоқи ёрдами билан барпо қилинган қишлоқ хўжалиги комплекслари катта аҳамият касб этмоқда.

Мухбир. Афғонистонлик қаламкаш дўстларингиз билан ҳам учрашгансиз, албатта. Замонавий афғон адабиётининг характерли жиҳатлари ҳақида сўзлаб берсангиз.

А. Мухтор. Ёзувчилар билан учрашувим табиий. Афғонистон Ёзувчилар союзи, мана, уч йилдирки, фаол ишлаб турибди. Ҳозирги кунда унинг 300 дан ортиқ аъзоси бор. Бундан ташқари, музикачилар, архитекторлар ва рассомлардан ташкил топган ижодий зиёлилар союзи ҳам мавжуд.

Бугунги афғон адабиётининг характерли хусусияти ҳақида гапирадиган бўлсак, республикада янги, ҳақиқий инқилобий адабиёт туғилмоқда. Асрлар бўйи қолоқ бўлиб келган мусулмон жамиятида янги адабиётнинг оёққа туриши катта воқеа. Ҳозирда китоб нашр қилиш ҳам яхши йўлга қўйилган. Йилига ўндан ортиқ адабий китоблар босилиб чиқади. Адабий журналлар ва газеталар республика маданиятини тарғиб ва ташвиқ этишда муҳим роль ўйнайди. Ёзувчилар билан суҳбат чоғида шунга амин бўлдимки, бу адабиёт ҳозирда бизнинг эътиборимизга муҳтож.

Маълумки, Ўзбекистон ССР Ёзувчилар союзининг чет эл бўлими қошида Афғонистон адабиётини ўрганиш ва тарғиб қилиш группаси тузилган. Қаламкаш дўстларимга шу ҳақда сўзлаб берганимда улар жуда хурсанд бўлишди. Назаримда, таржима ишларини кенг йўлга қўйишимиз керак.

Мухбир. Асқад ака, болалар ҳаёти, айниқса, уларга таълим-тарбия бериш масалаларига Афғонистонда қандай эътибор берилмоқда?

А. Мухтор. Мен болалар ҳаёти билан ҳам қизиқдим. Кобилдаги «Ватан» интернат-мактабига бориб, ундаги ўқиш-ўқитиш системаси билан танишдим. Мактаб ҳовлиси кенг ва озода, дарсхоналар Совет Иттифоқи ёрдамида замонавий ўқув ва кўргазмали қуроллар билан жиҳозланган. Ўқиш янгича усулда олиб борилмоқда. Айниқса, болаларни меҳнатга муҳаббат руҳида тарбиялашга жиддий эътибор берилмоқда.

Мазкур интернатда 900 нафар бола таълим олади. Характерли томони шундаки, бу болаларнинг ҳаммаси ота-онасиз. Айтишларича, уларнинг барчаси инқилоб душманларига қарши олиб борилган қонли жангларда ҳалок бўлишган. Лекин болалар етимликни ҳис қилмай тарбия топмоқдалар. Чунки интернат директори, педагог Маҳбуба Кармал уларнинг бош мураббияси.

1 июнь — халқаро болаларни ҳимоя қилиш кунига бағишланган тантанали митингда иштирок этдим. Митинг Кобилдаги катта майдонда бўлиб ўтди. Унда мени ҳаяжонга солган нарса ўн ёшлар чамасидаги боланинг сўзлаган нутқи бўлди. Унинг иккала қўли ҳам тирсагидан йўқ эди. У: «Мен дунё болаларига мурожаат этаман! — дея китоб қилди. — Мана, урушнинг оқибати! Энди мен бир умр қўлимга қалам ушлолмайман. Лекин дунёда сизлардек дўстларим бор. Сизлар эса миллион ва миллиардсизлар!»

Шу пайт Афғонистон Халқ Демократик партияси Марказий Комитетининг Бош секретари, АДР Революцион Кенгашининг Раиси Бабрак Кармал болани қучиб, «Душманлар сени онажонингни ва отажонингни қучолмасин, деб шундай қилишган. Лекин сени қучувчи, бошингни силагувчи партия ва ҳукуматимиз бор. Биз ҳаммамиз сенинг отанг ва оналарингмиз. Сен ҳамиша бағримиздасан! Дунё болалари — бизнинг келажагимиздир. Улар келажакнинг чинакам қурувчиларидир. Биз нимаики яратсак, қурсак, бунёд этсак — сенинг қўлларинг билан қурамиз!» деди.

Демак, Афғонистон қуряпти, тикяпти ва ижод қиляпти. Мен болалар ва ёшлар мисолида Афғонистоннинг келажагини кўрдим. Яқин йилларда бу ўлкада қандай жамият барпо этилажагини равшан тасаввур этдим. Бироқ АҚШнинг Марказий Разведка Бошқармаси душманларни қурол билан тинмай таъминлаб турибди. Янги жамият ана шундай оғир шароитда барпо этилмоқда.

Мухбир. Асқад ака, маълумки, Кобилда буюк ватандошимиз Бобурнинг мақбараси бор.

А. Мухтор. Мен сафарим қисқа бўлса-да, Бобур қабрини бир неча бор зиёрат қилишга улгурдим. У «Боғи Бобур» деган хушманзара боғда жойлашган. Бобур қабрига қимматбаҳо шаффоф мармардан сағана қилинган. Лекин атрофи очиқ, қаровсиз ҳолга келиб қолган. Келган-кетган бемалол кириши мумкин у ерга. Мақбаранинг тепасига қор-ёмғирдан ҳимоя тарзида омонатгина шийпон ўрнатилган, холос. Ёнида ҳарам-сарой. У мақбара билан яхлит ансамбль шаклида қурилган. Бироқ бу сарой ҳам вайрон бўлай деб қолган. Албатта, мамлакатнинг бугунги иқтисодий аҳволини назарда тутганда ортиқча маблағнинг бўлмаслиги табиий. Биз АДР Фанлар академияси президенти Сулаймон Лоиқ билан бу ҳақда суҳбатлашдик.

Мухбир. Афғонистонда кўп сонли ўзбеклар яшайди.

А. Мухтор. Инқилоб бошқалар қатори афғонистонлик ўзбекларга ҳам тенг ҳуқуқ — яшаш, ўқиш ва меҳнат қилиш учун кенг имкониятлар яратган. Ўзбек тилида улар учун «Юлдуз» деган газета чиқади. АДР ФАда ҳамда Кобил Давлат университетида ўзбек тили ва адабиёти кафедраси бор. Лекин ўқув юртлари ходимлари ва талабалари зарур адабиётларга муҳтож. Университетда таълим олаётган ўзбек талабалари билан учрашдик. Улар биздан адабий журнал ва газеталаримизнинг иложи борича ҳар сонидан юборишимизни илтимос қилишди. Менингча, тегишли ташкилотлар шу масалага жиддий эътибор берса яхши бўларди.

Мухбир. Афғонистонда ёш ижодкорлар билан ишлаш қай тариқа кечмоқда?

Мухтор. Жуда ўринли савол. Кобилда Максим Горький номидаги ёш адабиётчилар уйи ишлаб турибди. Унга Кобил университетининг ректори, атоқли ёзувчи Асадулла Ҳабиб раҳбарлик қилади. Белгиланган кунларда адабиётшунос олимлар иштирокида машғулотлар ўтказилади. Сафардалик чоғимда Москвадаги Пушкин номидаги рус тили институтининг Кобилдаги филиали очилди. Тантанали очилиш маросимида биз Роберт Рождественский билан нутқ сўзладик, ёшлар билан ишлаш тажрибаларимиз ҳақида гапирдик.

Мухбир. Ниҳоят сўнгги савол: сафарингиздан мамнунмисиз?

А. Мухтор. Ҳа, албатта. Қаерда ва қайси ташкилотда бўлмайлик, бизни дўстона кайфиятда кутиб олишди. Айниқса, мамлакатдаги оғир шароитга қарамасдан афғон дўстларимиз ижодий режаларга материал тўплашда ёрдам берганларидан мамнунман.

ҲИСОБОТ КОНЦЕРТИ

«Баҳор» концерт залида М. Ашрафий номидаги Тошкент Давлат консерваторияси талабаларининг Ўзбекистон ССР ва Ўзбекистон Компартияси 60 йиллигига бағишланган ҳисобот концерти бўлиб ўтди.

Доцент Рустам Неъматов бошчилигидаги халқ чолғу оркестри композитор Т. Қурбоновнинг «Юбилей» увертюрасини ва қардош озарбайжонлик бастакор Одил Герайнинг «Бахча курд» асарини ижро этди. З. Юсупова, Т. Королева, А. Сафоев, А. Шарипова, Б. Бурҳонхўжаев каби созандалар фортепиано, виолончель, скрипка каби чолғуларда Ф. Шопен, Н. Паганини, Р. Вильданов асарларини ижро этдилар. Камер оркестри чалган К. Кореллининг «5-кончерто гроссо» асари музика ихлосмандлари таҳсинига сазовор бўлди.

Шунингдек, IV курс студенти Л. Неъматова, III курс студентлари Б. Ўришев ва С. Рўзиқулов вокал санъати бўйича эришган ютуқларини намойиш этдилар.

Студентларнинг юбилей концерти С. Юдаковнинг «Мирзачўл» вокал симфоник сюитаси билан якунланди.

М. НЕЪМАТОВА

ҲАФТА ЯНГИЛИКЛАРИ

«ҚИРОЛ ЛИР» АНДИЖОН САҲНАСИДА

И. Охунбобоев номидаги Андижон область музикали драма ва комедия театри коллективи Вильям Шекспирнинг «Ричард III» ва «Отелло» трагедияларини томошабинларга тақдим этган эдилар. Яқинда режиссёр Маннон Ҳамидов буюк драматургнинг «Қирол Лир» асарини саҳналаштирди.

Спектакль безакларини Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган маданият ходими В. Лигай ишлаган. Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган артист Ризо Юсупов музика басталаган.

Артист Қобилжон Мадаминов қирол Лир образини ижро этмоқда. Бошқа ролларда Турсуной Рўзиева, Матлубахон Мадраҳимова, Ширмон Абдуллаева, Ҳошимжон Олимжонов, Обиджон Саидбурхонов, Саидаҳрор Улуғов ва бошқалар чиқмоқдалар.

Шунингдек, театрда «Поездингни жилдирган» номли янги спектакль устидаги ишлар ниҳоясига етиб қолди. Ўзбекистон ССР ва Ўзкомпартиянинг шонли 60 йиллигига бағишланган бу асар ҳам томошабинларга манзур бўлади.

О. ЭГАМБЕРДИЕВ

«БИР ЎЛИККА — БИР ТИРИК»

Максим Горький номидаги Фарғона область музикали драма ва комедия театри ижодий коллективи яқинда драматург Абдуқаҳҳор Иброҳимовнинг «Бир ўликка — бир тирик» («Чакана савдо») памфлет драмасини томошабинларга кўрсатди. Асарни Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган санъат арбоби Носир Отабоев саҳналаштирди. Рассом А. Батиков кийим эскизлари ва саҳна безакларини ишлади. Спектаклдаги рақсларни Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган артист Насиба Мадраҳимова қўйди.

Пул ҳукмрон бўлган муҳитда медицина фанининг энг сўнгги тармоғи бўлмиш трансполонтология олди-сотди воситасига айланиб кетиши мумкин. Бу халқаро мавзудаги спектаклнинг ролларини Ўзбекистон ССР халқ артистлари Соли Аҳмедов, Жалолиддин Охунов, Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган артист Холмат Икромов, артистлар Р. Ҳайдарова, З. Мамасаидова, А. Акромов, М. Юсупов, И. Султонов, М. Шомуродова, Р. Холбеков, Т. Қосимов, Н. Холбекова, З. Йўлдошева, С. Рошина, М. Шералиева, Т. Парпиев ва бошқалар ижро этмоқдалар.

М. НУРМАТОВА

КУТУБХОНАЧИЛАР АНЖУМАНИ

Сариосиё район «Дашнобод» совхозидаги 37-кутубхонада область кутубхоначиларининг Ўзбекистон ССР ва Ўзбекистон Компартиясининг 60 йиллигига бағишланган семинари бўлди. Семинарни область маданият бошқармаси бошлиғининг ўринбосари Л. Фрягина қисқа сўз билан очди. У область кутубхоначиларининг КПСС Марказий Комитетининг апрель Пленуми қарорлари асосида китоб пропагандаси бўйича амалга ошираётган ишлари ҳақида гапирди. Район маданият бўлими бошлиғи Т. Умаров, «Дашнобод» совхозининг маданий ишлар бўйича директор ўринбосари Х. Каримова, Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон ССР Давлат кутубхонасининг сектор мудирлари В. Чередник, Т. Александрова, Гоголь номидаги область кутубхонаси директор ўринбосари В. Гизатуллина ва бошқалар сўзга чиқиб, кутубхоначилик ишларининг ютуқ ва камчиликлари, китоб пропагандаси бўйича амалга оширилаётган ишлар ҳақидаги фикр ва мулоҳазаларини айтдилар.

Н. САЛОМОВ.

БАХШИЛАР БИЛАН УЧРАШУВ

Конимех район СССР 60 йиллиги номидаги мактабда машҳур бахши — Бекмурод Жўрабой ўғлининг шогирдлари Қурбон бахши Наврўзов, Одил Сайилов, Баҳрон Омонов билан ўқувчиларнинг учрашув кечаси бўлди. Мактаб директори Е. Жумабоев бахшиларнинг ҳаёти ва ижоди ҳақида гапирди. Қурбон Наврўзов сўзида халқ оғзаки ижоди дурдоналарининг аҳамияти хусусида сўзлаб, устози — Бекмурод бахшининг терма ва достонларидан намуналар айтиб берди.

Одил Сайилов, Баҳрон Омонов куйлаган достонлардан бобларни, терма ва айтишувларни йиғилганлар мароқ билан тингладилар.

А. РАҲМОНОВ

ТЕЛЕФИЛЬМ ИЖОДКОРЛАРИ МУХЛИСЛАР ДАВРАСИДА

«Ўзбектелефильм» студияси Хоразмнинг ўзига хос миллий санъати ҳақида ҳикоя қилувчи «Хева вақти билан роппа-роса соат еттида» телефильмини яратган эди. Бу телефильм Марказий телевидение ҳамда республикамиз телевидениеси орқали бир неча бор намойиш қилинди ва кўпчиликка манзур бўлди.

Яқинда Хева шаҳридаги Худойберган Девонов номидаги кинотеатрда ана шу телефильм ижодкорлари билан учрашув бўлиб ўтди. Телефильм редактори Э. Тўраев, сценарий автори ва режиссёр Э. Давидов фильмнинг яратилиш жараёни тўғрисида гапириб бердилар.

Учрашувда телефильм оператори Т. Бобожонов, фильмда суратга тушган кекса санъаткорлар З. Латипов, С. Рўзиматов ҳам иштирок этдилар.

А. САФОЕВ

СОВХОЗДА ПРЕМЬЕРА

Абдулҳамид Мажидий номидаги Каттақўрғон шаҳар драма театрининг ижодий коллективи Шароф Бошбековнинг «Тушовланган тулпорлар» спектакли премьерасини Советобод районининг «Ленинчи чорвадор» совхозида ўтказди.

Асарни режиссёр Иброҳим Нурмонов саҳналаштирди. Саҳна безакларини театрнинг бош рассоми Ноила Қораева ишлади. Спектаклдаги асосий ролларни А. Жумаев, А. Хайруллаев, М. Йўлдошева, Ж. Эшов, Н. Сайфиев, Д. Эгамова каби артистлар ижро этмоқдалар.

М. ТОШЕВ

КУМУШ ОҲАНГЛАР

Тошкентдаги Темирйўлчилар маданият саройида бўлиб ўтган классик, енгил куйлар ва жаз музикаси концерти «Кумуш оҳанглар» деб номланди.

Концертда Ўзбекистон ССР Маданият министрлиги эстрада цирк санъати студиясининг битирувчилари А. Аксенов, И. Демаков, В. Живаев, Р. Терегулов, Г. Никитин ва А. Ҳабирхонов ижрочилик маҳоратларини намойиш этдилар.

С. МАНСУРОВ

«КЕЛИНЛАР ҚЎЗҒОЛОНИ» ЭКРАНДА

Ёзувчи Саид Аҳмаднинг «Келинлар қўзғолони» комедияси республикамиз театр мухлисларига яхши таниш. Бу спектакль Ҳамза номидаги Ўзбек давлат академик драма театри саҳнасида бир неча йиллардан бери қўйилиб келинмоқда. Шунингдек, бу асар Қозоғистон ва Ўрта Осиё республикаларининг бир неча етакчи театрларида ҳам саҳналаштирилган ҳамда томошабинлар томонидан илиқ кутиб олинган эди.

Яқинда режиссёр М. Абзалов бошчилигидаги «Ўзбекфильм» киностудиясининг бир гуруҳ ижодкорлари томонидан ана шу асар асосида фильм суратга олина бошланди.

Фильмни оператор Н. Ғуломов суратга олмоқда. Картинадаги етакчи ролларни Тошкент театрларининг актёрлари ижро этишмоқда.

Суратда: суратга олиш майдонидан бир лавҳа.

Фармонбибининг ўғли Маҳкам ролида актёр Ғойиб Искандаров, унинг секретари — Тошкент Театр ва рассомлик санъати институти талабаси Дилором Содиқова, фильм режиссёри М. Абзалов.

Х. МИРЗАКАРИМОВ фотоси

КЎРГАЗМА — МАҲОРАТ МАКТАБИ

Тошкентдаги Кино уйида рассомларнинг ижодий ҳисобот кўргазмаларини ташкил қилиш яхши анъанага айланган. Шу кунларда бу ерда ҳайкалтарошлардан, қорақолпоғистонлик Жўлдос Куттимуродов ва Абдумўмин Бойматов асарлари кўргазмаси намойиш қилинмоқда.

Жўлдосбек Қуттимуродов асарларининг кўпчилиги ёғочга ишланганлиги билан ажралиб туради. Ҳайкалтарош қаҳрамонининг қиёфасини акс эттиришда ёғочнинг табиийлигидан моҳирлик билан фойдаланади. Ижодкор асарларида хоҳ у тарихий мавзудами, хоҳ у замонавий темада бўладими, биринчи навбатда, эътиборни инсон гўзаллиги, унинг маънавий пок оламига қаратади. Гавданинг турли ҳолатлари, юзнинг чиройлилиги ички гўзаллик тарзида намоён бўлади.

Маълумки, ҳайкалтарошликда кўпинча аниқ шахслар, қаҳрамонлар асос қилиб олинади. Лекин Ж. Қуттимуродов асарларида образлар умумлашма тарзда ифодасини топади. «Ёшлик», «Келин», «Орзу», «Хаёл» деб номланган ҳайкалларда биз давримизнинг аниқ бир қаҳрамонини эмас, улар тимсолидаги умумлашма гўзал образларни кўрамиз.

Баъзан ижодкор моддий нарсалардан ҳам образлар яратишга интилади. «Амударё» асарида ҳайкалтарош қиз образини яратар экан, дарёнинг гўзаллигини, шўхлигини ана шу қиз тимсолида акс эттиради. «Гулойим», «Арслон» каби ҳайкаллари ҳам шундай асосда яратилган. Инсоннинг, табиатнинг гўзаллигини тараннум этиш ҳайкалтарош ижодидаги етакчи мавзулардандир.

А. Бойматов ҳайкаллари Ж. Қуттимуродов асарларидан фарқли ўлароқ, давримизнинг илғор кишилари, маълум бир шахслар номи билан боғлиқ.

Лекин у ҳам тарихий шахслар — Абу Али ибн Сино, Алишер Навоий, ал-Хоразмий каби алломалар сиймосини яратадими, «Муаллима Муслима», «Нуроталик чўпон Нори бобо», «Тўрақўрғонлик колхозчи Раҳмонберди ота», «Фарғоналик кекса колхозчи» сингари асарларида замондошларимиз образларини акс эттирадими — уларда асосий мақсад инсон маънавий дунёси, гўзаллиги, яратувчилигини кашф қилишга ҳаракат қилади. Бу ният унинг асарларида муваффақиятли инъикосини топган.

Кейинги йилларда намойиш қилинаётган кўргазмалар республикамизда санъат соҳасида кўплаб иқтидорли ижодкорлар бор эканлигини кўрсатмоқда. Лекин аксарият ҳолларда бу иқтидорли ижодкорлар асарлари кўргазмалар доираларидагина қолиб кетмоқда. Уларнинг асарлари кенгроқ доирага, шаҳар ва роқ доирага, чиқадиган, айниқса, шаҳар ва қишлоқларимиз гўзал хиёбонлар, майдонлардан ўрин оладиган вақт етмадимикан? Кўргазмалар ана шундай ишларни амалга оширишда маҳорат мактаби бўлиб хизмат қилмоғи керак.

Кўргазма залида.

ЁШЛАР МУШОИРАЛАРИ

КПСС Марказий Комитетининг «Ёш ижодкорлар билан ишлашни янада яхшилаш чоралари тўғрисида» деб чиқарган қароридан сўнг жойларда янги-янги ижодий тўгараклар, уюшмалар ташкил топди. Ўзбекистон ССР Ёзувчилар союзи Жиззах область бўлими «Жиззах ҳақиқати» газета редакцияси қошидаги «Сангзор садолари» ёш адабиётчилар клуби ва «Ёш қаламкашлар» тўгаракларига бевосита раҳбарлик қилмоқда. Ҳар ойда бир марта ёш адабиётчилар клубининг, ҳафтада бир марта эса «Ёш қаламкашлар» тўгарагининг машғулотлари ўтказилмоқда.

Областнинг Пахтакор, Арнасой, Зомин, Ғаллаорол ва Бахмал районларида ҳам адабиёт тўгараклари фаол иш олиб бормоқда.

Пахтакор районида «Оригинал», Ғаллаорол районида «Умид», Бахмал районида «Илҳом» тўгараклари адабиётга ихлосманд ёшларни бирлаштирган.

Ана шу тўгаракларда тез-тез мушоиралар, учрашувлар, бадиий кенгашнинг кўчма мажлислари ўтмоқда.

М. КАРИМОВА

Окинава оролида АҚШнинг кўплаб ҳарбий базалари жойлашган.

Суратда: АҚШ самолётлари орол осмонида.

ТАСС фотохроникаси

Ўзбекистон ССР Ёзувчилар союзи правлениеси, СССР Адабиёт фондининг Ўзбекистон бўлими Осиё ва Африка ёзувчилари билан алоқа боғлаш республика Комитети консультанти Ҳайбатулла Саъдуллаевга отаси

Убайдулла САЪДУЛЛАЕВ

вафоти муносабати билан чуқур таъзия изҳор қиладилар.

Тошкент шаҳар, Октябрь район 3-маданият уйининг маъмурияти, партия ва касаба союз ташкилотлари ва бадиий кенгаши маданият уйининг директори ва «Баёт» вокал-хореографик халқ ансамблининг бадиий раҳбари А. Азизовга отаси

Тешабой АЗИЗОВ

вафот этганлиги муносабати билан чуқур таъзия изҳор этадилар.

«ҚИЗЛИК ҒУРУРИ»

АКС САДО

Тошкент Халқ хўжалиги институти доценти Ўлмас Жалолованинг газетамизда босилган «Қизлик ғурури» мақоласи юзасидан ҳамон кўплаб хатлар келиб турибди. Қуйида шу хатлардан сатрлар билан танишасиз.

«Қизлик ғурури» мақоласини ўқидиму, анчадан буён менга тинчлик бермай келаётган баъзи фикрларимни ёзишга қарор қилдим.

Ҳозир жуда кўп ёшларимиз билиб, кўриб, севиб турмуш қуришади. Лекин, афсуски, орадан кўп ўтмай ораларида жанжал чиқиб, ҳатто ажралишгача бориб етадилар. Албатта, ёшларимиз орасида бундай кўнгилсизлик қандай пайдо бўляпти, деган ўринли савол туғилади. Менингча, бу тўқликка шўхлик қилишнинг оқибати. Қизларнинг мода кетидан қувиб, уй-рўзғор ишлари билан яхши таниш эмаслиги натижаси. Тўғри, қизларимиз ўзларига қараб, яхши кийиниб юрсалар, бизнинг ҳам кўзимиз қувонади. Бироқ бурчни ҳам унутмаслик керак.

Ўктам ХОЛИҚОВ,
ишчи

Андижон

●

Мени бир нарса ниҳоятда ажаблантиради. Ўрта мактабда ўқиб юрганларида дуппа-дуруст бўлган баъзи ёшларимиз мактабни битириб, шаҳарга ўқишга боргач, бирдан ўзгариб қоладилар. Кийинишлари у ёқда турсин, ҳатто гап-сўзлари, юриш-туришлари ўзгариб қолади. Қишлоқдаги ўз тенгдошлари, катталар билан ҳам менсимай муомала қиладилар. Наҳотки, шаҳарга бориб, олий ўқув юртида ўқиш уларга шундай ҳуқуқ берса?

Аввало ўрта мактабларда ёшларни мустақил ҳаётга тайёрлаш юзасидан конкрет тадбирларни амалга ошириш лозим. Қолаверса, ота-оналар ҳам ўз фарзандлари тарбияси учун давлат ва жамият олдида жавобгардирлар.

Ишлаб чиқаришда, ўқув юртларида, маҳаллаларда хотин-қизлар советлари ишини юксак даражага кўтариш керак.

Ҳанифа НАЗИРОВА,
ўқитувчи

Тожикистон

●

Менингча, йигитлар мағрур, ўз қадрини биладиган қизларни ёқтирадилар. Мағрурлик деганда самимийлик, камтарлик, ҳақиқий инсонийликни назарда тутяпман.

Шу билан бирга, йигитларимиз ҳам ўз номи билан ҳақиқий мард, танти, оқил бўлишса, айни муддао бўларди. Афсуски, ҳозирги пайтда йигитларимизда шу хусусиятлар кам намоён бўлмоқда.

Замира АҲМЕДОВА,
студент

Фарғона

●

«Қизлик ғурури» мақоласида айтилган гаплар мени ҳам кўпдан буён ўйлантириб юрарди. Аввало шуни айтишим керакки, яхши фазилатли, лобар қизларимиз жуда кўп. Минг афсуски, ўз қадрини билмайдиган, жамоатчилик олдида ўзини тутолмайдиган ёшлар ҳам учраб туради. Яқинда бир воқеанинг гувоҳи бўлдим.

65-автобуснинг олди ўриндиғида ўтиргандим. Йўлдан яхшигина кийинган бир қиз чиқиб шофёр олдидаги тўсиққа туриб олди ва ҳеч кимга эътибор бермасдан, шофёрга гинахонлик қила бошлади: «Ҳа, Анваржон ака, энди излаш навбати бизга келибди-да. Донохон уйдан чиқармаяптими?» Аввалига ё қариндоши, ё таниши деб ўйладим. Бироқ суҳбатнинг давоми бутунлай ўзгача тус олди. Қиз тинмай бидирлаб, гинахонлик қилар, учрашувга чорлар, шофёр эса ўзини оқлаб, уйланганини, энди ортиқча вақти йўқлигини айтиб, турли баҳоналар изларди. Бу қиз бемаъни гаплари билан шофёрни ишдан чалғитарди, ҳатто автобус бир-икки қалқиб кетди. Охири, сабрим чидамай қиздан шофёрни чалғитмасликни илтимос қилдим. У менга еб қўйгудай қараб, «Ёшларнинг ишига аралашманг, кампир», деса бўладими?

Бундай ёшларга аввало ота-оналари, қолаверса муаллимлари жиддий эътибор беришлари керак. Эшитишимча, илгари гимназияларда, ҳозир ҳам баъзи ўқув юртларида алоҳида ахлоқ, одоб ва эстетикадан дарс ўтилиб, ёшларни ҳаётга, оила қуришга тайёрланаркан. Ўрта мактабларнинг юқори синфларида, билим юртлари ва олий ўқув юртларида ҳам шундай дарслар ўтилса, яхши бўларди.

Соҳиба ЙЎЛДОШЕВА,
кўп болали она

Тошкент

●

Халқимиз «Жисмонан мажруҳ одам ғашингга тегмайди, балки ақлан мажруҳ одам ғашингга тегади», деган ибора бор. «Қизлик ғурури» мақоласини ўқиб шу ёдимга тушди. Дарҳақиқат, ёшларимизнинг кўра-била туриб қилаётган беъмаъни хатти-ҳаракатлари бизни бениҳоя ранжитади. Наҳотки, улар одоб, инсонийликнинг ўзи катта бир ҳусн эканлигини билишмаса? Менингча, бу нарсанинг дастлабки илдизи оиладаги тарбияга бориб тақалади. Абу Наср Форобий айтган-ку: «Яхши тарбия кўрмаган... кишилар кўп нарсаларни назарга илмайди», деб. Бизнинг йигитларга ҳам таъналаримиз бор. Қизлик ғурури қанчалик юксак бўлса, йигитлик шаъни ҳам ундан юқори турмоғи лозим. Йигитларни бекорга «мард» деб атамайдилар.

Ёшларимиз тарбиясига оила, жамоатчилик, ўқув юртлари жиддий эътибор беришлари керак, деб ўйлаймиз.

Хурсанд МЕЛИҚУЛОВ,
Октябрь район «Янги шаҳар» маҳалла комитетининг раиси

Тошкент

●

Кўп йиллардан буён юқори синф ўқувчиларига она тили ва адабиётдан дарс бериб келаман. Касбим тақозосига кўра, кўпроқ ўсмирлар билан мулоқотда бўлганим учун ҳам, уларнинг тарбияси мени бевосита қизиқтиради. 8-синфлардаги «Хулқ ва муомала маданияти» факультатив курси қизлар тарбиясига катта ёрдам беряпти. Ўйлайманки, янги 1984—1985 ўқув йилида планга киритилаётган «Оилавий ҳаёт этикаси ва психологияси» курси ҳам бу борада айни кўнгилдаги иш.

Ёшлар, хусусан қизлар тарбияси ҳақида матбуотда кўп ёзилади, брошюра ва китоблар ҳам нашр қилинган. Бироқ ота-оналар, ўқитувчилар учун ёшлар тарбиясига оид муҳим қўлланмалар жуда кам.

Норқувват ТЎРАЕВ,
ўқитувчи

Сурхондарё

●

Шунингдек Ж. Аҳмаджонов, С. Эшонхонова, (Наманган), Ч. Узоқов (Қашқадарё), К. Абдураҳмонова, К. Ҳакимов, (Андижон), Х. Неъматов, Ф. Умрзоқов, Ж. Боғбеков (Тошкент), О. Қурбонбоева (Хоразм), Г. Элмирзаева (Сурхондарё), М. Ҳамроева (Қарши) ва бошқа газетхонлар мақола юзасидан ўз фикр-мулоҳазаларини билдириб мактуб йўллаганлар.

МАСАЛ-ЛАТИФАЛАР

Дарахт шохида пишлоқ тишлаб турган Қарғадан оч қолган айёр Тулки сўради:

— Қарғажон, Қарғажон, Бўривойнинг телефон номерини айтиб беролмайсанми?

Қарға жавоб ўрнига бўйнига осилган жажжи магнитофоннинг тугмасини босган эди, ундан бундай овоз эшитилди:

— Кечирасан, Тулкижон, мени кўп гапга солаверма, кўряпсан-ку, бандман, қолаверса, мен сенга справка бюроси ҳам эмасман, йўлингдан қолма!

●

Фил бобо барча ўрмон аҳлини чақириб, ўз юбилейи шарафига катта зиёфат берди. Фақат шўрлик Сичқонбойни зиёфатга таклиф этишмади. Унинг улушини Мушукбойдан уйига бериб юборишди.

●

Ўрмон четига жойлашган кафеда Тулкининг қичқириғи эшитилди:

— Ким у менинг кофемни ичган, яхшиликча айтсин, бўлмаса...

Шу пайт буфетдан чиқиб келган Шер унга деди:

— Мен ичган эдим, нима демоқчисан?

— Д..д.. демоқчиманки, кофени ичибсиз, колбаса билан нонни емабсиз, қорнингиз тўқмиди, жаноблари...

●

Бир куни Тошбақа ўғлидан сўрабди:

— Ўғлим, кундан кун улғайиб боряпсан, катта бўлсанг ким бўлмоқчисан?

— Мен катта бўлсам маҳалламизга почтальон бўлмоқчиман!

Абдураим НЕЪМАТОВ

ПАРОДИЯ

Истасанг,
Қистасанг,
Кезиб ёз,
Сузиб ёз,
Туриб ёз,
Юриб ёз,
Содда ёз,
Едда ёз
Хаёлда,
Ишда ёз.
(Қ. УТАЕВ. «Автомаслаҳат» шеъридан)

Ўйлаб ёз,
Ўйнаб ёз,
Сайраб ёз,
Яйраб ёз.
Бўзлаб ёз,
Тузлаб ёз.
Излаб ёз,
Кўзлаб ёз,
Кўрмасин,
Кулмасин,
Сезмасин,
Эзмасин,
Сўкмасин,
Тўкмасин,
Ойлаб ёз,
Жойлаб ёз!
Чизмагин,
Бузмагин,
Ёзма тез,
Сўзни эз,
Ётиб ёз,
Қотиб ёз!
Шошмай ёз,
Ошмай ёз,
Бастингга,
Аслингга,
Қараб ёз!
Сўраб ёз!
Ҳар соат,
Бир ижод
Демасин.
Ундан дод,
Ўйлаб ёз,
Бўйлаб ёз!
Хулласи
Ал калом,
Гап тамом.
Ёзишни,
Эзишни,
Бузишни,
Қил тамом,
Эй, Салом!

Абдусалом СОЛИЕВ
Андижон

Муратбой НИЗАНОВ

ЭҲТИЁТ ШАРТ

Учиб бораётган «Уазик» бурилиш чироқларини ёқиб, ҳаворанг «Нива»ни энди қувиб ўтмоқчи эди, орқа ўриндиқда ўтирган агроном Одилов бирдан ҳушёр тортиб, ҳайдовчининг елкасига турдти:

— Э, бу Ҳаким Тўраевичнинг машинаси-ку!

— Ҳа, худди ўзи, — деди ҳайдовчи.

— Кўрдингми, иним, сал бўлмаса уятга қолардик, — деди Одилов қўли билан «секинроқ ҳайда», ишорасини қилиб, — чангитиб ўтиб кетсак... Ҳеч нарса демаса ҳам, кўнгил-да, агроном изатимни қилмади, деган ўйга бориши мумкин. Мундай тақаб ҳайдама, сал орқароқдан юрайлик.

Машина секинлади, Одилов хотиржам бўлди. Уларни икки-уч енгил машина, беш-олтита юк машинаси қувиб ўтди. Директорнинг машинаси негадир имиллаб бормоқда эди.

Орадан ўн дақиқалар ўтгач, уларнинг ортида яна бир «Уазик» пайдо бўлди. Бунисида совхознинг бош бухгалтери Оташ пакана ўтирган эди. Аввал бу «Уазик» ҳам қувиб ўтишни мўлжаллаб йўлнинг ўртасига чиқди. Лекин Оташ пакана сергаклик билан ҳайдовчининг кифтига қоқди:

— Шошма-чи! Агроном бекорга директорни қувиб ўтмаган. Ҳаким Тўраевичнинг кўнглига келиши мумкин. Устига-устак, икковидан ўзиб кетсак, беодоблик бўлади.

Худди келишиб олгандек, уларнинг изидан совхоз ишчилар комитетининг раиси билан ферма мудирининг машиналари ҳам келиб қолди. Улар ҳам синалмаган отнинг сиртидан ўтмайдиган одамлар эди, ортиқча мулоҳаза қилиб ўтирмай, бош бухгалтернинг ортидан тизилишди.

Энди улардан кейинда келаётган машиналарга қийин бўлди: изма-из келаётган беш машинани қувиб ўтиш осонми? Йўл тор, қаршидан келаётган машиналарнинг ҳам кети узилмайди.

Фақат, иши қистовроқ эканми, бир «Жигули» йўлнинг «эмин-эркин» жойига етганда бир амаллаб олдинга ўтиб кетди. Орқадаги «Автодўкон» ҳам «Жигули»га эргашаман, деб кучанди-ю, эпини қилолмади. Унинг узатгич қутиси шикастланган экан, ҳайдовчи тезликни оширганда, дастаги жойида турмади. Ҳайдовчи бирон бахтсизлик юз беришидан қўрқдими, ҳайтовур машинани дарров сафга қайтарди. «Ўзингга ишонмасанг — қувиб ўтма!» деган қоида ҳам бежиз эмас-да, ахир.

Шундай қилиб, машиналар, бировдан кўрсатма бўлмаса-да, бир сафга тизилаверди. Еттита, саккизта ўнтага етди, ошди, ўн бешинчиси ҳам сафга уланди. Энди олдинги машиналарда нима гап, нега улар саф бўлиб кетяпти, орқадагилар учун жумбоқ эди.

Чамаси ё ўн олтинчи, ё ўн еттинчи бўлиб келаётган автобуснинг ҳайдовчиси ўзича топағонлик қилди:

— Бировни сўнгги йўлга кузатиб қўйишяпти шекилли.

Йўловчилар ҳам бу фикрга қўшилишди:

— Марҳумнинг руҳини ҳурматлаш керак.

— Қувиб ўтсак, беодоблик бўлади.

— Майли, секин ҳайдайверинг, савобга қоласиз.

Хуллас, турнақатор машиналарда ўтирган одамларнинг ҳар бири ўзича тахмин қилди: биров тўй деди, биров жаноза деди, баъзи бировлар эса ҳеч қанақа ўйга ҳам бормай индамай кетаверишди. Айрим шошқалоқ йигитлар сафдан ўзиб кетишга уриниб ҳам кўришди, аммо натижа чиқмади: тор йўлда шунча машинадан олдинга ўтиб олишнинг ўзи бўладими...

Энг олдинги машина — Ҳаким Тўраевичнинг «Нива»сидаги шофёр бола буларнинг ҳаммасидан бехабар, хотинини ўйнатишга олиб чиққан бўлиб, олдинги ўриндиқда ўтирганча чор-атрофни томоша қилиб бораётган қизалоғининг раъйига қараб, уни авайлаб, секин ҳайдаб бораётган эди.

Қорақалпоқчадан
Қ. ВАФОЕВ таржимаси

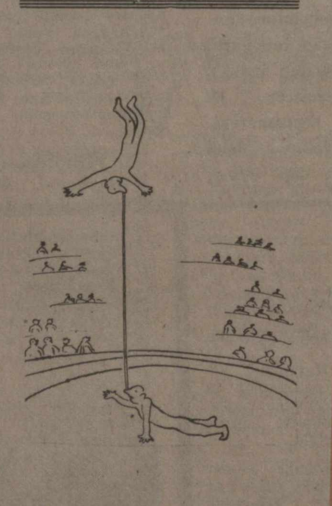

Рассом М. ҲАБИБУЛЛИН

ЎЗ НОМИНГДАН УЯЛМА

ҲАЖВИЯ

— Кел, яхшимисан?

— Ҳа, йўқлаган экансан.

— Анави, порахўрни кўриб келайлик, тоби йўқ экан.

— Қайси порахўрни?

— Салимни-да.

— Ўз оғайнимиз-а, нега унақа дейсан? Ўз номи билан атайвер-да.

— У ЖЭКда ишлаб пора ола бошлаган кундан эътиборан ўз номини йўқотган. Унинг янги номи — порахўр.

— Ҳар ҳолда ҳар кимни ўз оти билан атаган яхши-да.

— Баракалла. Лекин шундай қиладиган бўлсак, бизни ёқамиздан олишади, ҳатто жиннига чиқариб қўйишади.

— Ишонмайман.

— Юр, бўлмаса. Кўзингга кўрсатиб, исботлаб бераман...

Шундай қилиб, икковимиз бир магазин олдига келдик. Мункиллаган кампир невараси тенги бақалоқ йигитга етти букилиб «раҳмат» айтиб чиқиб келяпти. Нега? Чунки магазинчи унга бир ярим сўмлик читни уч сўмга «топиб» берибди. Буни қара, кекса онахон икки баравар пул тўласа, бунинг устига «раҳмат» айтса! Ғазабинг қайнайдими? Мана, энди биз магазинчига ўз оти билан мурожаат қиламиз.

— Ассаломалайкум, Юлғич.

— Нима де-динг ?

— Ҳурматли Юлғич, бизга чит керак эди.

— Ким юлғич? Исботлаб бер!

Кўрдингми, магазинчи бўзариб кўзлари ўйнаб кетди. Биз унга кампирни рўпара қилган эдик, ҳовридан тушди.

Кел, кўчага чиқдикми, сени бошқалар билан ҳам таништириб қўяй. Мана бу гўшт сотиб ўтирган одамни ким деб сўрасам, сен албатта «қассоб» дейсан. Йўқ, унинг ҳақиқий номи Қурт. Биз унга ўз номини эслатиб сўрашамиз.

— Салом, Қурт!

— Нима?

— Салом, Қурт! Гўштдан торт.

— Ким қурт?!

У болтасини кўтариб бошимизга солмоқчи бўлди-ю, бизни жинни деб ўйлаб ҳайрон бўлиб қолди.

— Нега ҳайрон бўласан? Ўз номингга ажабланяпсанми? Ахир, сен жамиятга тушган қуртсан-ку. Қиладиган вазифанг, халқ молини олиб ниҳояти унга сўйиб берарказсан. Шу хизматинг эвазига тирикчилик қилсанг, эл қатори яшардинг. Хўш, қўш-қўш участкани, «Волга»ни қайси меҳнатларинг ва даромадингга олдинг? Ҳозиргина сендан гўшт, йўқ, суякни харид қилган деҳқоннинг чайир билакларини, офтобдан қорайган юзларини кўрдингми? Сен шу деҳқоннинг ем бериб боққан молини сотиб олиб, уч баравар қимматига ўзига едиряпсан, номард. Боқувга қўйилган буқадек лорсиллаб кетибсан-ку. Қуртсан. Ўз номингдан уялма!

Биз сен билан қассобхонадан узоқлашиб, бозорга йўл олдик. Тоғни урса талқон қиладиган бир йигит олазарак бўлиб турибди. У билан ўз номини атаб сўрашамиз.

— Қалайсан, Чайқовчи?

— Ни-ма?! — вишиллади йигит.

— Аҳволларинг қалай, Чайқовчи, деяпмиз.

— Ҳўй, вўй!

— Нима, бақирмоқчимисан? Бақир: «Мен чайқовчи эмасман!» деб бозорни бошингга кўтариб, дод сол. Бўла қол!

— Ҳей, сал секинроқ, сизларга нима керак, акахонлар?

— Шунчаки, сени ўз номинг билан атаб, ҳол-аҳвол сўраяпмиз, холос.

— Одамни хижолат қилманг...

— Кўрдингми, бу ҳам ўз номидан уяляпти. Қани, кетдик. Катта кўчага чиқайлик.

Биз сен билан шаҳарнинг кўркам хиёбонлари бўйлаб кета бошладик. Шу пайт рўпарамиздан қош-кўзи бўёққа ботириб олинган, гажакдор хоним кела бошлади. Мен бу аёлни танийман. Иккита эрнинг бошига етган. Учинчи эри ажралиб зўрға қутилди-ю, бироқ қамалишига бир баҳя қолди. Ажралгандан кейин анча вақт ўтиб бошқага уйланадиган бўлди. Буни эшитиб аёл собиқ эрни гавжум жойда учратиб: «Бир карра уйланганингни кўраман!» дея гирибонидан тутди. «Сендан қонуний ажраган бўлсам, ўзинг ҳозир бошқа билан яшаётган бўлсанг, менда яна нима хусуматинг бор?» — деб эр аёлнинг қўлини бўйнидан бўшатиб, силтаб ташлади. Шунда аёл айюҳаннос солди: «Войдод, халойиқ, милиция! Бегона эркак менга тажовуз қиляпти!»

Бечора собиқ эр олти ой сўроқ берди. Ахийри коллективнинг илтимоси, яхши характеристикаси билан кутилиб қолди. Шу аёлга ўз номи билан илтифот қиламиз.

— Яхшимисиз, Шаллақи!

— Ким шаллақи?

— Ахир, сизни ҳамма Шаллақи дейди-ку?

— Бўйнимга қўйиб бер, безори!

Мана, кўрдингми, у менинг ёқамдан оляпти, ўз номидан ғазабланмоқда. Мендан исбот талаб қилмоқда. Кел, бизни ажратиб қўй, ўртоғим маст, кечирасиз, деб мени қутқар.

— Сен мени қутқариб қолдинг. Бироқ айрим одамларнинг ўз номидан уялишига ишондингми?.. Энди сенга келайлик. Сенинг номинг нима, биласанми?

— Шифокор.

— Йўқ. Қасамхўр!

— Товба, қасамхўр!

— Ёқа ушлама, оғайни. Менга айтишди: кўричакни операция қилган экансан. Беморнинг қорнида ип қолиб кетиб, қайта операция бўлибди, аҳволи оғир эмиш. Беморнинг отаси сенга йигирма беш сўм берган экан. Агар эллик сўм берганда эди, ипини қолдирмасдинг!

— Бўҳтон!

— Ўша одам менинг поччам бўлади... Қасамхўрсан, деганимнинг маъниси шуки, сен Гиппократ қасамини ичгансан, лекин пулни кўриб унутгансан. Қасамини еб юборадиган одамни қасамхўр, дейишади. Ўз номингдан тонма. Сени қасам уради!

Энди менга келсак. Мен шуларнинг ҳаммасини ҳажвия қилиб ёзаман. Агар у босилиб чиқмаса, отимни бошқа қўяман.

Абдуғани АБДУВАЛИЕВ

ХАНДАЛАР

— Намунча кўп дори ёзиб бердингиз?

— Парво қилманг, — деди врач. — Биттаси бўлмаса, биттаси кор қилиб қолар.

Т. БОЙМИРОВ

●

— «Икки»ларингни йўқотдингми, ўғлим?

— Кундалигимдагиларни резинка билан ўчирдим. Лекин журналдагиларни йўқотишнинг ҳеч иложи бўлмаяпти.

●

Ойиси туғруқхонага кетаётганда Қодиржон илтимос қилди:

— Ойижон, келаётганингизда фақат сира йиғламайдиган чақалоқ олиб келинг, хўпми?

Қ. ҚИЛИЧЕВ

ЭНГ ЯХШИ СУВЕНИР ВА СОВҒА БУЮМЛАРИ КОНКУРСИНИ ЎТКАЗИШ ТЎҒРИСИДА

ЎЗБЕКИСТОН ССР МАҲАЛЛИЙ САНОАТ МИНИСТРЛИГИНИНГ РЕСПУБЛИКА ХАЛҚ — БАДИИЙ ҲУНАРМАНДЧИЛИГИ САНОАТ БИРЛАШМАСИ ЎЗБЕКИСТОН ССР ВА ЎЗБЕКИСТОН КОМПАРТИЯСИ ТАШКИЛ ЭТИЛГАНЛИГИНИНГ 60 ЙИЛЛИГИГА ЭНГ ЯХШИ СУВЕНИР ВА СОВҒА БУЮМЛАРИ КОНКУРСИНИ ЭЪЛОН ҚИЛАДИ

КОНКУРСДА ХАЛҚ УСТАЛАРИ, РАССОМЛАР, ҲАЙКАЛТАРОШЛАР ВА БОШҚА МУТАХАССИСЛАР ҚАТНАШИШЛАРИ МУМКИН.

Конкурс қатнашчиларининг олдига исталган материал: газлама, металл, лой, гипс, тош, пластмасса ва бошқалардан ҳар қандай техника услубида сувенир ва совға буюмларининг энг янги хилларини яратиш вазифаси қўйилади. Уларда Ўзбекистон халқ манзарали — амалий санъатининг бадиий анъанаси акс эттирилмоғи лозим. Буюмнинг бадиий образли талқин этилиши, унинг размерлари, образли ифодалаш воситалари буюм мазмунининг ёрқин ва жозибали акс эттирилиши вазифасига бўйсиндирилмоғи керак. Буюмнинг бадиий қиммати билан бирга уларнинг харидоргирлик сифати, шунингдек бирлашма корхоналарида ишлаб чиқаришни ташкил этиш имкониятини ҳисобга олмоқ керак.

Буюмлар конкурсга асл нусхаси ёки макет, уларнинг мазмунини баён этиб берадиган тушунтириш хати, муаллиф тўғрисида (фамилияси, исми, отасининг исми, туғилган йили, ихтисослиги, муаллифнинг уй адреси), маълумотлари кўрсатилган девиз билан беркитилган конвертда юборилмоғи керак).

Конкурс асарларини бевосита бирлашмага олиб келиб топшириш ёки почта орқали қуйидаги адресга юбориш мумкин: Тошкент, 11, Ўзбекистон 50 йиллиги проспекти, 98-уй, республика халқ—бадиий ҳунармандчилик саноати бирлашмаси.

Конкурсга тақдим этилган буюмларни бирлашма қошида тузилган жюри баҳолайди.

КОНКУРС ЯКУНЛАРИГА КЎРА ҚУЙИДАГИ МИҚДОРДА РАҒБАТЛАНТИРИШ МУКОФОТЛАРИ БЕЛГИЛАНГАН:

1-ўрин учун — 300 сўм;
2-ўрин учун — 200 сўм (иккита мукофот);
3-ўрин учун — 100 сўм (учта мукофот).

Муаллифлар бир йўла мукофотлардан ташқари буюмлари ишлаб чиқаришга тадбиқ этилганида маҳсулот кўплаб ишлаб чиқарилганлиги учун белгиланган тартибда авторлик ҳақини оладилар.

Асарларни конкурсга тақдим этиш муддати — 1984 йилнинг 15 сентябригача.

Барча хоҳловчиларни конкурсда қатнашишга чорлаймиз.

Маълумотлар учун телефон: 41-23-41, 41-21-96, 41-21-95, 46-89-82 (лаборатория).

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ
БАҲОСИ 10 ТИЙИН

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ

«ЛИТЕРАТУРА И ИСКУССТВО УЗБЕКИСТАНА»

Орган союза писателей Узбекистана и Министерства культуры Узбекской ССР.

Бош редактор: Одил ЁҚУБОВ

Редколлегия: Раҳим АҲМЕДОВ, Рамз БОБОЖОН, Собир БОБОЕВ, Барот БОЙҚОБИЛОВ, Эркин ВОҲИДОВ, Иброҳим ҒАФУРОВ (бош редактор ўринбосари), Саъдулла КАРОМАТОВ, Асқад МУХТОР, Абдулла ОРИПОВ, Назир САФАРОВ, Ўлмас УМАРБЕКОВ, Маматқул ҲАЗРАТҚУЛОВ (масъул секретарь), Тўлепберган ҚАЙИПБЕРГАНОВ, Тўлқиной ҚОДИРОВА, Лазиз ҚАЮМОВ, Малик ҚАЮМОВ, Сора ЭШОНТЎРАЕВА.

РЕДАКЦИЯ АДРЕСИ: Тошкент—700029, Ленин кўчаси 41.

ТЕЛЕФОНЛАР: Бош редактор — 33-52-91, 32-57-42, қабулхона — 32-54-71; бош редактор ўринбосари — 33-43-65, 32-54-66; масъул секретарь—33-49-93, 32-58-49; БЎЛИМЛАР: ижтимоий-сиёсий — 32-56-50; танқид ва адабиётшунослик — 32-55-98; поэзия ва проза —32-55-78; санъат—32-56-48; сатира ва юмор —32-56-49; фотолаборатория — 32-58-95.

Редакцияга келган қўлёзма ва суратлар авторларига қайтарилмайди. Ҳикоялар уч интервалда 14 бет, очерк ва мақолалар 12 бетдан ошмаслиги керак.

Р-13772. Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриёти нинг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси. Тошкент шаҳри. Индекс 64598. Б. 3138.